

«Nynorsk är svårt att förstå.
Jag tycker mer om gammelnorsk»

Svensker i Oslo og den norske talemålsvariasjonen

Mari Johanne Wikhaug Andersen

Masteroppgave ved Institutt for lingvistiske og nordiske studier,
Det humanistiske fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Våren 2014

**«Nynorsk är svårt att förstå.
Jag tycker mer om gammelnorsk»**

Svensker i Oslo og den norske talemålsvariasjonen

Mari Johanne Wikhaug Andersen

Masteroppgave ved Institutt for lingvistiske og nordiske studier
Universitetet i Oslo

Våren 2014

Antall tegn i denne oppgaven er 241 997 (uten mellomrom), og oppfyller dermed kravene for 60 studiepoengs masteroppgave (i NOR4090), som skal være på mellom 184 000 og 276 000 tegn.

© Mari Johanne Wikhaug Andersen

2014

«Nynorsk är svårt att förstå.

Jag tycker mer om gammelnorsk».

Svensker i Oslo og den norske

talemålsvariasjonen.

Mari Johanne Wikhaug Andersen

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Dette er en sosiolingvistisk studie av de unge svenske arbeidsinnvandrernes møte med den norske talemålsvariasjonen. Målet med studien var å undersøke de unge svenskernes lytteforståelse av ulike norske byvarieteter, og å finne ut av hvilke holdninger de hadde til dem. Problemstillingen lød slik: «Hvor godt forstår unge svensker i Oslo ulike norske talesmålsvarieteter; hvilke holdninger har de til disse; og finnes det noen sammenheng mellom lytteforståelse og språkholdninger i denne gruppen?». For å finne ut av dette, ble en undersøkelse bestående av en masketest, et spørreskjema og en lytteforståelsestest gitt til 36 unge svenske informanter som bor i Oslo-området. De aller fleste informantene var under 25 år gamle, og hadde en botid i Norge på under fire år. De aller fleste hadde bodd her enda kortere. Feltarbeidet ble gjennomført i desember 2013 og januar 2014.

Svenskenes språkholdninger ble undersøkt med både direkte og mer indirekte metoder. I spørreskjemaet ble det stilt direkte spørsmål om språkholdninger. Masketesten var en verbal guise-test der seks ulike varieteter ble representert; Kristiansand, Bergen, Trondheim, Tromsø, Oslo vest og Våler i Østfold. Masketesten er sterkt inspirert av Zahn & Hoppers (1985) tre holdningsdimensjoner; attraktivitet, dynamisme, og status og kompetanse.

De samme varietetene ble inkludert i lytteforståelsestesten som i masketesten. I lytteforståelsestesten ble også to deltester fra prosjektet *Internordisk språkförståelse i en tid med ökad internationalisering (INS)* inkludert – én som testet forståelse av fri tale, og én som testet forståelse av opplest bokmål. Dette ble gjort for at det skulle være mulig å sammenlikne lytteforståelse av muntlig norsk hos svensker i Oslo og svensker i Sverige.

Hovedfunnene når det gjelder lytteforståelsen er at denne informantgruppen har god forståelse av norsk talespråk. Gjennomsnittlig forsto informantene alle de ulike varietetene omtrent like godt. Det er altså ikke slik at for eksempel de sentraløstlandske varietetene forstås bedre enn de ikke-sentraløstlandske. Høy grad av forståelse korrelerte med mye eksponering for norsk talespråk på arbeidsplassen, med lenger botid i Norge, og med å ha fremtidsplaner som innebar å fortsette å bo i Norge. Informantgruppen viste også at de forsto norsk talespråk langt bedre enn svenskene som deltok i INS, og den største differansen i gjennomsnittsscore var å finne i deltesten som testet forståelse av fri tale. Den oppleste teksten ble også forstått bedre av svenskene i Norge, men bare marginalt.

Hovedfunnene når det gjelder språkholdningene er at attraktivitetsdimensjonen ser ut til å være spesielt aktuell for informantene når de skal vurdere de norske talerne.

Dynamismedimensjonen er også forholdsvis brukbar, mens dimensjonen som handler om status og kompetanse, ser ut til å fungere dårlig for Oslo-svenskene. En mulig forklaring på dette er at svenskene er oppvokst i et annet språksamfunn enn det norske, og at de derfor, i Bourdieus ([1979] 2002) terminologi, ikke kjenner til systemet av distinksjoner i det norske språksamfunnet – at de ikke vet hvilke varieteter som har høyere og lavere status her i landet. Svenskene ble også spurt om å plassere varietetene de fikk høre i masketesten, og det viser seg at selv om det er relativt få som greier å plassere dialektene i korrekt by eller fylke, er det mange flere som har en slags idé om i hvilken landsdel dialektene hører hjemme. Svenskene greier i stor grad å skille mellom nordlige deler av landet og sør-vestlandet. Et interessant funn når det gjelder gjennomføringen av masketesten, er at rekkefølgen på avspillingen av lydklippene hadde noe å si for hvilke vurderinger talerne fikk. Dette er verdifull kunnskap når nye masketester skal utformes ved senere anledninger.

Det ble også sett på om det fantes samsvar mellom god forståelse og høy vurdering på attraktivitetsdimensjonen. Resultatene her er varierende, og det er vanskelig å si noe sikkert om en slik potensiell kobling mellom lytteforståelse og språkholdninger – i alle fall ut fra dette datamaterialet.

Selv om INS-rapporten (Delsing & Åkesson 2005) forteller om en nedgang i nabospråksforståelsen i Skandinavia siden 1970-tallet, kan det se ut som at det ikke er mye eksponering som skal til for å heve den. Svenskene i Norge viser god forståelse av norske talemål, og det er tydelig at dette har med eksponering å gjøre.

Forord

Det siste året har gått utrolig fort. Plutselig er det mai 2014, og oppgaven skal leveres. At disse Oslo-svenskene skulle være så interessante, spennende, morsomme og fine, hadde vel aldri slått meg.

Jeg ønsker å rette en stor takk til alle som har hjulpet og støttet meg det siste året. Det har vært harde tider, men åh, så gøy!

Jeg ønsker spesielt å takke:

Min veileder, Unn Røyneland, for kommentarer, råd og støtte
– og for at du oppmuntret meg til å delta på SONE-konferansen. Det var en stor opplevelse!

Lars-Olof Delsing, som var villig til å dele INS-opptakene med meg.

Forskningskomitéen ved ILN, som valgte å støtte masterprosjektet mitt økonomisk.

Ulrikke Rindal, Ida Tolgensbakk, Marie Maegaard,
Nicolai Pharaos og Tore Kristiansen, for alle tips og råd.

Annicken H., Annicken F., Åshild, Cecilie, Linn og Nora, for lånet av stemmene.

Johanna og Pernille, for hjelp med oversettelse til, og utallige spørsmål om svensk.

Min kjære Håkon, for all oppmuntring og støtte,
og ikke minst for gjennomlesing og tilbakemeldinger.

Mamma og pappa, for alt dere gjør for meg
– som å lese gjennom denne oppgaven,
som innholdsmessig er helt utenfor deres interesseområde.

Alle mine kjære, kjære venner,
som har holdt ut med gnålet mitt, og som har gitt meg viktige pauser fra galskapen.
Jeg har forsømt dere, men jeg er tilbake nå, og vil gjøre det godt igjen!

Jentene på lesesalen,
for forståelse, og hyggelige lunsjpauser.

Deltakerne i pilottesten og alle informantene mine
– dette hadde ikke vært mulig uten dere.

Alle jeg har glemt, hvis det er noen...

God lesning!

Mari Johanne Wikhaug Andersen,
Oslo, juni 2014

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	V
Forord	VII
Kapittel 1:	
Innledning	1
1.1 Innledning til innledningen	1
1.2 Tema, motivasjon og oppgavens formål	1
1.3 Problemstilling, forskningsspørsmål og forventninger	3
1.4 Tidligere forskning	5
1.4.1 Nabospråksforståelse og holdninger til nabospråk	6
1.4.2 Språkholdningsforskning i og utenfor Skandinavia	8
1.4.3 Svensker i Norge	10
1.4.4 Mitt masterprosjekt	10
1.5 Oppbygning av oppgaven	11
1.6 Oppsummering	12
Kapittel 2:	
Bakgrunn	13
2.1 Innledning	13
2.2 Svensk-norske relasjoner	13
2.2.1 Broderlandenes historie	13
2.2.2 Storebror og lillebror	14
2.2.3 Svensk innvandring til Norge – før og nå	15
2.2.4 Felles kultur?	16
2.3 Det norske språket og det svenske språket	18
2.3.1 Slektskap	18
2.3.2 Dialektkontinuum	18
2.3.3 Likheter og ulikheter mellom moderne norsk og moderne svensk	19
2.4 Oppsummering	22
Kapittel 3:	
Teori og metode	23
3.1 Innledning	23
3.2 Metodologi	23
3.2.1 Om kvalitativ og kvantitativ metode	23
3.2.2 Forskeren som aktør	24
3.2.3 Reliabilitet og validitet	24
3.3 Teoretisk rammeverk	25
3.3.1 Holdningsteori	25
3.3.2 Om lytteforståelse	28
3.3.3 Språkholdninger og språkforståelse	30
3.4 Datamaterialet	32
3.5 Språkholdningsundersøkelser	32
3.5.1 Direkte og indirekte tilnærminger til språkholdningsforskning ...	32
3.5.2 Matched guise- og verbal guise-tester	33

3.5.3	Valg av talere	34
3.5.4	Valg av tekst til lydklippene	35
3.5.5	Valg av skalaer	36
3.5.6	Valg av adjektiver	39
3.5.7	Masketestskjemaene	43
3.5.8	Mine holdningsdata	44
3.6	Spørreskjemaet	45
3.7	Lytteforståelsestesten	47
3.7.1	Hva slags undersøkelser kan man bruke?	47
3.7.2	Å skaffe objektiv informasjon om informanternes språkforståelse	48
3.7.3	Test av norsk lytteforståelse	49
3.7.4	Hva er lytteforståelsestestens begrensninger?	50
3.7.5	Poenggiving	52
3.8	Oppsummering	52

Kapittel 4:

Datainnsamling og informanter	55
4.1 Innledning	55
4.2 Informanter og utvalg	55
4.2.1 Informantkriterier	55
4.3 Pilottest	57
4.4 Rekruttering	58
4.5 Belønning	60
4.6 Presentasjon av utvalget	60
4.6.1 Alder og kjønn	60
4.6.2 Utdanningsnivå	61
4.6.3 Hjemsted i Sverige	61
4.6.4 Tidligere eksponering for det norske språket	62
4.6.5 Botid i Norge	63
4.6.6 Bosituasjon	63
4.6.7 Arbeidsplassen	64
4.6.8 Fremtid i Norge	65
4.6.9 Oppsummering	66
4.7 Gjennomføring av feltarbeidet	66
4.7.1 Tid og sted	66
4.7.2 Informasjonsbrev og taushetserklæring	67
4.7.3 Varighet og ytterligere informasjon	68
4.7.4 Reaksjoner på prosjektet, motivasjon og utvalgets representativitet	68
4.7.5 Endring av rekkefølge i verbal guise-test	70
4.8 Datamaterialet	71
4.9 Oppsummering	72

Kapittel 5:

Resultater og analyse	73
5.1 Innledning	73
5.2 Lytteforståelsestesten	73
5.2.1 Sammenlikning med INS	74

5.2.2	Lytteforståelse av de ulike varietetene	76
5.2.3	Gjennomsnittlig lytteforståelse, alle deltester	79
5.2.4	Lytteforståelse og botid	80
5.2.5	Lytteforståelse og språk på arbeidsplassen	81
5.2.6	Lytteforståelse og fremtidsplaner	81
5.2.7	Lytteforståelse og hjemsted i Sverige	83
5.2.8	Lytteforståelse av fri tale vs. opplesning av tekst	83
5.2.9	Selvrapportert forståelse og målt forståelse	85
5.2.10	Selvrapportert forståelse av sentraløstlandsk og andre varieteter	87
5.2.11	Oppsummering	89
5.3	Masketesten og språkholdninger	91
5.3.1	Hvilke skalaer brukes sterkest oftest?	91
5.3.2	Hvilke skalaer besvares mest og oftest nøytralt?	94
5.3.3	Kasus: Tromsø – masketestvurderinger og selvrapporterte språkholdninger.....	98
5.3.4	Informantenes geografiske plassering av varietetene i masketesten	100
5.3.5	Kasus: Oslo vest og Våler i Østfold	102
5.3.6	De to rekkefølgene i masketesten	104
5.3.7	Oppsummering	108
5.4	Språkholdninger og forståelse	110
5.4.1	Selvrapporterte språkholdninger	110
5.4.2	Selvrapporterte språkholdninger og selvrapportert forståelse ...	111
5.4.3	Høy målt lytteforståelse, men høy vurdering i masketesten?	113
5.4.4	Oppsummering	116
5.5	Forskningsspørsmålene	117

Kapittel 6:

Avslutning	121
6.1 Innledning til avslutningen	121
6.2 Problemstilling og funn	121
6.2.1 Lytteforståelsen	121
6.2.2 Masketesten og språkholdningene	122
6.2.3 Forståelse og språkholdninger	123
6.3 Konklusjon	123
6.4 Videre forskning	124
6.5 Helt til sist... ..	125

Litteraturliste	i
------------------------------	---

Vedlegg 1: Hele undersøkelsen	ix
Vedlegg 2: Transkripsjoner, masketest	xxvii
Vedlegg 3: Innhold i lydklippene, lytteforståelsestesten	xxxix
Vedlegg 4: Rettingsprinsipper for lytteforståelsestesten	xxxv

Kart, figurer og tabeller

Kart

Kart 1: Talernes hjemsteder	34
Kart 2: Sveriges län	62
Kart 3: Antall informanter fra de ulike länene	62

Figurer

Figur 4.1: Kjønnfordeling i aldersgruppene	61
Figur 4.2: Bosituasjon	64
Figur 4.3: Arbeidsplass	64
Figur 4.4: Fremtidsplaner	65
Figur 5.1: Lytteforståelse, INS-opptak	75
Figur 5.2: Gjennomsnittlig lytteforståelse, alle deltester	79
Figur 5.3: Botid og lytteforståelse	80
Figur 5.4: Lytteforståelse og språk på arbeidsplassen.....	81
Figur 5.5: Fremtidsplaner og lytteforståelse	82
Figur 5.6: Fri tale vs. opplest tekst	84
Figur 5.7: Fordeling på skalaen <i>lantlig - urban</i> pr. varietet	97

Tabeller

Tabell 1: Gjennomsnittsscorer lytteforståelse, INS-deltester, Oslo-svensker og Sverige-svensker	75
Tabell 2: Gjennomsnittsscorer lytteforståelse, andre varieteter	76
Tabell 3: Gjennomsnittsscorer, andre varieteter, stigende rekkefølge	77
Tabell 4: Inndeling av lytteforståelsesscorer i tre kategorier	79
Tabell 5: Inndeling av selvrapportert forståelse og målt lytteforståelse i tre kategorier	85
Tabell 6: Selvrapportert forståelse og målt lytteforståelse, Oslo-området/sentraløstlandsk	86
Tabell 7: Selvrapportert forståelse, dialekten i Oslo-området og dialekter fra resten av landet	88
Tabell 8: Holdningsskalaene som brukes sterkest oftest	92
Tabell 9: Holdningsskalaene som besvares mest og oftest nøytralt	95
Tabell 10: Masketestresultater, Tromsø	99
Tabell 11: Informantenes geografiske plassering av varietetene i masketesten ...	101
Tabell 12: Informantenes geografiske plassering av dialektene, landsdeler	101
Tabell 13: Masketestvurderinger av Oslo vest og Våler i Østfold	103
Tabell 14: Inndeling av skalavurderinger i tre kategorier	106
Tabell 15: Masketestvurderinger av Bergen og Tromsø, første og andre runde ...	106
Tabell 16: Informanter som spesifiserer dialekter ved direkte spørsmål om <i>lätta, svåra, fina, fula</i>	110
Tabell 17: Samsvar mellom selvrapporterte <i>lätta-fina</i> og <i>svåra-fula</i> dialekter	112
Tabell 18: Inndeling av gjennomsnittsvurderinger i tre kategorier	113
Tabell 19: Vurderinger på attraktivitetsdimensjonen og gjennomsnittsscorer for målt lytteforståelse, alle varieteter, fordelt på kategorier <i>lav - middels - høy</i> ...	114
Tabell 20: Antall samsvar mellom grad av lytteforståelse og vurdering i masketest, alle varieteter.....	115

Kapittel 1

Innledning

1.1 Innledning til innledningen

Oppgavens tittel, «Nynorsk är svårt att förstå. Jag tycker mer om gammelnorsk», er et sitat fra en av informantene i feltarbeidet. Helt i begynnelsen av sitt opphold i Norge, hadde denne jenta hatt en sjef som var fra et sted på Vestlandet, og denne sjefen (mente hun at) snakket nynorsk. Hun hadde hatt store problemer med å forstå han, og hadde nå generalisert denne opplevelsen til at «nynorsk är svårt att förstå». Videre hadde hun fått for seg at motsetningen til nynorsk jo måtte være gammelnorsk. Jeg lot være å stoppe henne og forklare hva vi bruker begrepet «gammelnorsk» om i Norge, fordi jeg var svært nysgjerrig på hva hun selv la i ordet. I samtalen videre kom det frem at hun brukte gammelnorsk om norske dialekter som minnet henne om svensk. Slike dialekter syntes hun var mye finere å høre på, og jeg fikk inntrykk av at dette hang sammen med en bedre forståelse av disse «gammelnorske» dialektene.

Denne opplevelsen kan si oss noe om forholdet mellom språkholdninger og forståelse – i alle fall hos akkurat denne jenta. Slik hun uttrykte det, var det i det minste en sterk kobling mellom god forståelse og en positiv holdning. Denne jentas uttrykk for hva som er vanskelig eller lett å forstå, og hva som er fint å høre på, peiler oss rett inn på masteroppgavens tema, som er forståelse av og holdninger til ulike former for norsk talespråk hos svensker i Oslo.

I dette innledningskapittelet skal jeg først si noe om hva som er oppgavens tema og formål. Jeg vil også si noe om hva som fikk meg interessert i svenskene i Oslo, og i deres situasjon i møtet med det norske språket. Videre vil jeg presentere en overordnet problemstilling, og noen forskningsspørsmål, som jeg vil presisere og utdype. Deretter kommer jeg til å presentere tidligere forskning som er gjort på de ulike områdene, og avslutningsvis vil jeg kort gjøre rede for masteroppgavens oppbygning, kapittel for kapittel.

1.2 Tema, motivasjon og oppgavens formål

Temaet for denne masteroppgaven er språkforståelse og språkholdninger hos unge svensker i Oslo. Jeg har utformet en undersøkelse som måler reseptiv forståelse (som regel *lytteforståelse* heretter), og som undersøker språkholdninger med mer og mindre direkte metoder.

De unge svenskene i Oslo er allerede mange, og de blir stadig flere. Svensker er den nest største innvandrerguppen i Norge, og ved inngangen til 2014 var 44 200 personer med svensk statsborgerskap bosatt i Norge (SSB 2014a). De unge svenskene i Oslo er en usynlig, men hørbar minoritet. Mange har fra før lite erfaring med det norske språket, og plutselig må de forholde seg til den norske talemålsvariasjonen på daglig basis. Et prosjekt som tidlig på 2000-tallet undersøkte nabospråksforståelse i Norden (*Internordisk språkförståelse i en tid med ökad internationalisering (INS)*, jf. punkt 1.4.1 i dette kapittelet) fant at nabospråksforståelsen i Norden totalt sett synker, selv om for eksempel nordmenn fortsatt forstår nabospråkene svensk og dansk godt. Hvordan går det da med svenskene som kommer til Norge og Oslo for å jobbe? Hvor godt eller dårlig forstår de oslomål, og hva med andre norske dialekter? Det var dette jeg ønsket å finne ut av.

Språkholdninger kan stå i tett forbindelse med språkforståelse (se bl.a. Rubin 1992 og Delsing & Åkesson 2005). Med tanke på Oslo-svenskene blir da deres språkholdninger det neste skrittet; hvilke holdninger har de til ulike norske dialekter; hvilke oppfatninger har de gjort deg om ulike norske varieteter, og finnes det noen mønstre i vurderingene som gjøres? Og videre; har språkholdningene noe å gjøre med hvor godt gruppen forstår de ulike dialektene? Ettersom svenskene jo er oppvokst i et annet språksamfunn enn det norske, men allikevel snakker en nærliggende «nordisk dialekt» (jf. dialektkontinuum, punkt 2.3.2 i kapittel 2), vil det være svært spennende å se hvordan de vurderer på én måte ukjente, men samtidig ikke helt fremmede språkvarieteter.

INS-prosjektet var, som nevnt, en stor undersøkelse som tok for seg nabospråksforståelsen i Norden. I dette prosjektet ble informantene bare testet i hovedstads- og standardvarieteter. Med mitt masterprosjekt ønsket jeg også å teste Oslo-svenskene i hovedstadsvarietetene som ble brukt i INS, men jeg ønsket å ta lytteforståelsestesten et skritt videre; jeg ville inkludere andre norske varieteter i tillegg til hovedstadsvarietetene. Det er jo slik at Oslo er Norges største by, og med det følger blant annet flere og bedre jobb- og studiemuligheter. Dette er faktorer som trekker folk fra hele landet til Oslo, noe som betyr at svenskene som bor og jobber i Oslo sannsynligvis treffer på svært mange ulike dialekter i sitt daglige liv i byen. Med tanke på dette ble det naturlig å inkludere flere ulike dialekter i undersøkelsen jeg skulle utforme.

Den grunnleggende motivasjonen min har altså vært en nysgjerrighet rundt det svensk-norske språkmøtet. Språkernes felles opphav, folkenes likheter og ulikheter og nye økonomiske utviklinger er noen av grunnene til at nettopp Oslo-svenskene fanget min

oppmerksomhet. Ikke minst er det spennende at denne gruppen er forsket lite på; i det hele tatt er det ikke gjort mange studier av svensker som oppholder seg i Norge. Vi mangler altså en del kunnskap om en av de største innvandringsgruppene våre.

Formålet med denne masteroppgaven er altså å se nærmere på de svenske arbeidsinnvandrernes forhold til det norske språket, og ved å undersøke både forståelse og språkholdninger, kan man få innblikk i både rent språklige og mer sosiale aspekter ved dette forholdet. Jeg håper og tror at jeg med dette studiet og denne oppgaven kan bidra til å øke den kunnskapen vi har om norsk-svensk nabospråksforståelse. Jeg håper også at oppgaven kan gi et innblikk i de unge Oslo-svenskenes opplevelser av nordmenn og det norske språket. Alt i alt mener jeg at oppgavens tema ikke bare er spennende og interessant, men også svært tidsaktuelt.

1.3 Problemstilling, forskningsspørsmål og forventninger

Jeg ønsket å undersøke hvor godt eller dårlig unge svensker i Oslo forstår ulike norske talemålsvarieteter. Jeg ville inkludere sentraløstlandske og ikke-sentraløstlandske varieteter, slik at forståelsen av disse kunne sammenliknes. En opplest bokmålstekst ble også inkludert, for å undersøke om det er noen forskjell på lytteforståelsen av opplest tekst og fri tale. Varietetene som ble brukt i undersøkelsen var i overveiende grad byvarieteter, og Bergen, Kristiansand, Trondheim, Tromsø, Oslo vest og Våler i Østfold var varietetene som ble brukt. Jeg ønsket også å undersøke hvilke språkholdninger svensker i Oslo har til de ulike norske talemålsvarietetene, og dette ble gjort med både direkte og indirekte metoder. Til slutt ville jeg se på svenskenes resultater på de to områdene, og se om det fantes en sammenheng mellom dem; er det slik at hvis man har god forståelse av en varietet, er det også slik at du har en positiv holdning til den samme varietet? Eventuelt, om forståelsen av varieteten er dårlig, vil du også ha en negativ holdning til den? Den overordnede problemstillingen ble dermed

«Hvor godt forstår unge svensker i Oslo ulike norske talesmålsvarieteter; hvilke holdninger har de til disse; og finnes det noen sammenheng mellom lytteforståelse og språkholdninger i denne gruppen?»

For å utdype problemstillingen ytterligere har jeg formulert seks forskningsspørsmål. Jeg har også valgt å si noe om hvilke forventninger jeg har til resultatene. Siden det allerede finnes en del forskning på nabospråksforståelse, samt mye litteratur som tar for seg forholdet mellom

nordmenn og svensker, er det mulig å danne seg en idé om hvordan resultatene av denne undersøkelsen kan komme til å se ut. Denne bakgrunnsinformasjonen tillater også bruken av kvantitative metoder, da det allerede finnes et kunnskapsgrunnlag å utforme undersøkelsen på. Ved å jobbe kvantitativt, er det mulig å skaffe seg et overblikk over en gruppe som har blitt lite undersøkt tidligere.

Forskningsspørsmålene vil tas opp igjen i oppgavens siste kapittel, der jeg vil forsøke å besvare hvert av dem og sammenfatte funnene. De seks forskningsspørsmålene, og forventningene til resultatene, blir listet opp nedenfor.

1) Hvor godt forstår unge svensker i Oslo ulike norske varieteter?

Svensker i Oslo vil sannsynligvis vise en relativt god forståelse av norsk talemål. Denne forventningen er basert på likheter mellom norsk og svensk, og på en idé om at stor grad av eksponering kan føre til bedre lytteforståelse.

2) Forstås de sentraløstlandske varietetene bedre enn de som ikke er sentraløstlandske?

Man kan tenke seg at de sentraløstlandske varietetene (Oslo og Våler i Østfold) vil forstås noe bedre enn de øvrige varietetene. Dette har igjen med eksponering å gjøre.

3) Forstår unge svensker i Oslo norsk talespråk bedre enn unge svensker i Sverige?

I lytteforståelsestesten inkluderes to av de norske deltestene som ble brukt i INS-undersøkelsen. Dette gjør at det er mulig å sammenlikne resultatene fra masterprosjektet med resultatene fra INS. Det er å forvente at de unge svenskene i Oslo viser bedre lytteforståelse av norsk talespråk enn de unge svenskene i Sverige.

4) Hvilke faktorer kan påvirke svenskernes lytteforståelse av norsk?

Faktorer som kan tenkes å påvirke svenskernes lytteforståelse er deres botid i Norge, om de bor med noen nordmenn eller ikke, hvilket språk som brukes mest på arbeidsplassen deres, og hvor mye de har vært eksponert for norsk språk tidligere i livet. Det er sannsynlig at de som blir mye eksponert for norsk i sitt dagligliv, eller har vært mye eksponert for det tidligere, viser en bedre lytteforståelse enn de som har vært og blir mindre eksponert.

5) Hvilke holdninger har svensker i Oslo til ulike norske varieteter?

Når det gjelder dette forskningsspørsmålet, kan det være litt vanskeligere å formulere noen forventninger. Det er en mulighet for at svenskene i Norge som gruppe ikke har utviklet noen klare språkholdninger; kanskje alle holdningene er basert på personlige opplevelser med dialektbrukere, eller kanskje de ikke har noen klare holdninger til bestemte varieteter i det hele tatt. Min forventning til disse resultatene er at de vil være preget av stor variasjon. Språkholdninger er noe som læres (gjerne tidlig i livet), og er gjerne svært kulturelt betinget, slik at selv ikke to nordiske kulturer nødvendigvis deler de samme språkholdningene.

6) Finnes det en sammenheng mellom lytteforståelse og språkholdninger, og hvordan ser den i så tilfelle ut?

Ofte er det slik at forståelse og språkholdninger henger sammen; at god forståelse henger sammen med positive holdninger, og lav forståelse henger sammen med negative holdninger. Det er vanskelig å si noe om årsaksforholdene her; man kan vanskelig vite om det er graden av forståelse som påvirker språkholdningene, eller om det språkholdningene som påvirker graden av forståelse. Begge deler er tenkelig. Det er utfordrende å formulere noen klare forventninger til svenskens resultater når det gjelder dette forskningsspørsmålet, da det vil formes av resultatene som fremkommer i de foregående forskningsspørsmålene. I tråd med forventningene som er lagt frem over, kan jeg ikke si at jeg forventer en sterk sammenheng her. Ettersom graden av forståelse forventes å være relativt høy, og språkholdningene forventes å variere, blir det naturlig nok en diskrepans her. Allikevel kan det vise seg at de informantene som scorer høyest på lytteforståelsen også viser svært positive holdninger, i alle fall når det gjelder enkelte varieteter eller noen bestemte holdningsdimensjoner.

1.4 Tidligere forskning

I denne delen av innledningskapittelet vil jeg kort oppsummere tidligere forskning på feltet som er relevant for mitt masterprosjekt. Jeg vil først ta for meg nabospråksundersøkelser som er foretatt i Skandinavia og Norden, og deretter vil jeg fokusere på språkholdningsstudier. Til slutt vil jeg forsøke å plassere mitt eget prosjekt i forskningstradisjonen.

1.4.1 Nabospråksforståelse og holdninger til nabospråk

Den første store nabospråksundersøkelsen som ble gjort i Skandinavia var det Einar Haugen som sto for. Undersøkelsen var en såkalt opinionsundersøkelse, og ble gjennomført i 1952. Dataene ble samlet inn med spørreskjemaer som ble sendt ut til personer valgt ut fra telefonkatalogen. I spørreskjemaet stilte han spørsmål om forståelse av og holdninger til nabospråk. I resultatene av denne undersøkelsen kommer det blant annet frem at de spurte nordmennene opplever at de forstår svensk og dansk godt, mens det er flere dansker enn svensker som oppgir at de forstår norsk uten vanskeligheter. Haugens opinionsundersøkelse inkluderte også spørsmål om hva deltakerne syntes om nabospråkene. Her kom det frem at svenskene og nordmennene beundrer hverandres språk, og at nordmennene faktisk synes bedre om svensk enn om norsk. (Haugen 1953 etter Maurud 1976).

Den neste store nabospråksundersøkelsen i Skandinavia (som inkluderte både norsk, svensk og dansk) var det Øivind Maurud som sto bak. Den ble gjennomført tidlig på 1970-tallet, og ble publisert i 1976. Maurud testet både lytteforståelse og leseforståelse blant vernepliktige i alle de tre skandinaviske landene. Mauruds resultater viser at svenskens forståelse av norsk skriftspråk var på 86,4 %, mens deres forståelse av norsk talespråk var på bare 48,3 %. I denne undersøkelsen havnet nordmennene på topp totalt sett, blant annet med en forståelse av svensk talespråk på 87,6 %. (Se bl.a. Maurud 1976 og Jørgensen & Kärlander 2001).

Det er også blitt skrevet masteroppgaver om nabospråksforståelse. Av disse er spesielt Søgårds (2008) oppgave verdt å nevne. Hun gjorde en case-studie av unge skandinaver som var i yrkesopplæring i et reiseselskap. Hun fant at informantene viste stor forbedring i forståelsen av nabospråkene etter forholdsvis kort tid. Eksponering var altså essensielt for denne positive utviklingen.

Utlendingers nabospråksforståelse er blitt undersøkt av Panevska-Ilik (2013). Hun har ved hjelp av INS-testmaterialet undersøkt nabospråksforståelsen til utlendinger som er bosatt i Norge, og kommer frem til at mer erfaring og kontakt med nabospråkene påvirker forståelsen positivt, og hun finner den samme koblingen mellom forståelse og positive holdninger.

Strzyz (2013) har undersøkt hvordan en gruppe polakker i Norge forstår ulike norske dialekter. I tillegg til den polske informantgruppen, brukte hun en norsk kontrollgruppe. Hun fant at polakkene forsto de ulike norske dialektene dårligere enn nordmennene, og at polakkene forsto Oslo-dialekten bedre enn de øvrige dialektene (Bergen, Tromsø, Trondheim

og Stavanger). Hun fant også en sammenheng mellom botid i Norge og forståelse; altså at lenger botid i Norge korrelerte med bedre forståelse.

INS-prosjektet

Prosjektet *Internordisk språkförståelse i en tid med ökad internationalisering (INS)* ble gjennomført tidlig på 2000-tallet. Prosjektet er den mest omfattende undersøkelsen av nabospråksforståelse siden Mauruds undersøkelse i 1976. I INS ble ungdommer og voksne testet i sin lese- og lytteforståelse av norsk, svensk, dansk og engelsk. Undersøkelsen var, som prosjektets tittel tilsier, internordisk, og inkluderte dermed deltakere fra de tre skandinaviske landene, samt deltakere fra Åland, Færøyene, Island, Finland og Grønland.

Deltakerne var ungdommer i videregående skole, som formodentlig gikk i det som nå kalles Vg2. De voksne som deltok i undersøkelsen var foreldrene til en del av disse elevene. Deltakerne hadde ulike hjemmespråk, og resultatene i undersøkelsen er blant annet sortert etter denne variabelen. I Norge, Sverige, Danmark, Finland og Island ble det brukt deltakere fra to ulike byer, blant annet for å undersøke om geografisk nærhet til nabolandet hadde noe å si for nabospråksforståelsen, og for å unngå at det bare var hovedstaden i hvert land som ble undersøkt. I Sverige ble undersøkelsen gjennomført i Stockholm og i Malmö.

Resultatene i INS viser at nordmenn er skandinaviske «mestre» i nabospråksforståelse, akkurat som i Mauruds undersøkelse fra 1976. Svenskene skårer totalt sett lavest i Skandinavia når det gjelder nabospråksforståelse, men det påpekes at «[j]amförelsen mellan svenskar och danskar ska göras med försiktighet» (Delsing & Åkesson 2005:137), da det var noen ujevnheter i testmaterialet som kan ha påvirket disse resultatene. Det spekuleres også i om danskene hadde en mindre positiv innstilling til prosjektet i det hele tatt, og at dette også kan ha hatt en påvirkning på resultatene. Svenskene (og finlandssvenskene) forstår muntlig og skriftlig norsk omtrent like godt, og det er slik at foreldrene forstår nabospråkene bedre enn ungdommene. Sistnevnte gjelder for alle de nordiske landene.

I INS ble både forståelse av skriftlig og muntlig språk undersøkt. I den delen av undersøkelsen som dreide seg om lytteforståelse, ble det kun brukt hovedstads-/standardvarieteter i lyd- og videosekvensene. I min undersøkelse har jeg bygget videre på dette, og undersøkt svenskene i Oslo sin lytteforståelse av ulike norske dialekter, i tillegg til hovedstadsvarietetene som er representert i INS.

1.4.2 Språkholdningsforskning i og utenfor Skandinavia

Både Haugen og Maurud inkluderte i sine undersøkelser spørsmål som handlet om språkholdninger. I begge var det slik at nordmenn vurderte svensk som vakkert å høre på, mens svenskene ikke syntes like godt om norsk som nordmennene syntes om svensk. I INS-prosjektet ble det også stilt spørsmål som genererte den samme type svar og resultater som hos Haugen og Maurud; nordmenn liker godt det svenske språket, men svenskene er ikke like positive til det norske. (Delsing & Åkesson 2005).

I de ovennevnte undersøkelsene (Haugen, Maurud, INS) ble språkholdningene undersøkt på en direkte måte. Informantene ble stilt spørsmål om å gradere nabospråkene på estetikk-skalaer, eller de ble stilt spørsmål om hvilket av de skandinaviske språkene de foretrakk. Språkholdninger kan også undersøkes på mer indirekte måter enn dette, og da brukes andre metoder enn direkte spørsmål. Ettersom jeg har valgt å benytte meg av en såkalt masketest i undersøkelsen min, vil jeg kort gjennomgå viktige språkholdningsundersøkelser som har vært med på å skape og forme metodene som gjerne brukes i språkholdningsforskning der man ønsker å benytte seg av mindre direkte metoder.

En av de første studiene av språkholdninger der det ble benyttet en indirekte metode, var Wallace E. Lambert, Moshe Anisfeld og Grace Yeni-Komshians studie av hebraisk og arabisk. Denne ble gjort på 1960-tallet, og metoden som ble brukt var en masketest. Morsmålsbrukere av hebraisk og arabisk fikk høre innspillinger av tospråklige talere av hebraisk og arabisk. Denne masketesten var en såkalt *matched guise-test* (jf. punkt 3.5.2 i kapittel 3), som betyr at den samme taleren bidrar med innspillinger på to (eller flere) ulike språk eller varieteter. Informantene i denne studien skulle blant annet gjøre rangeringer av talernes personlige egenskaper, kun basert på lydklippet de fikk høre. Resultatet var slående; de jødiske informantene vurderte talerne i de arabiske lydklippene som mye mindre morsomme, mindre vennlige, mindre ærlige og mindre ønskelige som venner eller ektefelle. De arabiske informantene vurderte talerne som snakket hebraisk som mindre intelligente og selvsikre, mindre godhjertede, vennlige og ærlige, og som mindre ønskelige som ektefelle. Denne studien viser særs godt hvordan språket er med på å forme holdninger og fordommer, da det eneste som endret seg ved talerne i lydklippene var språket. (Se Garrett 2010:39-40).

En annen kjent sosiolingvistisk studie der det ble benyttet mer indirekte metoder, var William Labovs studie av holdninger til to ulike former for New York City-engelsk, en med og en uten postvokalisk *r*. Informantene fikk høre ulike lydklipp, fikk en liste over forskjellige jobber (med ulik status), og ble bedt om å oppgi hvilken av disse jobbene taleren kunne hatt.

Resultatene hans viste at informantene vurderte talerne ulikt avhengig av om de uttalte postvokalisk *r* eller ikke. (Se Preston 1989b).

Dennis Preston er en av dem som har vært mest opptatt av hva folk *selv* synes og sier om språk – altså folk som ikke er lingvister. Dette kalles folkelingvistikk eller *perceptual dialectology*, og siden 1980-tallet har dette vært en viktig retning innenfor språkholdningsforskning. Preston har blant annet funnet at mange mennesker opererer med mentale dialektkart, som de selv organiserer og bygger opp. De mentale dialektkartene baseres på erfaringer de gjør seg med andre mennesker, i media, og så videre. Kartene har som regel rot i virkeligheten, men er ofte preget av stereotypier, og av personens egne oppfatninger og meninger. (Se bl.a. Preston 1989a, 1989b, 2004, 2009).

En annen studie som det er verdt å nevne i en slik oppsummering er Christopher J. Zahn og Robert Hoppers studie som ble gjennomført på midten av 1980-tallet. Målet med studien var å finne ut av hvilke såkalte holdningsdimensjoner som var mest aktuelle for informanter i språkholdningsstudier. Dette fant de ut av ved å samle sammen adjektivpar som var blitt brukt i tidligere språkholdningsundersøkelser, for så å bruke alle disse i en stor undersøkelse. Resultatene av undersøkelsen viste at det var tre hoveddimensjoner som så ut til å være de mest aktuelle for informantene; *dynamism*, *attractiveness* og *superiority*. Jeg vil komme tilbake til holdningsdimensjoner og Zahn & Hoppers studie i kapittel 3. (Se Zahn & Hopper 1985).

Det er altså blitt gjort en rekke språkholdningsundersøkelser internasjonalt. I skandinavisk sammenheng er det i de senere år blitt gjort noen studier som baserer seg på masketester. Blant annet har Tore Kristiansen (1997, 2011) gjort slike studier i Danmark. Kristiansen mener at vi opererer med to parallelle verdssystemer; et bevisst system og et ubevisst system. De bevisste holdningene får man tilgang til ved bruk av direkte metoder, mens de ubevisste holdningene bare kan måles med indirekte metoder. Kristiansens studier viser at observerte språkendringer ser ut til å henge sammen med folks ubevisste språkholdninger, og han knytter dermed språkholdningsforskning til språkendringsprosesser.

I Norge er det også gjort noen språkholdningsstudier, men foreløpig er det ikke spesielt mange. En av de som har gjennomført flere forskningsprosjekter som blant annet dreier seg om språkholdninger, er Lars Anders Kulbrandstad (bl.a. 2007). Han bruker gjerne direkte metoder, som i praksis ofte er spørreskjemaer. I en undersøkelse der han tar for seg holdninger til dialekter og aksentpreget norsk blant lærerstudenter, har han blant annet funnet at

lærerstudentene generelt er svært dialektvennlige, og at de som er «[...] mest dialektvennlige også er de mest tolerante overfor aksentpreget norsk» (Kulbrandstad 2007:121).

Helge Sandøy (2013, 2014) har ledet et stort prosjekt som bruker masketester til å undersøke språkholdninger og statushierarkier i det norske språksamfunnet. Informantene i prosjektet er vestlendinger fra Stavanger-, Molde- og Bergensområdet. Han har funnet at oslomålet gjennomgående blir vurdert høyt når det gjelder prestisje, uten at dette nødvendigvis betyr at oslomålet står sterkt som norm eller som et standardmål.

Ulrikke Rindal (2013) har undersøkt norske elevers holdninger til ulike varieteter av engelsk. Elever i videregående skole besvarte masketester, og resultatene av undersøkelsen viser blant annet at også innlærere av engelsk i land som Norge gjør en klar kobling mellom RP og status og kompetanse.

1.4.3 Svensker i Norge

Migrasjon over grensen mellom Norge og Sverige har skjedd til alle tider. Svenskene i Norge er blitt studert, men det er gjerne andre sider enn de språklige som er blitt studert. Av språkstudier har jeg bare kommet over to; Nordenstams (1979) doktoravhandling som skriver om språklig variasjon hos en liten gruppe svensker i Bergen, og Sandbakks (2009) masteroppgave som tar for seg kodeveksling og akkomodasjon hos svensker i Tromsø.

De unge svenske arbeidsinnvandrere som er kommet i løpet av de siste få årene, i den «nye bølgen» med svensk innvandring til Norge, er lite studert. Tolgensbakks (under arbeid) doktoravhandling tar for seg denne gruppen, men hun fokuserer ikke spesielt på det språklige aspektet ved migrasjonen.

1.4.4 Mitt masterprosjekt

Undersøkelsen som jeg har utformet i mitt masterprosjekt er, så vidt jeg vet, unik. Det unike ved den er ikke at den måler nabospråksforståelse eller språkholdninger i en svensk-norsk kontekst, men at den har de unge svenskene i Oslo som informantgruppe, og at den måler forståelse av og holdninger til ulike norske varieteter hos denne gruppen. Dette er ikke blitt gjort før. De unge, «nye» svenskene i Oslo er lite studert, og dette gjelder selvsagt også gruppens møte med det norske språket. Denne studien kan altså bidra til økt kunnskap om nabospråksforståelse av noe annet enn standardspråk eller hovedstadsspråk, og den kan også gi oss mer informasjon om hvordan en nabospråklig minoritet opplever majoritetsspråket og brukerne av majoritetsspråket.

1.5 Oppbygning av oppgaven

I dette første kapittelet har jeg beskrevet bakgrunnen for at jeg valgte å studere svenskene i Oslo, og deres lytteforståelse av og holdninger til ulike varieteter av norsk talespråk. Jeg har formulert en problemstilling og flere forskningsspørsmål, og jeg har tatt for meg tidligere forskning på både lytteforståelse og språkholdninger.

I kapittel 2, bakgrunnskapittelet, tar jeg for meg norsk-svenske relasjoner, både før og nå. Den norsk-svenske historien blir kort oppsummert, og det reflekteres rundt tidligere og nåværende roller i forholdet mellom landene og folkene. Det stilles spørsmål om man kan snakke om en felles kultur i Norge og Sverige, eller om det er mer som skiller oss fra hverandre enn det er som samler oss. Videre sammenliknes det norske og det svenske språket, slik at vi vet litt mer om hva slags forutsetninger deltakerne i undersøkelsen har.

I kapittel 3 er det teori og metode som står i sentrum. Ettersom teori og metode er såpass tett forbundet når man skal utforme en undersøkelse av denne typen, var det naturlig å samle disse temaene i ett og samme kapittel. Relevant språkholdnings- og forståelsesteori blir presentert, fordeler og ulemper ved ulike undersøkelsesdesign blir diskutert. Målet er hele tiden å forklare tankeprosessen bak avgjørelsene som er tatt i forbindelse med utformingen av undersøkelsen.

I kapittel 4 flyttes fokuset over på informanter og den konkrete datainnsamlingsprosessen. Her tar jeg for meg informantkriterier og bakgrunnen for disse, og jeg forteller om gjennomføringen av undersøkelsen. En del praktiske utfordringer blir omtalt og diskutert, og også her er målet å forklare hvorfor det jeg gjorde ble gjort på nettopp denne måten. Feltarbeidet resulterte i et stort og variert datamateriale, og til slutt i kapittelet presenteres dette kort.

Temaet for kapittel 5 er presentasjon av resultater og analysen av disse. Kapittelet er i hovedsak tredelt. De to første delene tar for seg resultatene av lytteforståelsestesten og resultatene av masketesten hver for seg. I den siste delen gjør jeg et forsøk på å kombinere de to foregående delene. Resultatene som presenteres avviker noe fra min opprinnelige intensjon, men jeg vil allikevel påstå at de er av stor interesse. Til slutt i kapittelet gjør jeg en kort oppsummering av resultatene og analysen, og deretter besvarer jeg forskningsspørsmålene som ble stilt i innledningskapittelet.

Det siste kapittelet, kapittel 6, vil i stor grad bestå av en oppsummering av de foregående kapitlene, og samtidig vil jeg forsøke å samle trådene i oppgaven og komme frem til en slags overgripende konklusjon.

1.6 Oppsummering

Denne masteroppgavens tema er unge svensker i Oslo og deres forhold til det norske talespråket. Den overordnede problemstillingen lyder slik: «Hvor godt forstår unge svensker i Oslo ulike norske talesmålsvarieteter; hvilke holdninger har de til disse; og finnes det noen sammenheng mellom lytteforståelse og språkholdninger i denne gruppen?». For å finne svar på dette, har det blitt utformet en undersøkelse som inkluderer en lytteforståelsestest og en masketest. Ved hjelp av datamaterialet som ble samlet inn med denne undersøkelsen skal jeg forsøke å besvare problemstillingen og de seks forskningsspørsmålene.

Det er gjort noen store undersøkelser av nabospråksforståelse i Norden og i Skandinavia. Einar Haugen var først ute, allerede på 1950-tallet, deretter fulgte Øivind Maurud på 1970-tallet, og på tidlig 2000-tall ble det gjennomført et stort prosjekt som hadde som mål å undersøke forståelse av de skandinaviske språkene i hele Norden. Sistnevnte skal jeg benytte meg av når jeg skal sammenlikne de unge Oslo-svenskenes lytteforståelse med den til unge svensker i Sverige. I disse undersøkelsene som tar for seg nabospråksforståelse, inkluderes det som regel også spørsmål om språkholdninger.

I en nordisk sammenheng er dette masterprosjektet, så vidt jeg vet, unikt. Svensker i Norge er blitt studert, men det er sjelden det er det språklige aspektet som studeres, og det er enda mer sjelden at deres reseptive norskkompetanse er i fokus.

Opgaven består av seks kapitler, der hovedtyngden ligger i kapittel 3, 4 og 5, som omhandler teori og metode, datainnsamling og informanter, og resultater og analyse.

Kapittel 2

Bakgrunn

2.1 Innledning

I dette kapittelet vil jeg ta for meg forholdet mellom Norge og Sverige, og både historiske, folkelige og språklige aspekter ved dette forholdet vil bli presentert. Det svensk-norske forholdet er spesielt; gammelt og nytt, familiært og konkurrerende, berømmende og bedømmende. Broderlandenes særegne relasjon er en av grunnene til at svenskene i Norge er en spennende gruppe å forske på, og målet med dette kapittelet er å sette fokus på relasjonen og skape en bevissthet hos leseren om bakgrunnen for forskningsprosjektets fokus.

2.2 Svensk-norske relasjoner

2.2.1 Broderlandenes historie

Ikke bare deler Norge og Sverige den lengste landegrensen i Europa, nordmenn og svensker har også et felles opphav - både når det gjelder folk, kultur og språk. Men på tross av et relativt likt utgangspunkt har det lenge vært store skjevheter i makt og styrke landene i mellom. Sverige var en stormakt i flere århundrer, mens Norge var et fattig bondeland. I skandinavisk sammenheng har Norge tradisjonelt vært et land med lite makt, mens Sverige og Danmark har vært de dominerende statene. (Se blant annet Store norske leksikon 2013a, Salvesen & Norseng 2012, Riksgrenser 2013).

Norge har vært involvert i flere nordiske unioner. Den første var Kalmarunionen (1389/1397-1521), der de tre nordiske rikene var samlet under samme regent. I denne unionen var Danmarks dominans sterk, og fra midten av 1400-tallet sto Sverige på mange måter utenfor unionen. Danmarks dominans økte stadig, og i 1521 brøt Sverige ut av unionen. Dette førte til at Sverige igjen sto alene, mens Norge havnet under dansk styre. (Salvesen & Norseng 2012).

Norge forble altså underlagt Danmark etter at Kalmarunionen ble oppløst. Denne situasjonen fortsatte frem til 1814, da Danmark måtte oppgi Norge til Sverige som følge av tapet i Napoelonskrigene. Denne avgjørelsen ble tatt over hodet på nordmennene, og gikk ikke upåaktet hen. 1814 var et år preget av urolighet og nasjonalisme i Norge, og det endte altså med at Norge gikk inn i en union med Sverige, men med egen grunnlov og mer selvbestemmelsesrett enn vi hadde hatt i dansketida. (Sejersted 2014).

Den svensk-norske unionen var lite mer enn en personalunion, som vil si at landene i praksis bare deler statsoverhode, og at statene i unionen har høy grad av indre selvstyre (Sejersted 2013, Wyller 2013). Unionsoppløsningen i 1905 kom som en følge av flere utviklinger fra 1880-tallet og utover, men en av hovedsakene var Norges ønske om å kunne drive egen utenrikspolitikk. Etter hvert ble det klart for både nordmennene og svenskene at det gikk mot en oppløsning av unionen, og i 1905 skjedde det på en forholdsvis rolig og ryddig måte. (Se Sejersted 2013).

2.2.2 Storebror og lillebror

«Jeg pleier å si: Svenskene er like opptatt av Norge som nordmennene er av Færøyene. Vi vet at det ligger et rike der i vest, men det er lite å bry seg om.» (Vold 2010:12).

Forholdet mellom Norge og Sverige har lenge blitt beskrevet og forstått som et slags søskenforhold. Det er en kjent sak at Sverige er «storebror», mens Norge er «lillebror». Sveriges posisjon som «storebror» har nok å gjøre med landets fortid som stormakt, samt dets suksess på flere områder også i nyere tid. Suksesshistorier fra 1900-tallet inkluderer alt fra bil- og mobiltelefonproduksjon til store møbelkonserner og verdenskjent popmusikk. Svenskene har vært nordmennene økonomisk og kulturelt overlegne nesten så lenge man kan huske. I Norge har man i lang tid sett opp til svenskene; vi var i stor grad enige om at «Sverige var bäst! På allt!» (von Brömssen 2010:43). (Se bl.a. Eriksen 2010, Rønning 2010 og Grimsrud 2010).

I mange nordmenns øyne var Sverige landet som hadde alt. Men på 1970-tallet begynte Sveriges vei nedover. Økonomiske vanskeligheter som etter hvert skulle bli kalt en økonomisk krise begynte å vokse frem. Sverige opplevde en økonomisk nedgang som følge av blant annet minkende eksport av varer, høy prisstigning og økt arbeidsløshet. I 1992 nådde krisen sitt høydepunkt. For å få bukt med utviklingen ble det gjort store endringer, blant annet i form av skattereformer og privatisering av statlig virksomhet. Som følge av disse endringene så det i 1993 allerede lysere ut for svenskene, og det ble igjen registrert økonomisk vekst. (Store norske leksikon 2013b, Julsrud 2013).

Ironisk nok var det nettopp i denne perioden at Norge opplevde en enorm økonomisk vekst som følge av oljefunn i Nordsjøen. I dag er det Norge som er den økonomisk overlegne staten i Skandinavia. Thomas Hylland Eriksen (2010:102) skriver at «Sverige mistet sin

identitet som forbilde og usårbar velstandsmaskin på samme tid som det langsomt begynte å gå opp for nordmennene at penger ikke ville bli noe problem i deres levetid.» Nina Witoszek (2010:235) peker på det faktum at «[...] etterkommerne av de tidligere «føydalherrer» [er blitt] redusert til «tjenere» i norske restauranter, hotellresepsjoner og reisebyråer i dag», og kaller denne endringen for et tilfelle av positiv historisk ironi.

Reverseringen av de skandinaviske rollene kaller Witoszek (2010) en fascinerende utvikling. Og den ser ikke ut til å endre retning riktig ennå, ettersom det økonomiske krakket i 2008 påvirket svenskene i mye større grad enn det påvirket nordmennene. Mens arbeidsløsheten blant unge voksne i Sverige i 2010 var på 25 %, var den på samme tidspunkt betydelig lavere i Norge (8,9 %) (Ungdomsledigheten – en krise i demring 2010). Jobbmulighetene i Norge har de siste årene ledet mange unge svensker over grensen, og i 2013 ble hele 84 000 norske skattekort utstedt til svensker (NRK Dokumentar og samfunn 2013).

2.2.3 Svensk innvandring til Norge – før og nå

Motivasjonen for migrasjon kan være sammensatt. Spesielt i forbindelse med arbeidsinnvandring kan man snakke om pull- og push-faktorer. Björn Lindahl (2010:114) definerer pullfaktorer som «[...] sådant som lockar människor till att flytta till ett visst område, som högre löner och många jobb [...]. Pushfaktorer är sådant som får människor att flytta, som arbetslöshet [...]». Ser man slik på det, er ikke de siste ti årenes relativt stabile strøm av unge svensker til Norge og Oslo spesielt overraskende. Med høy arbeidsledighet i Sverige og mulighet for jobb og inntekt i Norge, er ikke veien over grensen spesielt lang.

Den svenske arbeidsinnvandringen vi ser i dag, er imidlertid ikke noe nytt. For eksempel opplevde Norge å ta i mot over 100 000 svenske arbeidere i løpet av 1800-tallet. I likhet med dagens svenske arbeidsinnvandrere, kom de fleste til Østlandet. De nordiske landene har vært og er fortsatt svært interessert i å jobbe for et felles nordisk arbeidsmarked. I 1954 inngikk landene en avtale om fri arbeidsflyt i Norden; det ble bestemt at alle nordiske statsborgere fritt kan bosette seg og arbeide i et annet nordisk land. (Se bl.a. Arbeids- og sosialdepartementet 2008, Gursli-Berg & Myhre 2013, Myhre 2005) .

Når det gjelder hvor mange svensker som bor og jobber i Norge i dag, er det svært vanskelig å finne gode tall på dette. Dette har å gjøre med bestemmelsene for registrering av nordiske arbeidere her i landet. Det er slik at hvis man som statsborger i et annet nordisk land kommer til Norge for å jobbe, og så drar tilbake til hjemlandet innen seks måneder, så slipper

man å folkeregistrere seg i Norge – men man må selvsagt skaffe seg norsk skattekort (Folkeregistrering i Norge 2014). Mange av de nordiske arbeidsinnvandrerne forflytter seg mellom landene på denne måten, og de korte oppholdene gjør det vanskelig å finne eksakte tall på blant annet den svenske befolkningen i Norge. Om ikke annet kan antall utstedte skattekort i det minste gi en indikasjon på hvor mange som har vært her i løpet av året.

SSB (2014a) oppgir at ved inngangen til 2014 var svensker den nest største innvandrerguppen i Norge. Det er registrert 44 200 personer med svensk statsborgerskap i Norge på dette tidspunktet. I en annen SSB-rapport (2014b) som omtaler samme tidspunkt sies det at det er 36 400 svensker bosatt i Norge. Dette illustrerer godt problemet med å få oversikt over denne innvandrerguppen – selv SSB motsier seg selv i rapporter som omhandler samme tidspunkt, publisert med kun to måneders mellomrom. Det stabile i disse rapportene er det faktum at svenskene er vår nest største innvandrerguppe. At tallene varierer på denne måten, betyr at vi nok må ta denne informasjonen med en klype salt, og heller se på statistikken som en indikasjon enn som steinharde fakta. Med tanke på at det også finnes mange svenske arbeidsinnvandrere som ikke blir så lenge av gangen, og som dermed kan havne utenfor en opptelling av den typen SSB presenterer, må man altså regne med at de faktiske tallet på gruppen nok er en del høyere enn det vi finner hos SSB.

I Lasse Sigbjørn Stambøls (2013) rapport kommer det frem at svenskene som kommer til Norge viser høy sentralitet i bosettingsmønstrene sine. I høy sentralitet ligger det at en gruppe bosetter seg i tettbefolkede og sentrale områder, som for eksempel i Oslo-området. Innvandrere fra Norden viser i det hele tatt relativt høy sentralitet, og svenskene har de høyeste tallene av alle de nordiske innvandrerne. Svenske innvandrere i Norge trekker altså mot byer, og de aller fleste slår seg ned på Østlandet og i Oslo-området. Vi ser også at det generelt er flere svenske innvandrere i kommuner i grenseområdene – hele veien fra sørøst til nord – enn i resten av landet (Østby, Høydahl & Rustad 2013).

2.2.4 Felles kultur?

Man må anta at Norge er et attraktivt land å bo og jobbe i for svensker av flere grunner, og en av disse er selvsagt pullfaktorene som ble nevnt over, nemlig lønn og arbeidsmarked. Andre faktorer som kan spille inn er geografisk nærhet, språklig nærhet og en oppfatning om at nordmenn og svensker deler en slags felles kultur. Med begrepet *kultur* menes som regel de likhetene og fellestrekkene som samler mennesker i en slags gruppe; «[i]nnefor samme kultur har folk mye til felles – felles språk, religion, erfaringsverden og moral» (Eriksen &

Sajjad 2012:33). En slik beskrivelse er på noen måter svært dekkende for den svensk-norske kulturen. Blant annet deler vi språklig opphav, samme syn på samfunnsorganisering, og religion (tradisjonelt sett). At vi deler mye, og dermed er forholdsvis like kulturelt sett, kan også sees i sammenheng med beskrivelsen av landene som brødre.

I spørreskjemaet jeg brukte i undersøkelsen stilte jeg blant annet det åpne spørsmålet «Vad tycker du om norrmän?». Opptil flere svarte at nordmenn rett og slett var «som svenskar» eller noe tilsvarende. Videre besvarer flere av informantene dette spørsmålet med å sammenlikne nordmenn med svensker, for eksempel ved å si at de synes nordmenn er mer åpne enn svensker, mindre politisk korrekte, mer kresne på jobber, og så videre. Slik jeg ser det kan en slik sammenlikning ha to ulike forklaringer (som kanskje kan være overlappende). For det første er det naturlig å sammenlikne folket i «det nye landet» med folket i hjemlandet, da hjemlandet alltid vil kunne fungere som et referansepunkt for personen. Den andre muligheten er at man sammenlikner folkene fordi de er sammenliknbare. Med dette mener jeg at på grunn av broderfolkens likheter – det være seg språklige, politiske, geografiske eller andre – er det naturlig å sette dem opp mot hverandre og vurdere det ene i lys av det andre. Dette peker kanskje i retning av at det norske og det svenske folk er såpass like at det kun er grader av enkelte egenskaper som skiller dem fra hverandre.

Kan man si at den norske og den svenske kulturen er like? På den ene siden er det, som nevnt, mange fellestrekk ved det nordiske som tilsier at man kan snakke om en slags fellesnordisk kultur. Et slikt syn kan støttes ved å se på for eksempel måten samfunnet blir organisert på, som jo er relativt likt de nordiske landene i mellom. Igjen kan språklige og geografiske faktorer nevnes, og det at alle de nordiske landene viser en sterk dedikasjon i arbeidet for et felles nordisk arbeidsmarked.

Tross de mange felles trekkene i den norske og den svenske kulturen, må vi kunne si at det finnes en del ulikheter også. Dette kan blant annet illustreres med det metaforiske søskenforholdet som brukes om relasjonen mellom landene. Norges rolle i forholdet preges til dels av et «lillebrorkompleks». I dette ligger det blant annet en idé om at lillebror ser på storebror i nesegrus beundring, og at han har et sterkt behov for å hevde seg på ulike arenaer slik at han kan bevise for storebror at han duger. Man kan tenke seg at et slikt kompleks kan komme til syne i for eksempel tenke- og væremåter hos det norske folk. Karakteristikkene som ble trukket frem av mine informanter var blant annet selvopptatthet og patriotisme. Setter man dette sammen med nordmennenes engasjement i mye av det som skjer på svensk side av

grensen, samt vår tidvis ukritiske import av svenske medier, vil «lillebrorkompleks» nok kunne være et dekkende begrep.

Skal man først si noe om Norges såkalte lillebrorkompleks, må man også se på Sveriges rolle i det hele. Det er sannsynlig at den svenske kulturen fortsatt er påvirket av landets tidligere rolle som stormakt og som en sterk økonomisk profil – både i skandinavisk og europeisk sammenheng. Man kan tenke seg at en del ser på svenskene som både innovative, kreative, arbeidsomme og stødige, og også dette er med på å forme deres selvforståelse og kultur – selv etter to økonomiske kriser på relativt kort tid. Det kan tenkes at Sveriges tradisjonelle rolle som storebror fortsatt påvirker landets forhold til Norge, selv om for eksempel de økonomiske rollene er blitt utjevnet og til dels reversert. (Se bl.a. Klingberg 2010, Eriksen 2010, Witoszek 2010).

2.3 Det norske språket og det svenske språket

2.3.1 Slektskap

Norsk og svensk er begge nordiske språk, eller nord-germanske språk, som er en undergruppe av germanske språk. Germanske språk er igjen en del av den indoeuropeiske språkfamilien. Norsk og svensk er altså det som kalles genetisk beslektet.

Torp (1998) argumenterer for en inndeling av nordiske språk som ikke nødvendigvis følger den velkjente stamtremodellen, men heller det som er kjent som bølgemodellen. Han mener at en slik inndeling bedre kan beskrive den faktiske språksituasjonen i Norden. I dagens Norden skiller han skandinaviske språk (svensk, dansk og norsk) fra øynordiske språk (islandsk og færøysk), og de skandinaviske språkene deler han videre inn i nord- og sørskandinavisk. Dansk står alene som sørskandinavisk, noe som altså betyr at norsk og svensk havner sammen i den nordskandinaviske gruppen. Denne inndelingen basert på både grammatiske og fonologiske likheter og ulikheter. Detaljene i disse går jeg nærmere inn på nedenfor. Det essensielle ved inndelingen Torp presenterer, er at geografisk nærhet og kontakt mellom landene utgjør en viktigere faktor i språkutviklingen i området enn det genetiske slektskapet gjør.

2.3.2 Dialektkontinuum

Et geografisk dialektkontinuum kjennetegnes av at nabodialektene i området alltid er innbyrdes forståelige. Det betyr ikke nødvendigvis at dialekter fra ulike kanter av det geografiske dialektkontinuumet er innbyrdes forståelige. Det finnes mange slike

dialektkontinua i verden, og et av dem befinner seg i Skandinavia. Det er altså slik at nabodialekter av norsk, svensk og dansk regnes for å være gjensidig forståelige, selv på tvers av de politiske nasjonalgrensene. Dialektkontinuumet avgrenses av det man kaller språkgrenser, altså når de skandinaviske dialektene treffer på helt andre språk, som for eksempel russisk, finsk og samisk i nord og tysk i sør. (Se Chambers & Trudgill 1998, Torp 1998).

De nevnte språkgrensene går mellom det som kalles avstandsspråk (jf. Kloss 1967, Vikør 2007). Avstandsspråk er et begrep som brukes om språk som lingvistisk sett er så ulike at de kan kalles egne språk. For eksempel er finsk og norsk helt klart avstandsspråk, da de tilhører ulike språkfamilier, og ikke er innbyrdes forståelige (uten opplæring i det ene eller det andre språket). Svensk og norsk kan derimot ikke kalles avstandsspråk, da de lingvistisk sett er svært like, og man ser en stor grad av gjensidig forståelse blant språkbrukerne. Svensk og norsk er altså ikke avstandsspråk, men de er det som kalles utbyggingsspråk (jf. Kloss 1967, Vikør 2007). Dette er språk som (som regel) er kodifisert og standardisert, og som er velutviklet nok til å kunne fungere som et samfunnsbærende språk (Vikør 2007:54). Utbyggingsspråk sammenfaller ofte med nasjonalspråk, som vi ser i eksempelet med norsk og svensk.

2.3.3 Likheter og ulikheter mellom moderne norsk og moderne svensk

Det finnes selvsagt mange likheter mellom svensk og norsk språk på grunn av felles opphav, geografisk nærhet og andre faktorer som har påvirket språkenes utvikling gjennom årenes løp. Men det finnes også en del ulikheter mellom språkene på tross av nettopp de nevnte faktorene, og disse ulikhetene er noe av det som er med på å tidvis begrense kommunikasjonen mellom svensker og nordmenn. Vi finner disse likhetene og ulikhetene på alle nivåer i språkene; i grammatikken, i fonologien og i ordforrådet.

Morfologi og syntaks

Når det gjelder grammatikken er norsk og svensk generelt ganske like, men det finnes enkelte ulikheter. Et eksempel er at det brukes langt flere grammatiske småord på norsk enn på svensk. Torp (1998:81) illustrerer nettopp dette poenget med følgende setning: sv. «många ansåg sig kallade att försöka föra vidare vad han yttrat», sammenlignet med no. «mange anså seg for å være kallet til å forsøke å føre videre hva han hadde ytret».

Den mest påfallende forskjellen mellom svensk og norsk på det grammatiske nivået er nok antall genus. Norsk har tre genus; femininum, maskulinum og nøytrum, mens man i svensk har to; nøytrum og utrum (felleskjønn). Dette er i det minste tilfellet i størsteparten av norske og svenske varieteter, men det finnes selvsagt dialekter der antall genus skiller seg fra normen i landet. Et eksempel på dette er bergensk i Norge, som i overveiende grad opererer med et togenussystem som likner det svenske, og dialekter i Dalarna i Sverige der det fortsatt brukes et tregenussystem.

Fonologi: fonemer og prosodi

I de fleste norske og svenske dialekter finner vi nivokalsystemer. Alle disse vokalene er så å si like i begge språkene, med unntak fra u-lyden. Den norske versjonen og den svenske versjonen av *u* har samme opphav, men har på et tidspunkt begynt å utvikle seg noe ulikt. Videre er norsk er språk med mange diftonger, mens (riks)svensk «(...) er det eneste germanske språket uten diftongfonemer» (Braunmüller 1998:29), selv om enkelte av de svenske langvokalene faktisk har diftongiske allofoner. Skillet diftongering/monoftongering var opprinnelig et av de tydeligste skillene mellom vest- og østnordisk fra 800-tallet av, da de gamle nordiske primærdiftongene ble monoftongert i svensk (og dansk) (Mårtenson & Fjeldstad 1999:44, Torp 1998). Selv om diftongering som regel er normen i norsk, trenger ikke dette være tilfellet i alle norske dialekter; enkelte vil være preget av monoftongering.¹ Det må også nevnes at for eksempel skånsk er et unntak fra normen i østnordisk; i en del sørsvenske varieteter finner vi tydelige diftongering. Når det gjelder konsonantfonemene, er standardsvensken så å si lik standard østnorsk, med svært få unntak.

Generelt er norsk og svensk svært like språk også når det gjelder prosodi, men enkelte ulikheter finner man selvsagt. Blant annet er det en del ord der hovedtrykket legges andre steder i svensk enn i norsk. Et eksempel her er norsk *er'fare* og svensk *'erfara*.² Man finner også tonelag både i norsk og svensk, og de to tonemene er de samme i begge språkene.

Ordforråd

Mårtenson & Fjeldstad (1993:101) kan opplyse om at «av de tusen vanligaste orden i svenska är det mer än 90 % som överensstemmar med norska (...) Det är alltså mindre än 10 % av

¹ Dette gjelder blant annet dialekter i Hedmark og Sør-Trøndelag (som regel langs svenskegrensen), jf. kart nr. 15, s.186 i Mæhlum & Røyneland 2012.

² Det må nevnes at det «svenske» ordtrykket også kan forekomme i enkelte norske dialekter.

orden som är så olika varandra att det kan vara nødvendigvis å använda ordlista för att forstå dem.» Allikevel er det nok ordforrådet som kan vise seg som den vanskeligste delen i en svensk-norsk kommunikasjonssituasjon (Torp 1998:75, Delsing & Åkesson 2005:5). Det kan for eksempel oppstå problemer hvis deltakerne i kommunikasjonssituasjonen velger å bruke ord som språkene har felles, men som ikke betyr det samme i begge språkene. Slike ord kalles ofte «falske venner», da de ser kjente ut, men viser seg å ha en annen mening for nabospråksbrukeren. Et klassisk eksempel på en norsk-svensk «falsk venn» er ordet *rolig*. På norsk kan dette bety blant annet *stille, urørlig, fattet*. På svensk betyr det *morsom*. Er man ikke klar over slike forskjeller mellom språkene, kan det naturlig nok oppstå en del misforståelser. Det finnes også et utall eldre lånord i hvert av språkene som ikke nødvendigvis er like som (eller likner i det hele tatt på) ordene som benyttes i nabospråket.

«Det vanligste er nok (...) at nynorsk og bokmål – og dansk! – har eitt ord, og svensk eit anna (...). Til dels dreiar det seg då om at svensk skil seg ut med eit tysk ord, dels at svensk er åleine om eit nordisk ord, dels at svensk og dei andre måla har valt ulike nordiske eller tyske ord.» (Torp 1998: 75).

Man vet at nedertysk hadde stor påvirkning på de skandinaviske språkene, spesielt i hansatiden. Man regner med at omtrent 30-40 % av ordene i det norske språket har kommet inn som lånord fra nedertysk (Sandøy 1997:37). Sammenlikner man den tyske påvirkningen i norsk og svensk, er det interessant å se at de leksemene som er tatt inn i svensk ofte er andre enn de som er tatt inn i norsk. Eksempelvis finner vi *fråga* av tysk *fragen* i svensk, mens man i norsk bruker *spørre* av norrønt *spyrja*. Et annen liknende tilfelle er sv. *fönster* av ty. *Fenster*, og no. *vindu* av norr. *vindauga*. I et motsatt tilfelle ser vi det opprinnelig tyske ordet *mangel* i norsk, mens man bruker det nordiske ordet *brist* på svensk.

Det franske språket har også satt sine spor i det svenske. Dette ser man tydelig i deler av det svenske ordforrådet, der man finner ord som *fåtölj* (fr. *fauteuil*, no. *lenestol*), *glass* (fr. *glace*, no. *is*) og *pjäs* (fr. *pièce*, no. *stykke*) (Torp 1998:82). I svensk finnes det også en påfallende «fransk» uttale av en del fellesskandinaviske franske importord, for eksempel *dame* (sv. /dam/, no. /da:me/). Torp (1998:83) mener at dette «(...) heng saman med at Sverige i sterkare grad enn resten av Skandinavia hadde direkte kontakt med Frankrike på 16-1700-talet (...)».

Det at det finnes en del forskjeller i ordforrådet gjør at språklig tilpasning i den svensk-norske kommunikasjonen i stor grad skjer ved kodeveksling fra svensk til norsk på et leksikalsk nivå. Mitt datamateriale viser dette tydelig, og mine funn er i tråd med resultatene av tidligere undersøkelser. (Se bl.a. Uhlmann 1994 og Nordenstam 1979).

2.4 Oppsummering

Nordmenn og svensker kan også sies nærmest å dele språk; i alle fall er de svært nært beslektet, og har dermed mange fellestrekk. Forskjellene mellom språkene ligger først og fremst på det leksikalske nivået. Det er som regel disse leksikalske forskjellene som vanskeliggjør kommunikasjonen mellom svensker og nordmenn, da språkene er svært like hverandre på andre måter.

Norge og Sverige deler en lang lang historie, og forholdet mellom landene har som regel vært godt, selv om det riktignok har vært enkelte mer turbulente perioder. Norge blir som regel ansett som «lillebroren» i det svensk-norske forholdet, og dette henger nok sammen med Sveriges tid som stormakt og ledende posisjon på mange områder, blant annet når det gjelder industri og underholdning. Det er en kjent sak at nordmennene lenge har sett opp til «storebror». I de senere år kan man argumentere for at i alle fall de økonomiske rollene til dels er blitt reversert, slik at Norge fremstår som den ledende nasjonen rent økonomisk. Det er nettopp denne nye utviklingen som er med på å trekke unge svensker over grensen; jobbmuligheter og gode lønninger er sterke pullfaktorer. At nordmenn og svensker deler en slags felles kultur, kan også bidra til at migrasjonen er lite (eller i alle fall mindre) problematisk, både for innvandrerne, og for folket som tar i mot dem.

Kapittel 3

Teori og metode

3.1 Innledning

I dette kapitlet vil jeg ta for meg det teoretiske rammeverket undersøkelsen er utformet innenfor, samt begrunne og diskutere de metodiske valgene jeg har tatt med bakgrunn i relevant litteratur.

3.2 Metodologi

3.2.1 Om kvalitativ og kvantitativ metode

Man skiller gjerne mellom kvalitative og kvantitative forskningsmetoder. Forskningsmetoder inkluderer metoder for innsamling rådata, datamaterialet man ender opp med, og metoder for analyse av dataene. Skillet mellom hva som er kvantitativt og kvalitativt kan altså sees på flere nivåer. Ulike tilnærminger på ulike nivåer kan også krysskobles; altså trenger ikke bruk av en kvalitativ innsamlingsmetode alltid resultere i et kvalitativt datamateriale. Velger man å kvantifisere informasjonen man samler inn, kan dataene analyseres kvantitativt. Den andre veien er det riktignok vanskeligere. Av kvalitative rådata kan man ekserpere enten kvalitative eller kvantitative data, men er rådataene kvantitative, er det verre å ekserpere kvalitative data av disse – det er i det hele tatt vanskelig å få dybde ut av bredde. (Se bl.a. Grønmo 1996).

Man kan skille mellom et rent kvantitativt og et rent kvalitativt datamateriale. Rent kvantitative data vil ofte bestå av tall, og resultater presenteres gjerne i form av tabeller og diagrammer. Et slikt materiale vil ofte være preget av ekstensitet, og kan gi en større grad av oversikt enn et kvalitativt materiale vil kunne gi. Et kvalitativt datamateriale er derimot som regel preget av intensitet, og kan gi en innsikt som et rent kvantitativt materiale ikke kan.

Både kvalitative og kvantitative metoder har sine fordeler og ulemper. Mens kvalitative metoder som regel er fleksible, er kvantitative metoder gjerne preget av struktur og selektivitet. På denne måten står metodene i kontrast til hverandre. Videre kan man hevde at metodene kan være til dels uforenlige, og at de representerer to konkurrerende retninger. Dette trenger riktignok ikke være realiteten. Det er ingenting i veien med å kombinere de to tilnærmingene; faktisk kan en slik kombinasjon gjøre datamaterialet flersidig og mer interessant. Ved å kombinere tilnærmingene kan man oppnå både bredde og dybde – man kan både få innsikt i og oversikt over fenomenet man undersøker. (Se Grønmo 1996, Rasinger 2010, Hellevik 1999).

I dette prosjektet har jeg benyttet meg av både kvantitative og kvalitative metoder, men det er det kvantitative som har fått mest plass. Datamaterialet jeg samlet inn, er dermed i overveiende grad kvantitativt, men med kvalitative elementer. Valget falt på kvantitative metoder fordi jeg ønsket å få oversikt over en gruppe og et tema som er lite undersøkt. Jeg kunne tillate meg å bruke kvantitative metoder da det allerede eksisterer noe forskning på blant annet nabospråk og historiske og kulturelle forhold i relasjonen mellom Norge og Sverige, og på grunnlag av disse kunnskapene lot det seg gjøre å formulere forskningsspørsmål om språklige og språksosiale forhold blant de nye svenske arbeidsinnvandrerne. At det allerede finnes kunnskap å basere seg på, gjør at det er mulig å gå «rett på» en overveiende kvantitativ undersøkelse av forhold ved denne gruppen.

3.2.2 Forskeren som aktør

Det er viktig å være klar over at et datamateriale aldri er helt upåvirket av sine omgivelser. I dette legger jeg at det er svært mye som påvirker hvordan et datamateriale vil se ut når det er samlet inn og organisert. Forskeren spiller selvsagt en stor rolle i utformingen av forskningsspørsmål, forventninger, opplegg og dataorganisering. Forskerens avgjørelser på planleggingsstadiet vil nødvendigvis påvirke datamaterialets form og innhold, og på den måten fungerer han som medskaper av datamaterialet. Det betyr altså at dataene aldri vil kunne sees på som helt objektive – de formes alltid av prosessen og de som er involvert i den. (Se bl.a. Grønmo 1996, Kalleberg 1996, Holter 1996).

Forskerens rolle som medskaper av datamaterialet er selvsagt en tilstedeværende faktor også i dette prosjektet. Ved å bestemme formuleringer av spørsmål i spørreskjemaet, bestemme hvilke talere som skal inkluderes i testmaterialet, og ved å skape testene i sin helhet bidrar forskeren til å forme datamaterialet som produseres av undersøkelsene.

3.2.3 Reliabilitet og validitet

Validitet og reliabilitet har å gjøre med målinger vi gjør i et forskningsprosjekt. Mens validitet dreier seg om vi måler det vi tror vi måler, handler reliabilitet om forutsetningene for en reproduksjon av resultatene. Ideelt sett skal de samme målingene (eller undersøkelsene) gi samme resultater ved en senere gjennomføring, så sant alle rammefaktorene er de samme som ved første gjennomføring. Dette er et konsept som selvsagt er svært viktig, men det er klart mer gjennomførbart og reelt i for eksempel naturvitenskaplig forskning enn i en del humanistisk forskning. Dette har rett og slett med å gjøre at rammefaktorene ikke kan være eksakt de samme

i første og andre gjennomføring. Man klarer å holde enkelte faktorer konstant, som for eksempel stimulusen eller de fysiske skjemaene informantene skal fylle ut, man kan til og med være på samme sted, på samme tid på året, på samme tid på dagen, og så videre. Informantgruppen, derimot, vil for eksempel aldri kunne være helt den samme. Man kan selvfølgelig bruke de samme individene, men man har ingen garanti for at disse individene ikke har forandret seg på en eller annen måte. Bruker man den samme informantgruppen igjen og gir dem den samme undersøkelsen, vil ikke resultatene nødvendigvis være like som ved første gjennomføring, rett og slett fordi informantene kan ha forandret seg, og fordi de allerede har besvart undersøkelsen én gang. Dette vil selvsagt påvirke svarene de gir ved en andre gjennomføring. (Se Rasinger 2010, Hellevik 1999).

Validitet dreier seg om man måler det man tror man måler. At en test har høy validitet vil si at man faktisk måler det man ønsket å måle; at man får svar på det man lurer på, og ikke noe annet. Selv om det i realiteten kan være vanskelig å være sikker på at en test har høy validitet, trenger ikke dette stå i veien for et forskningsprosjekt. Det viktige er å være klar over mulige svakheter i undersøkelsen, og ta høyde for disse når man analyserer resultater eller forsøker å generalisere funn.

I forbindelse med dette prosjektet er testenes validitet spesielt viktig å vurdere. Når det gjelder masketester (jf. punkt 3.5.2), kan det å oppnå høy validitet være vanskelig. Det finnes måter å konstruere slike tester på som vil gjøre den mer eller mindre valide, og dette vil blant annet bli tatt opp i punkt 3.5.8 under.

3.3 Teoretisk rammeverk

3.3.1 Holdningsteori

Før man kan si noe om *språkholdninger*, må man ta for seg *holdninger* generelt.

Holdningsbegrepet hører i utgangspunktet hjemme i psykologien, eller nærmere bestemt i skjæringspunktet mellom psykologien og sosiologien. Holdninger kalles gjerne psykososiale konstruksjoner (Aiken 2002), og plasseres ofte i samme kategori som *meninger*, *verdier* og *overbevisninger* (orig. *beliefs*). Selv om alle disse psykologiske konstruksjonene har mye til felles, er de likevel ulike på flere punkter. I definisjoner av holdninger inkluderes ofte faktorer som stabilitet, styrke, emosjonalitet og affektivitet, og dette skiller seg fra forståelsen av for eksempel meninger, som kan sies å være mer preget av det kognitive enn det affektive. (Se Aiken 2002, Garrett 2010).

Allport (1954, sitert i Garrett 2010:19) definerer en holdning som «a learned disposition to think, feel and behave toward a person (or object) in a particular way». Allport, og flere med han, mener altså at holdninger er noe som læres, og presenterer tre aktiviteter (tenkning, følelse og handling) som er involvert i en holdning. Andre, blant annet Sarnoff (1970, sitert i Garrett 2010:20), velger å fokusere på reaksjonene man får til holdningsobjektet, og skriver at en holdning er «a disposition to react favourably or unfavourably to a class of objects». I lys av Allports definisjon kan man argumentere for at reaksjonene som Sarnoff nevner vil kunne inkludere Allports tre aktiviteter; å tenke, å føle og å handle.³ I begge definisjonene kommer det frem en oppfatning om *stabilitet* ved bruken av ordet «disposition» (Garrett 2010:20), da dette beskriver en vedvarende helning mot noe – for eksempel en bestemt reaksjon eller et sett med reaksjoner.

Et holdningsobjekt er for øvrig objektet som holdningen er rettet mot, og når det gjelder språkholdninger vil dette objektet kunne være blant annet et skriftspråk, et standardisert talespråk, en dialekt, sosiolekt, etnolekt, og så videre. De ulike aspektene ved en holdning vil være direkte overførbart til språkholdninger. Det som gjør språkholdninger til språkholdninger er nettopp det at holdningsobjektet er relatert til språk. Videre i teksten vil jeg som regel bruke begrepene *holdning* og *språkholdning* om hverandre, og tillegge dem den samme meningen.

Hvis holdninger er noe som læres, hvordan lærer vi dem? Garrett (2010:22) peker på to viktige kilder til holdningslæring. Den ene er læring via observasjon av andres handlinger og følgene av disse handlingene, mens den andre er en form for instrumentell læring, der vi selv får kjenne på følgene av handlingene, og vurderer om følgene er positive eller negative. Andre kilder til holdningslæring er blant annet mediens mange ulike fremstillinger av virkeligheten.

Holdninger er, som nevnt, psykososiale konstruksjoner, og disse er i sin natur vanskelige å gjøre direkte observasjoner av. Det vi kan observere er manifesteringene av disse konstruksjonene; enten de fremkommer i form av tale, fysiske reaksjoner eller handlinger. Forholdet mellom holdninger og handlinger kan virke enkelt og ryddig, men slik er det ikke alltid i virkeligheten. En person kan oppføre seg på én måte i det ene øyeblikket, og i det neste kan han ha forandret oppførsel totalt – selv i påfallende like situasjoner, eller i samhandling med det samme mennesket. Et annet eksempel er når en person lover å gjøre én ting, men i praksis gjør en annen. Slike motstridende handlinger viser noe av problematikken i forholdet mellom

³ Allports tre aktiviteter kan sees i sammenheng med de tre komponentene som holdninger gjerne sies å bestå av; kognisjon, affektivitet og handling. Disse komponentene er vekjente, men på ingen måte uproblematisk. Jeg vil ikke gå nærmere inn på disse begrepene her, og dermed heller ikke ta opp diskusjonen rundt begrepenes relasjon til holdningskonstruksjonen. (Se bl.a. Garrett 2010:23, Baker 1992)

holdninger og handlinger; hvis holdninger er stabile og er tett knyttet til handlinger (på den måten at de kan forårsake dem), hvordan kan det da ha seg at mennesker ikke er mer konsekvente i sine handlinger? (Se bl.a. Baker 1992, Garrett 2010).

En som flere ganger har undersøkt nettopp forholdet mellom holdninger og handlinger er Tore Kristiansen. I sine studier fra København og omegn har han funnet ut at folks uttrykte holdninger til språk ikke nødvendigvis stemmer overens med deres språklige praksis. Det viser seg at selv om en person oppgir at han har en mest positiv holdning til den lokale dialekten, er det på ingen måte sikkert at det er den lokale dialekten han selv velger å bruke. Dette går i mot det man tenker at er en selvfølgelig sammenheng og overensstemmelse mellom språkholdninger og handlinger. Det er en forventning om at man handler i tråd med sine holdninger. Men hvordan kan det da ha seg at Kristiansen svært ofte finner en «mismatch» mellom uttrykte holdninger og faktiske handlinger?

Kristiansen forklarer dette med at mennesker tilsynelatende opererer med to ulike, men parallelle verdisystemer. I de to verdisystemene finner man holdninger som noen ganger ikke stemmer overens med hverandre. Holdningene i disse verdisystemene kaller han bevisste og ubevisste, og han argumenterer for at det er de ubevisste holdningene som er tettest knyttet til handlinger (spesielt til handlinger på et språklig nivå). (Se blant annet Kristiansen 2011)

For å få tilgang til det han kaller ubevisste språkholdninger, mener Kristiansen at man må benytte seg av indirekte metoder (som masketester, se punkt 3.5.2 for mer om disse), da man ikke vil få tilgang til de ubevisste holdningene ved å stille direkte spørsmål. Med direkte metoder får man kun tilgang til bevisste holdninger, og i Kristiansens forskning viser disse seg ikke å påvirke handlingene i samme grad som de ubevisste holdningene.

Det må påpekes at ikke alle er enige i Kristiansens inndeling. Preston (2009) mener for eksempel at de mentale prosessene bak holdningene er bevisste til å begynne med, men at de etter hvert vil automatiseres i økende grad. Holdningene kan dermed fremstå som mindre bevisste uten at de nødvendigvis er *ubevisste*. En automatisering av holdninger og reaksjoner krever at et språktrekk hyppig nok, og over lenger tid, blir tillagt en affektiv betydning. Dette skjer gjerne ved at et språktrekk assosieres med en bestemt gruppe. Et eksempel kan være at noen bruker «sj» /ʃ/ istedenfor «kj» /ç/ i bestemte ord, og i lytterens verden assosieres dette med ungdom som ikke «gidder» å uttale /ç/. Dermed er kanskje latskap den karakteristikken lytteren sterkest forbinder med bruk av /ʃ/ for /ç/. En stund vil det fortsatt være kognitive og bevisste prosesser involvert i koblingen som gjøres mellom språktrekk og egenskap, men etter hvert blir prosessen automatisert, og en bestemt reaksjon kan trigges bare ved at man blir utsatt for

språktrekket. I praksis vil det si at lytteren alltid kobler bruken av /ʃ/ for opprinnelig /ç/ til latskap, og taleren blir dermed tillagt denne egenskapen gjennom bruken av språktrekket. For lytteren vil dette da gjelde alle talere som bruker det bestemte trekket, og slik kan en holdning skapes. Det at et språktrekk tillegges karakteristikker fra en gruppe såpass hyppig at koblingen blir automatisert, kalles *ikonisering* (Irvine 2001:33 etter Preston 2009:118).

3.3.2 Om lytteforståelse

«Att förstå talat språk bygger på att man ur den talström man möter kan uppfatta och identifiera enheter som ger ledtrådar till att konstruera ett innehåll. Man måste utgå från det man känner igen, och därifrån kan man skapa hypoteser om det man inte känner igjen» (Jørgensen & Kärrlander 2001:14).

Proessen med å forstå et språk eller en varietet som ikke er ens morsmål, er altså sammensatt. Det første skrittet mot forståelse er å greie å dele opp talestrømmen i mindre enheter som videre kan være meningsbærende for lytteren. Dette betyr på et mer detaljert nivå å identifisere svært mange fonemer per sekund, sette dem sammen til større enheter (ord), og deretter forsøke å knytte en mening til ordet som er registrert. Videre må man greie å hente ut en mening ut fra morfologi og syntaks, prosodi og intonasjon. Selvsagt spiller også forkunnskap og situasjonsbetingede faktorer en rolle i forståelsen av en ytring. Hvis man ikke greier å oppfatte alle enhetene som taleren faktisk bruker, eller noen av enhetene ikke er meningsbærende for en, må man forsøke å finne frem til ytringens mening basert på informasjonen man har plukket opp. Språkoppfattelse og -forståelse er altså en krevende og komplisert prosess. (Se Caron 1992, Linell 1978).

Det er ikke bare de lingvistiske faktorene som bestemmer om lytteren forstår en ytring. Mottakelighet og vilje til å forstå kan også spille en viktig rolle. Det at lytteren er engasjert i situasjonen og interessert i å forstå kan være avgjørende for om forståelse vil finne sted.⁴ Faktorer som kan virke inn på kommunikasjonssituasjonen, er blant annet forholdet mellom taleren og lytteren, bakenforliggende holdninger, meninger, verdier og overbevisninger, og oppfatninger på bakgrunn av stereotypier. Temaet for samtalen kan også være med på å

⁴ Dette kunne man se et eksempel på i INS-prosjektet, der de danske deltakerne ikke gjorde det spesielt bra, mens deltakerne på Færøyene fikk svært gode resultater. Forskerne i dette prosjektet spekulerer i om danskenes resultat kan komme av lav interesse for prosjektet og undersøkelsen i sin helhet. De spekulerer også i om færingenes resultater kan ha noe å gjøre med deres store engasjement for undersøkelsen. (Delsing & Åkesson 2005)

bestemme forståelsen; hvis taleren og lytteren har ulike (sterke) meninger om en sak, kan dette påvirke lytterens interesse for og vilje til å forstå ytringene som taleren uttrykker. (Se bl.a. Svennevig 2009).

Gjensidig bakgrunnskunnskap er også en faktor som spiller inn i en kommunikasjonssituasjon, og dette vil kunne påvirke lytterens forståelse, eller mulighet for forståelse. Det må finnes et felles grunnlag for temaet i kommunikasjonssituasjonen. Noen ganger kan det handle om kunnskap fra den konkrete situasjonen man befinner seg i; for eksempel kan samtalen innholdsmessig dreie seg om nåtidige observasjoner. Andre ganger kan samtalen tema være noe separat fra den konkrete kommunikasjonssituasjonen, og det er her behovet for en gjensidig bakgrunnskunnskap er størst. Mangler man denne, kan lytteren ha problemer med å forstå ytringene, eller man blir tvunget til å trekke en rekke slutninger basert på informasjonen man greier å plukke opp. Dette kan føre til dårlig forståelse eller misforståelser. (Se bl.a. Svennevig 2009).

Det er naturlig å tenke at lytteforståelse, og språkforståelse generelt, står i forbindelse med eksponering. Mer eksponering vil kunne føre til bedre forståelse. Et slikt forhold mellom eksponering og forståelse har blitt registrert i flere studier av Rubin (1992). Han undersøkte holdninger til undervisere som snakker engelsk med utenlandsk aksent. Han fant at informantene som hadde vært mer eksponert for slike undervisere tidligere, viste bedre forståelse av de underviserne som ble brukt i undersøkelsen. Dette gir selvsagt god mening, da det er klart at jo mer man får øvd seg på å forstå et språk eller en varietet, jo mer vil man etter hvert kunne forstå. Samme type resultater ser vi også hos Søgård (2008), Panevska-Ilik (2013), og Strzyz (2013). Søgård har studert skandinavere nabospråksforståelse, Panevska-Ilik har studert utlendingers nabospråksforståelse, og Strzyz har studert polske studenters forståelse av norske dialekter.

Einar Haugen (1966) benytter begrepet *semicommunication* om kommunikasjon på tvers av dialekter eller språk som i utgangspunktet kan være så ulike at de på mange måter vil fungere som barrierer. I slike tilfeller er det mye av det han kaller «*code noise*», altså forstyrrende elementer som kan påvirke forståelsen, men på tross av dette kan kommunikasjonen være vellykket. Haugen bruker begrepet spesielt om den skandinaviske situasjonen, da det skandinaviske dialektkontinuumet er et godt eksempel på nabospråk som i stor grad er innbyrdes forståelige, men som allikevel er ulike nok til å kunne påvirke kommunikasjonen og grad av forståelse negativt. Det kan nevnes at Ulla Börestam Uhlmann (1994:204) mener at begrepet nok er mest passende å bruke om kommunikasjon mellom svensker og dansker, ikke mellom svensker og nordmenn. Dette har selvsagt å gjøre med hvor like eller ulike språkene er, og på

hvilke områder disse likhetene og ulikhetene forekommer (jf. punkt 2.3 i kapittel 2). Uhlmann peker på at det i svensk-norske kommunikasjonssituasjoner skjer mye mindre akkomodasjon enn det gjør i tilsvarende situasjoner med svensker og dansker.

3.3.3 Språkholdninger og språkforståelse

Forsøker man å lære et språk, er det å oppnå en god nok reseptiv kompetanse et svært viktig aspekt ved læringsprosessen, og her kan språkholdninger spille en avgjørende rolle. Holdningene man har til språket kan virke inn på lytterens interesse og engasjement i taleren og ytringen, og kan på den måten også tenkes å påvirke forståelsen av ytringen i noen grad.

Man kan tenke seg at negative holdninger til et språk kan påvirke forståelsen negativt. En negativ holdning til et språk kan i noen tilfeller oppstå i forbindelse med en negativ holdning til menneskene som snakker språket. Holdninger til for eksempel folkegrupper er i mange tilfeller basert på *stereotypier* som er forbundet med gruppen. Garrett (2010:4) kaller stereotypier for *kognitive snarveier*, og bakgrunnen for at dette i det hele tatt finnes, er at mennesker har behov for å sortere virkeligheten. Verden kan være kaotisk og uoversiktlig, men ved å samle mennesker i grupper og sette merkelapper på disse gruppene oppleves den kanskje som noe mer oversiktlig.

Stereotypier har ofte utgangspunkt i (gjærne ens egne) opplevelser med en bestemt gruppe. Sjelden (eller aldri) er det slik at én person representerer alle egenskapene som er å finne i en gruppe. Allikevel skapes oppfatninger og etter hvert stereotypier på grunnlag av møter med og opplevelser av enkeltpersoner. Oppfatningene man danner seg i en slik situasjon, kan bli generalisert, og resten av dem vi oppfatter som medlemmer av den bestemte gruppen, blir dermed tillagt en rekke egenskaper som kanskje, eller kanskje ikke, er representative for gruppen som helhet. I den typen sosial kategorisering som stereotypier faktisk er, er det en tendens til at likhetene innad i gruppen, og ulikhetene mellom grupper blir overdrevet (Garrett 2010:32).

Generalisering og overdrivelse er altså nøkkelbegreper når det gjelder stereotypier.

Det er også slik at det kan eksistere stereotypier direkte knyttet til språk (se bl.a. punkt 3.3.1 over og Preston 2009). Dette har å gjøre med at språk er noe relativt konkret som er knyttet til en gruppe – det kan til og med danne en gruppe helt på egen hånd. Et eksempel på det kan være å bruke sitt morsmål i samtale med andre morsmålsbrukere, selv om man befinner seg i et annet språksamfunn – blant annet slik mange av svenskene i Norge gjør. Her vil språket ikke bare fungere som en sosial markør utad, men også som et skille mellom inn- og utgruppedlemmer. I eksempelet med svenskene i Norge kan det være at nordmenn (brukere av majoritetsspråket)

tillegger svenskene bestemte egenskaper (som er mer eller mindre i tråd med virkeligheten), og slik kan alle de svenske språkbrukerne i Norge komme til å bli ofre for en stereotypi.

Bruken av andre skandinaviske språk i Norge er for øvrig en litt annen sak enn hvis det er snakk om bruken av et morsmål som er uforståelig for majoriteten. I tilfellet med svensk språkbruk i Norge vil dette likne mer på bruk av en dialekt i et annet geografisk område enn der dialekten kommer fra (jf. punkt 2.3.2 i kapittel 2). Selv om språket i større grad er familiært, vil det allikevel være med på å skape en gruppe som skiller seg ut. Denne gruppen er ikke mindre utsatt for stereotype bedømmelser enn andre bare fordi den oppleves som mindre fremmed.

Det bør nevnes at stereotypier ikke alltid er negative; det finnes også positive stereotypier. Prinsippet er allikevel det samme; en gruppe (definert ut fra folkeslag, kjønn, alder, morsmål, klesstil, eller andre egenskaper) blir tillagt egenskaper som ikke nødvendigvis reflekterer sannheten.

Forholdet mellom språkforståelse og språkholdninger (eller holdninger til språkbrukerne) ble undersøkt i INS-prosjektet. Informantene ble blant annet spurt om de kunne tenke seg å flytte til nabolandene. Positive svar på disse spørsmålene ble tolket som at informantene hadde en positiv holdning til det bestemte landet. Informantene skulle også svare på om de syntes at nabospråkene var fine eller stygge. Svarene som ble gitt på disse spørsmålene, ble koblet til forståelsesscorene, og det viste seg at i mange tilfeller, men riktignok ikke i alle, var det en korrelasjon mellom positive holdninger og høy forståelsesscore. Flest korrelasjoner forekom når forståelsen ble koblet til positive holdninger til landet (i form av villighet til å flytte til landet). I koblingen mellom språkholdning og forståelse var det noen færre korrelasjoner. (Se Delsing & Åkesson 2005:106-110).

Som nevnt ovenfor, har Rubin (1992) i flere omganger studert holdninger til undervisere som snakker engelsk med utenlandsk aksent. Studiene er gjort ved universiteter i USA, og hovedspråket er følgelig engelsk. I sine studier har inkludert blant annet masketester og lytteforståelsestester.⁵ Han fant at lytteforståelsen så ut til å bli negativt påvirket av det at taleren ble fremstilt (visuelt) som asiatisk, da den samme eller tilsvarende muntlige teksten ble forstått betraktelig mye bedre når taleren ble fremstilt (visuelt) som kaukasisk/europeisk. Dette kan tolkes som at holdninger til etnisitet vil kunne påvirke lytteforståelsen. Generelle holdninger kan altså komme til å påvirke lytteforståelsen, og da er det langt fra umulig at språkholdninger også kan ha en slik påvirkningskraft.

⁵ Han har brukt såkalte cloze-tester, som kort sagt går ut på å fylle inn de riktige ordene i en nedskrevet tekst som mangler omtrent hvert syvende ord. Den nedskrevne teksten stemmer overens med en muntlig tekst man får høre i forkant av utfyllingen. (Se Rubin 1992).

3.4 Datamaterialet

Gjennom feltarbeid har jeg skaffet meg et stort og variert datamateriale. De konkrete metodene for innsamling av materialet vil jeg gå nærmere inn på senere i dette kapittelet. Som nevnt er en del av dataene klart kvantitative, men en del av dem er også kvalitative. De kvalitative dataene kan i noen grad systemiseres slik at også disse blir mer eller mindre kvantitative. Jeg vil i all hovedsak analysere dataene kvantitativt, og forsøke å supplere med eksempler fra det kvalitative datamaterialet der det vil være nyttig for å utdype, understreke eller problematisere resultater fra det kvantitative datamaterialet.

For å samle inn materialet mitt brukte jeg flere typer undersøkelser. Den første var en type masketest, der informantene blir bedt om å vurdere en rekke fortellerstemmer (som representerer ulike dialekter) på skalaer med personlige egenskaper; den andre undersøkelsen jeg brukte var et spørreskjema som samlet inn både kvalitative og kvantitative data; den tredje og siste typen undersøkelse jeg brukte, var en lytteforståelsestest som gikk ut på at informantene skulle besvare enkle innholdsspørsmål til lyd- og videoklipp som ble avspilt for dem. Jeg vil gå nærmere inn på alle undersøkelsene i dette kapittelet, og vurdere og diskutere deres bakgrunn, funksjon, muligheter og begrensninger.

3.5 Språkholdningsundersøkelser

3.5.1 Direkte og indirekte tilnærminger til språkholdningsforskning

Den første delen av min undersøkelse var som nevnt en språkholdningsundersøkelse. Det finnes flere ulike metoder for å undersøke språkholdninger, og disse blir gjerne delt inn i *direkte* og *indirekte* forskningsmetoder. En direkte tilnærming i en undersøkelse betyr at man er åpen om hensiktene sine og at informantene vet hva undersøkelsen handler om. I en slik undersøkelse vil det kanskje bli stilt åpne spørsmål som gir informanten mulighet til å reflektere over egen praksis eller egne meninger, og han kan bevisst velge hvilken informasjon han velger å dele med forskeren. (Se Wray & Bloomer 2006).

Det som ligger i en indirekte tilnærming i en undersøkelse (også kalt et «*skjult* opplegg» (Hellevik 1999:106)), er dermed at informantene ikke får den samme informasjonen i forkant av undersøkelsen som de ville gjort med en direkte tilnærming. Et praksiseksempel kan være at to eller flere informanter i et intervju får beskjed om å uttrykke sine meninger om en nyhetssak, og inngå i en samtale med hverandre om denne saken. Mens informantene får et inntrykk av at det er meningene deres som er studieobjektet, er forskeren egentlig interessert i

informantenes bruk av en bestemt språklig konstruksjon eller variant. På denne måten kan forskeren få tilgang til informasjon som informantene kanskje ikke kunne informert om i en undersøkelse med direkte tilnærming. I språkvitenskapen, og kanskje spesielt i sociolingvistikken, er dette en svært interessant måte å samle inn data på, da datamateriale fra selvrapportering av språklig praksis ofte kan være forvrengt og misvisende (jf. punkt 3.7.1 under). (Se bl.a. Wray & Bloomer 2006).

3.5.2 Matched guise- og verbal guise-tester

Når det gjelder språkholdningsforskning, vil det å bruke en indirekte tilnærming som regel si å bruke en *matched guise test* eller en *verbal guise test* (Garrett 2010:41). Disse teknikkene blir ofte kalt *masketester* på norsk. Matched guise-testen ble først utviklet og brukt av Wallace E. Lambert, Moshe Anisfeld og Grace Yeni-Komshian på 1960-tallet, da de undersøkte holdninger til arabisk og hebraisk hos tospråklige ungdommer i Tel-Aviv og Jaffa (Garrett 2010:39-40, Lambert et.al. 1965) - en undersøkelse som ga oppsiktsvekkende resultater (se punkt 1.4.2 i kapittel 1). Målet med metoden er å få informantene til å vurdere ulike språk eller varieteter uten at de er klar over at det er språket eller varietetene de vurderer. For å få til dette, samler forskeren inn lydklipp med de ulike språkene eller varietetene hun ønsker å undersøke holdninger til, som senere blir spilt av for informanter som skal vurdere disse talerne. Nøkkelordet her er talerne – altså er det om å gjøre å få informantene til å vurdere taleren, og ikke talespråket. Vurderingen av talerne skjer ofte i form av skalaer over personlige egenskaper. Lydklippene som samles inn kan enten være produsert av samme person (*matched guise*), eller av flere ulike personer (*verbal guise*). Det er alltid et mål å få samme taler til å produsere flere enn én varietet, slik at man kan kontrollere for faktorer som blant annet stemmekvalitet. I realiteten er det slik at det er svært utfordrende å finne frem til talere som kan produsere muntlige tekster på flere ulike språk eller varieteter på en overbevisende måte. I disse tilfellene kan verbal guise-tester være et godt alternativ.

Som nevnt er *matched guise*-testen på mange måter bedre egnet enn *verbal guise*-testen for å samle inn valide data om språkholdninger. Dette betyr ikke at *verbal guise*-tester er uten fordeler. Når man bruker en *verbal guise*-test, kan man med sikkerhet vite at talerne man bruker faktisk representerer den varietetene man vil at den skal representere (jf. *the accent-authenticity question* (Garrett 2010:58)) – så sant forskeren har gjort godt forarbeid og valgt ut talere som blant annet fremviser variantene man ønsker å inkludere i testen. *Verbal guise*-tester er også å foretrekke av rent praktiske grunner, da det kan være nær sagt umulig å finne talere som greier å produsere

flere enn én varietet på en troverdig måte. Heretter vil verbal guise-testen i undersøkelsen bli omtalt som *masketesten*. Unntak forekommer når det er snakk om verbal guise-tester som en bestemt type masketest.

3.5.3 Valg av talere

I forberedelsen av en masketest er valget av talere noe av det viktigste man gjør. Til min undersøkelse valgte jeg ut seks talere fra ulike steder i Norge; Kristiansand sentrum, Fana i Bergen, Stjørdal i Trøndelag, Balsfjord i Troms, Våler i Østfold og Oslo vest; se kart 3.1 under.

Kart 1: Talernes hjemsteder

Alle talerne bor i det sentrale østlandsområdet, og fem av dem bor i Oslo by. Både trønderen og nordlendingen oppga at de opplevde sin egen dialekt som en byvarietet, da de mente at dialekten deres var sterkt påvirket av dialekten i nærmeste store by (henholdsvis Trondheim og Tromsø). Dette gjaldt også jenta fra Våler i Østfold, som oppga påvirkning fra både Fredrikstad, Oslo og Trondheim, som følge av studietid og tidligere arbeidsplasser i disse byene. Jeg gikk bevisst ut

for å skaffe talere av byvarieteter, da jeg ønsket å teste informantene mine i varieteter som kunne sies å være påvirket av språkkontakt – i det hele tatt et selvsagt fenomen i større byer, blant annet når «bygd møter by» (Røyneland 2008). Grunnen til dette er at informantene mine holder til i Oslo, en by der man treffer mennesker med mange ulike dialekter. Felles for dialektene som ikke er oslomål, er at de i hovedstaden står midt i en språkkontaktsituasjon, noe som over tid vil kunne påvirke dialektbrukerens språk. Ved å velge talere som representerer byvarieteter forsøkte jeg å skape en autentisitet i undersøkelsen – talerne skulle altså representere varieteter som informantene kunne komme til å treffe på i sin hverdag i Oslo by.

Det har vist seg at manns- og kvinnestemmer vurderes ulikt i masketester (se bl.a. Maegaard 2009). Av denne grunn ble kun kvinnestemmer inkludert i min masketest. Aldersforskjeller kan også legges merke til i slike lydklipp, og dette vil kunne påvirke vurderingen av talerne. Jeg holdt meg derfor til unge kvinner i alderen 20-27 år da jeg samlet inn lydklippene. På tross av at talerne var i samme aldersgruppe, var det spesielt én av dem informantene reagerte på og mente at hun var eldre enn de andre. Det kan nevnes at dette var taleren av bokmålsnært oslomål (Oslo vest), og at hun faktisk ikke var den eldste av talerne. Det kan spekuleres i om hun vurderes som eldre på grunnlag av varieteten hun snakker, men det kan vanskelig bevises. Vurderingen kan også ha med stemmekvaliteten å gjøre.

I verbal guise-tester er det alltid en fordel å bruke flere ulike talere på hver varietet. Ved å inkludere flere representanter for hver varietet, får man mulighet til å sjekke om vurderingene som gjøres, er basert på talerens dialekt, eller om talerens stemmekvalitet også vurderes. Får to (eller flere) ulike talere av samme varietet omtrent de samme vurderingene, kan vi være ganske sikre på at vurderingen gjelder varieteten, og ikke talerne. Med bare én taler per varietet, er det noe vanskeligere å si noe slikt helt bestemt. Det betyr ikke at en verbal guise-test med én taler per varietet gir uinteressante resultater, det betyr heller at man må ta litt flere forbehold når man analyserer resultatene.

3.5.4 Valg av tekst til lydklippene

Det er ikke irrelevant hva slags tekst man velger å bruke i lydklippene, og som regel er det to ulike veier man kan gå. Det er vanlig å bruke planlagte, fastsatte tekster i produksjonen av lydklippene (*scripted*) (som hos Rindal 2013), men det er også mulig å bruke opptak av naturlig tale som ikke er (like) nøye planlagt (*non-scripted*) (blant annet Kristiansen 2011:275). I planleggingen av lydklippene er det svært viktig å velge en tekst eller et tema som er så nøytralt som overhodet mulig, slik at innholdet ikke får en effekt på vurderingen av taleren. Dette gjelder

uansett om man velger å bruke en fastsatt tekst eller ikke. Ved å benytte seg av en fastsatt tekst, vil man nødvendigvis ha lettere for å kontrollere for at innholdet i mindre grad påvirker informantenes vurdering av talerne, da innholdet i en friere muntlig tekst vil kunne inneholde elementer som skiller talerne fra hverandre på et annet nivå enn det språklige, noe som igjen kan komme til å påvirke informantenes vurderinger. Men selv ved bruk av en gitt tekst, påpeker Garrett (2010:59) at nøytralitetskravet på mange måter er umulig å oppfylle, da man ikke kan vite hva slags forhold den enkelte informanten har til en bestemt tekst eller et bestemt innhold, uansett hvor nøytralt forskeren eller andre opplever at det er. (Se også Maegaard 2009).

Allikevel er det vanlig å gå ut fra at noen tekster oppleves som så godt som nøytrale. En slik tekst er en av Æsops fabler, «Nordavinden og sola». Denne fortellingen er kort og konsis, og tillater på tross av sin begrensede lengde en del variasjon rent språklig. Jeg valgte å bruke denne teksten i min masketest. Talerne fikk i oppgave å skrive om teksten slik at den passet til deres varietet, og de fikk endre teksten slik de ønsket både på morfologisk, syntaktisk, leksikalsk – og selvsagt fonologisk – nivå.⁶ Dette gjorde at teksten fortsatt hadde likt innhold på tvers av varietetene, men at den var tilpasset hver enkelt varietet for å oppnå autentisitet. Varigheten på lydklippene til masketesten var mellom 26 og 30 sekunder per varietet.

Noe annet som kan utgjøre et problem ved bruk av en fastsatt tekst, er at ulikhetene mellom varietetene som representeres kan komme til å virke større enn det de faktisk er når man får høre den samme teksten flere ganger på rad. Altså oppfattes kanskje varietetene som mer ulike i denne bestemte konteksten enn de ville blitt oppfattet som i en annen kontekst, ute i den virkelige verden. (Se Garrett 2010:57).

3.5.5 Valg av skalaer

En annen viktig del i forberedelsen av en masketest er utvelgelsen av skalaene man ønsker å bruke. I en masketest skal informantene, som nevnt, vurdere talerne de hører lydklipp av på skalaer over personlige egenskaper. Valget av skalaer er sjeldent tilfeldig. Det finnes flere ulike typer skalaer man kan bruke i slike undersøkelser. To av disse er *Likert-skalaer* og *semantiske differensialskalaer*.

Likert-skalaen ble først utviklet og brukt av Rensis Likert på 1930-tallet. Vurderinger på en slik skala skjer ved at informantene skal si seg enige eller uenige i et utvalg påstander. Svaralternativene strekker seg fra «helt enig» til «helt uenig» på en gradvis måte, slik at man ofte også har mulighet til å si seg for eksempel «delvis enig» eller «delvis uenig» i de ulike

⁶ Transkripsjoner av ulike lydklippene som ble produsert i forbindelse med dette prosjektet finnes i vedlegg 2 og 3.

påstandene. Som regel finnes det også et nøytralt alternativ på slike skalaer; Likert selv brukte begrepet «undecided» og plasserte dette alternativet på halvveien mellom punktene «strongly approve» og «strongly disapprove». (se Likert 1932).

Semantiske differensialskalaer ble først utviklet av Charles Osgood på 1950-tallet (Preston 2004:41). Dette er skalaer der man setter opp adjektivpar med en skala mellom de to motsetningene. Et eksempel er *vennlig-uvennlig*, og mellom disse ordene blir det plassert en skala med et visst antall punkter. Informantene skal markere hvilket punkt på skalaen som best beskriver eller representerer deres oppfatning av stimulusen (taleren i lydklippet). Bruker man slike skalaer, kan man velge om man ønsker å nummerere punktene, eller om man lar dem stå unummerert. Wray & Bloomer (2006:156) mener at skalaene ikke bør nummereres, da det kan skape et inntrykk av at den ene siden av skalaen har høyere verdi enn den andre. I språkholdningsforskning bruker man som regel semantiske differensialskalaer fremfor Likert-skalaer, ettersom det går raskere å fylle ut et slikt skjema, og man tenker at dette kan «(...) help to elicit snap judgements and minimise opportunities for mental processing, thus reducing the possibilities for the social desirability and acquiescence biases⁷ (...)» (Garrett 2010:56).

Et grep man kan ta for å unngå at den ene siden av skalaen utelukkende blir assosiert med noe veldig positivt eller veldig negativt, er å blande de valgte adjektivene, slik at man plasserer de tydelig positive ordene på forskjellige sider av skalaen gjennom hele testen. Dette kan bidra til at informanten får et mer bevisst forhold til skalaene, og dermed tenker mer over valgene han tar. Et motargument her kan være at man ikke ønsker at informantene skal tenke så nøye over skalaene i utfyllingsprosessen. Spontane reaksjoner kan kanskje bedre registreres ved at informantene ikke trenger å tenke over hvilken side av skalaen som er positiv eller negativ. Ved å skape en klar assosiasjon mellom for eksempel venstre-negativ og høyre-positiv, vil utfyllingen kanskje skje mer automatisk, og det kan tenkes at spontane reaksjoner bedre registreres ved å bruke en slik metode. Det som kan være en utfordring hvis man bruker en slik tydelig polarisert samling av skalaer, er at «vanen» i en slik utfyllingsprosess fort kan påvirke adjektivpar der de to beskrivende ordene ikke nødvendigvis er entydig positive eller negative. Et eksempel er adjektivparet *konservativ-moderne*. Her kan man vanskelig si om ordene er negativt eller positivt ladet for potensielle informanter. Mens man kan regne med at *vennlig-uvennlig* er tydelig ladede ord for potensielle informanter, kan man ikke vite med sikkerhet hva de legger i *konservativ* eller *moderne*. Inkluderer man slike uladede skalaer, vil et sterkt polarisert utfyllingsskjema kunne

⁷ Jeg går nærmere inn på *bias*, eller *skjevheter*, i punkt 3.6.

være noe problematisk. I det minste kan det gjøre dataene fra de uladede skalaene noe upålitelige.

I min masketest valgte jeg å bruke fjorten bipolare semantiske differensialskalaer, hvorav tolv besto av adjektivpar.⁸ De to siste fikk polaritetene *svår att förstå-lätt att förstå* og *har en ful dialekt-har en fin dialekt*. Sistnevnte kan selvsagt forstås som *uestetisk-etstetisk*, men jeg har valgt å ikke inkludere den som en del av adjektivparene i behandlingen av dataene.

Det er også en mulighet å lage skalaene unipolare istedenfor bipolare. Dette vil også kunne fungere godt, men konsekvensen av unipolare skalaer er at man får undersøkt en del færre adjektiver enn ved bruk av bipolare skalaer. Bruker man en bipolar skala med adjektivene *uintelligent-intelligent*, vil man få undersøkt frekvensen av begge disse beskrivende ordene. Bruker man en unipolar skala med adjektivet «intelligent», er det på en måte allerede bestemt at personen man hører (stimulusen) er intelligent - spørsmålet er egentlig bare *hvor* intelligent hun eller han er. For å få undersøkt adjektivet «uintelligent», må man ha en egen unipolar skala for dette. Dette gjør at bipolare skalaer samler inn informasjon om flere adjektiver på kortere tid. Samtidig kan unipolare skalaer kanskje oppleves som lettere å vurdere stimulusen på. Tenker man seg en nummerert unipolar skala med fem punkter der spørsmålet som skal besvares er «hvor intelligent er denne personen?», er det kanskje mindre problematisk for informanten å svare 1 (av 5) på denne skalaen, enn på en skala som går fra *uintelligent* til *intelligent*, der 1 (av 5) vil bety «uintelligent». Det er noe kvalitativt ulikt mellom det første punktet på disse skalaene, de betyr forskjellige ting. Jeg ville bruke bipolare skalaer fordi jeg ønsket å undersøke så mange adjektiver som mulig innenfor rimelighetens grenser.

Endepunktene på skalaene var adjektiver i par som enten var av typen *uintelligent-intelligent* eller *ikke intelligent-intelligent*. I likhet med de unipolare og bipolare skalaene nevnt i forrige avsnitt, er det en kvalitativ forskjell mellom de negative adjektivene i disse adjektivparene. Det er gradforskjell mellom *uintelligent* og *ikke intelligent*. En person kan være «ikke intelligent» og allikevel ikke være direkte *uintelligent*. I pilottesten fikk jeg tilbakemeldinger om at deltakerne opplevde det som vanskelig å vurdere en taler som «ful» eller «otrevlig». Disse tilbakemeldingene gjorde at jeg endret disse negative ytterpunktene til «inte snygg» og «inte trevlig», da jeg så for meg at dette kunne fremme en større grad av ærlighet, forhåpentligvis mindre hemmet av følelsen av å nedvurdere noen fullstendig. Endringen vil også gjøre det noe

⁸ Dette er alle adjektivparene som ble brukt i masketesten: *inte snygg-snygg*, *informell-formell*, *tråkig-spännande*, *lantlig-urban*, *inte trevlig-trevlig*, *lågutbildad-högutbildad*, *opålitelig-pålitelig*, *osocial-social*, *ointelligent-intelligent*, *konservativ-modern*, *osäker-självsäker*, og *tjätig-cool*. Begrunnelser for avgjørelsene som ble tatt i forbindelse med utvelgelsen av adjektivparene følger senere i dette kapitlet.

vanskeligere å tolke resultatene av masketesten, da de negative adjektivene ikke har samme form hele veien.

Alle skalaene hadde fem punkter, der punktet i midten ble forklart som en «verken-eller»-oppfatning. Informantene hadde altså mulighet til å avgi nøytrale svar. Hvor mange punkter man bør inkludere i en slik skala kan diskuteres. Ved å bruke fempunkts- eller sjupunktsskalaer, får man et naturlig nøytralt punkt i midten. Da er det mulig for informantene å la være å ta et standpunkt. Ønsker man heller å bruke en sekspunktsskala, vil det ikke være noe nøytralt punkt i midten, og informantene vil på en måte bli tvunget til å «velge side». Enkelte vil mene at dette er positivt, og argumentet deres er ofte at de fleste innerst inne vil trekkes mot en av sidene; at det ikke går an å ha en nøytral holdning (Garrett 2010:55). Det kan også anses som negativt; kanskje bør man ha mulighet til å svare nøytralt i en slik sammenheng. Det er ikke sikkert at man mener noe om *alt*. Man kan også argumentere for at det nøytrale punktet på en fempunkts- eller sjupunktsskala ikke er godt nok som «nøytralitetspunkt», da man uansett er nødt til å plassere sin oppfatning på skalaen. Det å svare nøytralt vil ikke være det samme som å kunne stille seg helt utenfor skalaen, hvis man ikke har noen oppfatning om det som etterspørres. Da vil et «vet ikke»-alternativ utenfor skalaens dimensjoner være et godt alternativ. Selv valgte jeg å kun bruke fempunktsskalaer, fordi jeg syntes at midtpunktet på skalaene gav informantene mulighet nok til å unngå å vurdere de adjektivparene de ikke ønsket å svare på. Dette fikk jeg bekreftet av deltakerne i pilottesten; de mente at det holdt med «nøytralitetspunktet» midt på skalaen. Alle skalaens punkter ble beskrevet og illustrert med et tydelig eksempel før testen ble gjennomført.

3.5.6 Valg av adjektiver

Noe av det viktigste er om ordene man velger å bruke er relevante for informantene; om de klarer å vurdere stimulusen med begrepene som blir presentert for dem. Utvelgelsen av adjektiver kan skje på flere måter. En måte som fungerer godt, er å be en større eller mindre gruppe informanter (som oppfyller de samme kravene som informantene som skal ta masketesten senere) om å beskrive stimulusen, og deretter plukke ut de mest frekvente beskrivelsene og benytte seg av disse i utformingen av masketesten. Denne metoden fungerer godt, fordi da kan man med større sikkerhet vite at adjektivene man bruker er relevante for informantgruppen i vurderingen av stimulusen. Samtidig er det en tidkrevende metode, da man må gjennomføre språkholdningsundersøkelsen minst to ganger. (Se bl.a. Maegaard 2009).

En annen måte å velge ut adjektivene på, er å se på hvilke som har vært vanlige å bruke i andre masketester, og hvilke som har vist seg å være mest relevante i slike vurderinger av talere.

Man kan altså plukke ut de adjektivene som har vist seg å være høyfrekvente i andre undersøkelser, og i noen grad regne med at disse vil være relevante også i din undersøkelse. Allikevel er en pilottest alltid å anbefale hvis man benytter seg av denne metoden, da det kan være at informantene ikke vil oppleve alle de valgte adjektivene som relevante for sin vurdering. Informantene i pilottesten kan også komme med forslag til adjektiver de føler at mangler i vurderingsskjemaet. Slik kan man altså kombinere metodene. Selv med gjennomføringen av en pilottest, vil denne metoden nok være mindre tidkrevende enn hvis man samler inn alle adjektivene selv (som omtalt i forrige avsnitt). Så lenge pilottesten er en del av prosessen med å utforme undersøkelsen, vil en slik forhåndsutvelgelse av adjektiver kunne fungere godt. (Se bl.a. Garrett 2010:56 og Maegaard 2009).

Holdningsdimensjoner

Det er gjort svært mange masketester siden 1960-tallet, og man har etter hvert kommet frem til at talere vanligvis vurderes på bestemte *holdningsdimensjoner*. Christopher J. Zahn & Robert Hopper har gått gjennom mange av undersøkelsene, og i 1985 samlet de svært mange av de adjektivparene som hadde blitt brukt i tidligere undersøkelser, og testet dem ut selv. I resultatene av denne undersøkelsen er det tydelig at adjektivparene samler seg i tre kategorier, eller holdningsdimensjoner; det ser ut til at dette er de tre dimensjonene talere som regel blir vurdert på. De tre dimensjonene Zahn & Hopper (1985) kom frem til er *superiority*, *attractiveness* og *dynamism*. På norsk bruker vi begrepene *dynamisme* og *attraktivitet* for dynamism og attractiveness. Superiority uttrykkes nok kanskje best med de to ordene *status* og *kompetanse*, da den direkte oversettelsen «overlegenhet» fort gir et feilaktig bilde av hva superiority-dimensjonen går ut på.⁹ Attraktivitetsdimensjonen inkluderer beskrivelser av typen pen-stygg, spennende-kjedelig, trivlig-utrivlig, vennlig-uvennlig, pålitelig-upålitelig, og så videre. Dynamismedimensjonen innbefatter beskrivelser som aktiv-passiv, pratsom-sjenert, selvsikker-usikker, sterk-svak, og så videre, mens status og kompetanse-dimensjonen inkluderer adjektiver som intelligent-uintelligent, høyt utdannet-lavt utdannet, rik-fattig, og så videre. (Se bl.a. Zahn & Hopper 1985, Garrett 2010).

I min masketest valgte jeg ut tolv adjektivpar. Fem av disse var fra attraktivitetsdimensjonen (*inte snygg-snygg*, *tråkig-spännande*, *inte trevlig-trevlig*, *opålitelig-pålitelig*, og *osocial-social*), tre var fra status og kompetanse-dimensjonen (*informell-formell*, *lågutbildad-högutbildad*, og *ointelligent-intelligent*), og tre fra dynamismedimensjonen (*konservativ-modern*, *osäker-*

⁹ Jeg kommer til å bruke de norske begrepene i denne oppgaven.

självsäker, og *tjätig-cool*). Jeg brukte også et adjektivpar som kan falle innenfor to av dimensjonen, avhengig av hvordan man ser på det. Det er snakk om adjektivene *lantlig* og *urban*. I følge Zahn & Hopper vil disse passe inn i dynamismedimensjonen, noe jeg ikke er uenig i. Men jeg vil også påstå at de har en plass i status og kompetanse-dimensjonen. Dette har å gjøre med at urbanitet i mange tilfeller vil kobles til status, arbeid, god økonomi, og en noe «flottre» livsstil enn det man kobler til det landlige. Dette kan man tenke seg at er spesielt aktuelt for deltakerne i denne undersøkelsen, da disse i mange tilfeller er trukket mot byen og det den har å tilby av muligheter. Jeg ønsker dermed ikke å plassere dette adjektivparet i en bestemt holdningsdimensjon.

Så hva ligger egentlig i begrepet holdningsdimensjon? Først og fremst er det slik at de ulike holdningsdimensjonene har et slags felles innholdsgrunnlag; altså at adjektivene som tilhører samme holdningsdimensjon har en viss innholdsmessig eller meningsbasert sammenheng. Tar man en titt på adjektivene som ble listet opp under attraktivitetsdimensjonen i forrige avsnitt, ser man at adjektivene beskriver enkeltstående egenskaper – men at de også kan beskrive det samme. Har en person flere av disse positive egenskapene, vil han oppfattes som (sosialt) attraktiv, og har han flere av de negative egenskapene vil han sannsynligvis oppfattes som lite attraktiv. På den måten tilhører slike typer adjektiver den samme holdningsdimensjonen. Videre ser vi også at en taler ofte vurderes høyere på én dimensjon enn en annen; en varietet kan for eksempel bli vurdert høyt på status og kompetanse, og en del lavere på attraktivitet – eventuelt omvendt. Også på denne måten er det en sammenheng innad i hver dimensjon.

Status og solidaritet, standard og ikke-standard

Det er også slik at noen typer talere vurderes på den samme måten i masketester. Blant annet scorer ofte standardnære varieteter på skalaer som har med *status* å gjøre, mens varieteter som avviker fra standarden ofte scorer høyt på skalaene som har med *solidaritet* å gjøre (Preston 2004:42). Dette har kommet frem i flere språkholdningsstudier, spesielt slike som har holdninger til ulike varieteter av engelsk som sitt studieobjekt (eksempelvis Giles 1970, etter Garrett 2010, og Rindal 2013). Når det gjelder det norske språket kan dette med standard/ikke-standard og status/solidaritet være litt vanskeligere å si noe sikkert om enn i studiene nevnt over. Det er fordi vi i Norge som kjent har et mer positivt forhold til dialektal variasjon enn de har i mange andre land, og med det følger et noe mer uavklart forhold til *standard*-begrepet i det hele tatt (Se bl.a. Mæhlum & Røyneland 2009).

Det er også en pågående diskusjon som dreier seg om vi kan snakke om et standardtalemål i Norge eller ikke. Om vi har et standardtalemål i Norge, og hva denne standarden egentlig er, skal jeg ikke gå nærmere inn på her, da det er utenfor oppgavens fokus (se bl.a. Jahr & Mæhlum 2009 og Mæhlum 2009 for diskusjoner rundt temaet). Men poenget med å nevne denne problematikken, er å kunne vise til en forskjell vi ser antydninger til mellom det norske og det svenske språksamfunnet, og at denne forskjellen kan komme til å påvirke resultatene i denne undersøkelsen. I Sverige er det nemlig slik at selv om dialektene fortsatt i stor grad er levende og fortsatt levedyktige, står *rikssvenskan* sterkt. Det svenske skriftspråket har på mange måter farget av på talespråket (Teleman 2003, Torp 1998, Thelander 2009), og det i mye større grad enn de norske skriftspråkene har gjort i Norge. Videre er det slik at de aller fleste svensker ikke lenger snakker «folkmål», men heller det man kan kalle regional standardsvensk (Parkvall 2012). Dette er varieteter som ligger tett opp mot en standard, men som fortsatt har et regionalt preg. Ulf Teleman (2007) mener bestemt at dialektaliteten i Sverige er på vei nedover, og har vært det i minst 200 år (om ikke lenger). Dette ser vi tendenser til i Norge også, men generelt er det slik at denne tendensen er langt sterkere hos søta bror (Teleman 2003). Det er vanskelig å forutse om dette vil ha noen effekt på hvordan informantene vurderer de ulike norske varietetene, men det er viktig å være klar over denne forskjellen mellom Norge og Sverige når det er svensker i Norge som er studieobjektet.

Ulikhetene mellom de to språksamfunnene og det at svensker generelt er lite eksponert for norsk språk¹⁰, gjør at vi kanskje ikke kan forvente at de svenske informantene gjør de samme vurderingene av talerne i masketesten som nordmenn ville gjort. Dette har å gjøre med at svenskene som kommer til Norge sannsynligvis ikke kjenner til den symbolske og indeksikalske verdien til ulike varianter og varieteter her i landet. De vil ikke vite hvilke varieteter som har høy status og hvilke som har lav – hvilke som er stigmatiserte og hvilke som er høyt ansett. I Bourdieus terminologi vil det si at de ikke kjenner til systemet av distinksjoner. Bourdieu (2002) skriver om hvordan mennesker i et bestemt samfunn tar ulike valg, og med disse valgene følger, mer eller mindre automatisk, andre valg. Disse «samlingene» av valg er blitt utviklet over lang tid, og de gjør at mennesker i samfunnet danner grupper, basert på valgene de tar. Kort forklart fører dette til at vi kan forstå samfunnet, menneskene i det, og valgene de tar, som et system av relasjoner. Samlingene av valg som tas fungerer som distinksjoner. Og kommer man utenfra og inn i et nytt og «fremmed» samfunn, kjenner man ikke til dette systemet av distinksjoner. Det vil

¹⁰ Lite eksponert for norsk språk, med mindre de kommer til Norge. Informantene i denne undersøkelsen rapporterer at de har vært svært lite eksponert for norsk språk tidligere. Mer om dette i kapittel 4.

kunne føre til at en nykommer ikke tar valg som er i tråd med det rådende systemet; han vil ikke kunne navigere i det nye samfunnet fordi han ikke kjenner kodene eller distinksjonene. I tilfellet med svenskene vil dette for eksempel kunne gjelde hvilke vurderinger de gjør av de norske talerne; uten kjennskap til systemet, vet de heller ikke hvordan talerne gjerne vurderes i det samfunnet de (talerne) eksisterer i. (Se Bourdieu [1979] 2002, 1991, Jakobsen 2002).

Når for eksempel en svenske kommer til Norge, og trer inn i et språksamfunn han er ukjent med, vil han oppleve at det finnes både fordeler og ulemper ved å være en slik nykommer. Den største ulempen er at det er vanskelig i navigere i et system man ikke kjenner; man vil kunne komme til å handle upassende eller uvanlig; gjøre «uriktige» språkvalg i den konteksten som det nye språksamfunnet er. Fordelen ved å være en nykommer, er at man sannsynligvis ikke blir like hardt bedømt for slik «gale» eller upassende språkhandlinger, da det finnes forståelse for at man ikke ennå kjenner kodene. En innfødt språkbruker vil sannsynligvis straffes hardere for den samme «feilen». Enda en fordel ved å være en slik nykommer, er at man ikke kjenner til rådende fordommer og stereotypier. Dette gjør at man kan komme inn i språksamfunnet med et åpent sinn, og at man kan slippe å forholde seg til stereotypiene – i alle fall for en periode. Det å være en «outsider» i et nytt språksamfunn kan altså være både positivt og negativt.

3.5.7 Masketestskjemaene

Jeg benyttet meg av Zahn & Hoppers holdningsdimensjoner da jeg skulle velge ut adjektivparene til masketesten i dette prosjektet. Jeg lot meg også inspirere av Rindals (2013) masketester både når det gjaldt valg av adjektivpar og utforming av masketestskjemaene.

I masketestskjemaene inkluderte jeg også spørsmål om førsteinntrykk, samt stilte spørsmål om informantene kunne plassere varieteten i Norge, gjort ved hjelp av bynavn, navn på område, eller rett og slett himmelretning. En del lot være å svare på enten det ene av disse eller begge, selv om spørsmålet om førsteinntrykk egentlig var obligatorisk. Selv etter å ha påpekt dette spørsmålet før gjennomføring, var det en god del av informantene som enten glemte eller lot være å besvare det.

Grunnen til at spørsmålet om geografisk plassering av varieteter ble inkludert, var rett og slett at jeg syntes det kunne være spennende å se om informantene visste hvor varietetene kom fra eller «hørte til». Dette var spesielt interessant fordi jeg i spørreskjemaet ba dem nevne varieteter de mente var lette eller vanskelige å forstå, og varieteter de mente var fine eller stygge. Ved å kombinere disse dataene kan man se på om informantene har (uttrykte) holdninger til eller

i alle fall sterke meninger om varieteter de kanskje (eller kanskje ikke) klarer å gjenkjenne og/ eller plassere geografisk.

3.5.8 Mine holdningsdata

Størsteparten av holdningsdataene jeg har samlet inn i dette prosjektet har sitt opphav i en masketest. Det er vanskelig å avgjøre om testen i akkurat dette tilfellet bør regnes som en indirekte metode eller ikke. I sitt design er den klart indirekte; intensjonen var å få tilgang til informantenes ubevisste holdninger (hvis man benytter seg av Kristiansens teorier og begrepsapparat). Men det er på ingen måte sikkert at jeg har lykket med min intensjon.

Grunner til dette er at informantene på forhånd fikk vite at undersøkelsen i det hele dreide seg om språk. De fikk også vite hva slags tester de skulle gjennom, og i forbindelse med masketesten ble det fokusert på at de skulle vurdere en fortellerstemme. Bare informasjonen informantene fikk i forkant står altså i veien for å kalle masketestdelen for en ren indirekte metode. I gjennomføringen kom det frem at de la merke til at den innleste testen var den samme, noe som igjen førte til et sterkt fokus på ulikhetene mellom varietetene (jf. punkt 3.5.4 over). Videre ble det som nevnt stilt spørsmål om informantene kunne plassere den enkelte varietet, ved å oppgi bynavn, område, eller himmelretning. Dette har selvsagt bidratt til at nettopp varietetene har blitt fremtredende for informantene i gjennomføringen.

En svakhet ved denne masketesten er at det, som nevnt, bare ble brukt én stemme per varietet, og ikke to. Hadde det blitt inkludert opptak fra to forskjellige personer som snakket samme dialekt, hadde det vært en del lettere å si noe om språkholdninger, da testen hadde hatt en høyere validitet. Ved å sammenlikne vurderingene av to ulike stemmer som snakker samme dialekt er det mulig å finne ut av om vurderingene har med dialekten å gjøre, eller om de har med stemmekvaliteten å gjøre. Dette får jeg altså ikke undersøkt med mitt materiale, og mulighetene for analyse vil dermed begrenses.

Selv om deltakerne på forhånd fikk vite hva slags tester de skulle gjennom, og de visste at det dreide seg om språk, fikk de ikke vite at undersøkelsen hadde med holdninger generelt eller språkholdninger spesielt å gjøre. I presentasjonen av undersøkelsen ble det lagt størst vekt på lytteforståelsestesten, og mange opplevde denne som den største og mest tydelige av de tre delene. Det skal også nevnes at det jo er mange av informantene som har fokusert nettopp på personlighetstrekk i spørsmålet om førsteinntrykk. Det ble også uttrykt tydelig før gjennomføring at dette gjaldt vurdering av taleren. Begreper som *varietet*, *dialekt* eller *talernes språk* ble ikke nevnt i det hele tatt. Dette kan i noen tilfeller ha medvirket til å fjerne fokus fra de

ulike varietetene. Alt i alt er nok ikke masketesten som ble brukt i dette prosjektet en klart indirekte metode, men den er heller ikke klart direkte. Dette, i tillegg til det at det bare ble brukt én stemme per dialekt, gjør at det må utvises forsiktighet i analysearbeidet.

3.6 Spørreskjemaet

Å bruke et spørreskjema i tillegg til andre metoder for innsamling av informasjon kan bidra til at man får en større oversikt over informantgruppen. Et spørreskjema gir mulighet for å samle inn både kvalitative og kvantitative data, og det identiske formatet gjør sammenlikningen av dataene enklere, mer oversiktlig og mer pålitelig. I dette prosjektet ble spørreskjemaet i all hovedsak brukt til å samle inn bakgrunnsinformasjon om informantgruppen i et kvantitativt format, men det ble også stilt noen kvalitative spørsmål. (Se bl.a. Wray & Bloomer 2006).

For at jeg skulle kunne sortere informantene mine i etterkant av gjennomføringen, måtte jeg samle inn en del bakgrunnsinformasjon om dem. Informantene fikk svare på spørreskjemaet som del to av hele undersøkelsen, slik at utfyllingen av dette skjemaet og den medfølgende stillheten og konsentrasjonen på egen person fungerte som et avbrekk og nærmest pauseinnslag mellom de to delene av undersøkelsen som involverte avspilling av lydklipp (masketesten og lytteforståelsestesten).

I spørreskjemaet inkluderte jeg spørsmål som gikk på hvem informantene var (blant annet alder, kjønn, hjemsted (län), yrke/arbeidsplass), og spørsmål om deres tilværelse i Norge (blant annet botid i Norge, hvem de bor med, hvem de jobber med, hvilket språk som brukes mest på arbeidsplassen deres). Det ble stilt åpne spørsmål om hva de syntes om nordmenn generelt og om norske dialekter, og jeg inkluderte også tre spørsmål som gikk på hva slags reaksjoner de får fra nordmenn når de snakker svensk i Norge, og om de tilpasser seg språklig i møte med nordmenn. En del av spørsmålene er inspirert av eller rett og slett lånt direkte fra spørreskjemaet som ble brukt i INS-undersøkelsen. Dette ble gjort for lettere å kunne sammenlikne min egen undersøkelse med INS-undersøkelsen på et senere tidspunkt. Sist, men ikke minst, ble det stilt spørsmål om holdninger til norske varieteter og nordmenn, og om opplevd forståelse av ulike norske varieteter.

I utformingen av spørreskjemaet anså jeg det som spesielt viktig å passe på at spørsmålene var tydelige og åpne. Når jeg bruker beskrivelsen *åpne* her, mener jeg ikke såkalte *open-ended questions*, men heller det å unngå at spørsmålene er det som på engelsk kalles *slanted* – altså spørsmål som har en ladning eller en slags helning mot et eller annet syn eller en side av en sak. Videre passet jeg på å kun stille ett spørsmål av gangen, slik at det ikke skulle være noen tvil om

hvilken informasjon jeg var ute etter. I utfyllingen av spørreskjemaet hadde informantene hele tiden mulighet til å stille spørsmål hvis de var usikre på noe i skjemaet. Dette ble kommunisert svært tydelig før de fikk starte med utfyllingen. (Se Garrett 2010:43-46, Wray & Bloomer 2006).

Det å få informanter til å besvare et slikt spørreskjema er et klassisk eksempel på en direkte tilnærming til innsamling av data. Før informantene fikk begynne med utfyllingen av skjemaet, ble de informert om at jeg trengte denne informasjonen om dem fordi jeg hadde behov for å kunne dele inn informantgruppen når jeg skulle lete etter resultater. Informantene fikk selvsagt være anonyme i hele undersøkelsen, men dette ble lagt spesielt stor vekt på i forbindelse med utfyllingen av spørreskjemaet. Dette var fordi en del av de åpne, direkte spørsmålene omhandler blant annet uttrykte holdninger til nordmenn, noe som betyr at anonymitet kan bidra til mer ærlige svar. At informantene sikres anonymitet kan bidra til en forminking av sjansen for at de lar seg påvirke av flere typer *biases*. Det engelske begrepet *bias* er noe vanskelig å oversette til norsk på en god måte, men *skjevhet* er ofte brukt, og jeg vil bruke dette i oppgaven.

Garrett (2010:44-45) nevner to typer skjevheter som kan være spesielt viktige å være klar over når man har med språkholdningsundersøkelser å gjøre. Etersom jeg jo stiller enkelte holdningsrelaterte spørsmål i spørreskjemaet, er det relevant å nevne disse her. Det første er det han kaller *social desirability bias*. Dette går ut på at informanter har en tendens til å avgi svar som de oppfatter som sosialt akseptable. Hva som er oppfattet som sosialt akseptabelt vil variere fra person til person, og ikke minst fra situasjon til situasjon, men det er likefullt viktig å være klar over at informantens svar på direkte spørsmål kan farges av en slik skjevhet.

Den andre typen skjevhet som Garrett nevner er det som kalles *acquiescence bias*. Ordet *acquiescence* velger jeg å oversette til *samtykke*. Denne skjevheten har å gjøre med at en informant kan finne på å avgi svar som han tror at forskeren ønsker, for eksempel i form av å si seg enig i alle påstander han får servert. Man kan tenke seg at effekten av denne skjevheten kanskje vil være større i blant annet intervjuer som foregår ansikt-til-ansikt, men effekten er allikevel ikke utenkelig i den undersøkelsessituasjonen som forekommer i dette prosjektet. Spesielt med tanke på at forskeren er norsk og informanten er svensk, og at det stilles spørsmål om holdninger til nordmenn generelt, kan man tenke seg at det er en fare for en samtykke-skjevhet. Med tanke på dette ble det, som nevnt, lagt stor vekt på at jeg ønsket ærlige svar på spørsmålene i undersøkelsen i forkant av hver gjennomføring.

For å forsøke å unngå for sterk påvirkning fra de nevnte skjevhetene, samt å dempe min egen rolle i det hele, forsikret jeg informantene om deres anonymitet opptil flere ganger i gjennomføringen av undersøkelsen. For å illustrere at anonymiteten var reell, fortalte jeg

informantene at jeg ikke kom til å klare å knytte for eksempel ansiktet deres til svarene de avga, da det kom til å ta litt tid mellom innsamlingen og behandlingen av dataene. Dette var selvsagt sannheten, ellers hadde jeg ikke sagt det. Jeg håper og tror at dette bidro til at informantene fikk et mer avslappet forhold til undersøkelsen, noe som jeg igjen tror at kan fremme mer ærlige svar.

3.7 Lytteforståelsestesten

3.7.1 Hva slags undersøkelser kan man bruke?

Man kan hente inn informasjon fra informanter på flere ulike måter, men det kan være utfordrende å hente inn *pålitelig* informasjon om informantenes forståelse av et annet språk (eller en annen varietet) enn sitt eget. Jeg vil argumentere for at metoder for å undersøke informanternes forståelse av skriftlig og/eller muntlig språk kan deles inn i to kategorier, nemlig metoder for innsamling av subjektiv informasjon og metoder for innsamling av objektiv informasjon.

Metoder for innsamling av subjektiv informasjon

På 1980-tallet oppsto retninger som *folk linguistics*. Folkelingvistikken er positiv til direkte metoder, blant annet i språkholdningsforskning, da man er opptatt av hvilke subjektive oppfatninger folket har når det gjelder språkrelaterte temaer. Dennis Preston regnes som folkelingvistikkens «far». Hans fokus er eksempelvis på det man kan kalle åpne eller direkte reaksjoner på språklig stimuli (som en motsetning de skjulte eller «ubeviste») (jf. bl.a. Kristiansen 2011)) reaksjonene som masketesten har som mål å få tilgang til). Subjektiv informasjon er altså informasjon som har sitt opphav eller grunnlag i informantens subjektive oppfatning eller opplevelse av en språklig situasjon eller et språklig fenomen. Slik informasjon kan være svært verdifull i studier av språk. (Se Preston 1989a, 1989b, 2004).

Direkte spørsmål om egen språkbruk eller egen språkforståelse – selvrapportering – er en forskningsmetode for å samle inn subjektiv informasjon. Den generelle oppfatningen blant sosiolingvister er at denne typen spørsmål kan gi innsikt i informantens *opplevde* språklige atferd, men at den sjelden gir noen pålitelig informasjon om informantens *faktiske* språklige atferd (Wray & Bloomer 2006:154). Selvrapportering er generelt ansett som en noe usikker metode, nettopp på grunn av dette. Ved direkte spørsmål om språkforståelse, står man altså i fare for å få resultater som viser hva eller hvor mye informantene *tror* de forstår – noe som ikke nødvendigvis har noen sammenheng med hvilke resultater de vil oppnå i en forståelsestest eller i en reell kommunikasjonssituasjon. Innsamlingsmetoden anses som lite brukbar når man har som mål å se på faktisk språklig atferd, noe som ofte er et mål i sosiolingvistiske undersøkelser.

Selv om selvrapporing kan gi upålitelige resultater når det gjelder faktisk atferd, kan resultatene allikevel være svært interessante (jf. Preston og folkelingvistikken, og punkt 3.7.1). Blant annet kan det være spennende å se på i hvilken grad en informants selvrapporing stemmer overens med hans resultater i en test med samme tema og mål. Et helt konkret eksempel på en slik sammenlikning er selvrapporert lytteforståelse og målt lytteforståelse, der man krysskobler det jeg har valgt å kalle subjektiv informasjon og objektiv informasjon.

Metoder for innsamling av objektiv informasjon

Med begrepet *objektiv informasjon* forstår jeg følgende; informasjon som har som sitt utgangspunkt i kilder som i størst mulig grad er upåvirket av informantens subjektivitet. I praksis vil dette som regel si undersøkelser og tester som kan samle inn informasjon om en informants *faktiske* kunnskap, kompetanse eller prestasjon. Dette står i kontrast til blant annet selvrapporing, som ble nevnt ovenfor.

Det må nevnes at selv det jeg kaller objektiv informasjon må tolkes av forskeren, noe som betyr at subjektivitet uansett er en faktor i forskningsprosessen (jf. punkt 3.2.2 over). Dette kan ikke unngås, da forskerens rolle i det hele er å samle inn og tolke informasjonen slik at man kan få resultatanalyser som er meningsfulle og av verdi.

3.7.2 Å skaffe objektiv informasjon om informanters språkforståelse

Kan man måle forståelse? Dette er et spørsmål man er nødt til å forholde seg til om man ønsker å undersøke noens språkforståelse. Som nevnt tidligere i kapitlet (punkt 3.3.2), er det svært mange faktorer som spiller inn i en kommunikasjonssituasjon. Enkelte faktorer fremmer forståelse, mens andre kan være med på å hindre at forståelse kan finne sted. Det er åpenbart at forståelse er en komplisert og mangesidig prosess – betyr det at den er umulig å observere eller registrere?

Det finnes flere ulike måter å teste personers språkforståelse på, blant annet tester som fokuserer på forståelsen av enkeltord og begreper, tester der et ord skal kommes frem til ut fra konteksten, eller tester der informanten skal gjengi innholdet i en muntlig eller skriftlig tekst, eller eventuelt besvare spørsmål som baserer seg på innholdet i teksten.

Ettersom forståelse er en såpass mangesidig, komplisert og delvis uoversiktlig prosess, må man ta utgangspunkt i noe man kan måle. Det målbare vil sannsynligvis være *uttrykt forståelse*, eller det Dascal (2003) kaller *manifesteringen* av forståelse. I de fleste tilfeller dreier denne manifesteringen seg om svarene som avgis når det blir stilt spørsmål til en skriftlig eller muntlig

tekst. Videre kan man påstå at forståelse kan forekomme uten at man nødvendigvis greier å uttrykke denne forståelsen gjennom for eksempel parafrasering eller gjennom svar på spørsmål til teksten, men dette er en diskusjon jeg ikke vil følge opp her. Jeg er av den oppfatning at om man skal kunne forsøke å måle forståelse, er det nødvendig at man aksepterer uttrykt forståelse som faktisk forståelse – hvis ikke er det nytteløst.

Metoden jeg valgte å benytte meg av i undersøkelsen går ut på å stille relativt enkle innholdsspørsmål (med korte, greie svar) til muntlige tekster som blir avspilt for lytteren. Lytteren får besvare spørsmålene mens lydklippet spilles av, da det er forståelse jeg ønsker å måle, ikke hukommelse. Lytteforståelsestestene i denne undersøkelsen ble utformet med lytteforståelsestestene i INS-prosjektet som mal, da jeg anså dette som en pålitelig kilde til metoder for målinger av forståelse.

3.7.3 Test av norsk lytteforståelse

Lytteforståelsestestene var utformet slik at det ble spilt av et lydklipp eller en videosekvens for informantene, og til hver av disse innspillingene ble det laget fem innholdsbaserte spørsmål som skulle besvares skriftlig. Det var mulig å oppnå en totalscore på ti poeng per innspilling eller deltest, altså maksimalt to poeng per spørsmål. Hele undersøkelsen er å finne som vedlegg til denne oppgaven.

Så hva er det som gjør nettopp denne testen god? Den ble selvsagt utformet med informantgruppen i tankene, noe som gjør at den er tilpasset akkurat disse informantene på flere måter. For det første er alle lydklippene med norske dialekter produkter av fri og naturlig tale. En slik stil vil ha påvirkning på taletempoet, noe som absolutt kan være kritikkverdig, og er en faktor i forståelsesprosessen som ikke er uviktig. Allikevel vil jeg påstå at bruken av denne avslappede, naturlige stilen er riktig i denne undersøkelsen nettopp fordi den er – og oppleves som – naturlig og upåvirket. En slik talerstil er det disse informantene sannsynligvis treffer på i sin hverdag i Oslo-området, noe som gjør denne undersøkelsen mye mer aktuell enn hvis informantene ble testet i forståelse av stemmer som bedrev høytlesning av ulike tekster. Det må nevnes at nettopp dette ble gjort i INS-prosjektet (kun med en bokmålsnær variant av norsk talemål), og at denne deltesten også ble inkludert i min undersøkelse. Dermed har jeg fått undersøkt forståelse av både naturlig¹¹ tale og av en opplest tekst.

¹¹ «Naturlig språk/tale/monolog» brukes som en betegnelse på fri, uanstrengt og uplanlagt tale, slik tale som forekommer i vanlige, dagligdage, uhøytidelige kommunikasjonssituasjoner.

Videre handler alle dialektlydklippene i lytteforståelsestesten om det man kan kalle «unge» temaer; studietid, fritidsaktiviteter, arbeid og arbeidsmarked, reiser og andre opplevelser. Fordi alle som bidro i produksjonen av disse lydklippene var på informantenes alder, og de fikk snakke om et (delvis)¹² selvvalgt tema, kan man anta at innholdet i de ulike lydklippene er meningsfullt og kanskje til og med gjenkjennelig for informantene. At stemmene i lydklippene ikke tar for seg fullstendig fremmed informasjon kan bidra til bedre forståelse blant informantene. Dette har sammenheng med at man lettere kan overbringe informasjon eller være mottaker for denne informasjonen om man har en form for gjensidig bakgrunnskunnskap (jf. punkt 3.3.2 over). I nettopp dette tilfellet kan både lik alder og oppvekst i et noenlunde likt samfunn i Skandinavia bidra til denne bakgrunnskunnskapen, noe som igjen kan påvirke lytteforståelsen i en positiv retning.

3.7.4 Hva er lytteforståelsestestens begrensninger?

Alle forskningsmetoder har sine begrensninger, og denne formen for testing av lytteforståelse er intet unntak. Det første som kan pekes på som en svakhet er det faktum at testingen av informantene ikke gjøres i en reell kommunikasjonssituasjon. I andre situasjoner der det kreves språkforståelse (eksempelvis en samtale) har man mulighet til å jobbe sammen med å etablere en felles forståelse, for eksempel ved å bruke talespråk og kroppsspråk til å bekrefte at man forstår, eller å uttrykke at man ikke forstår. Får man slike tilbakemeldinger fra en samtalepartner, forsøker man som regel å tilpasse seg for å bedre kommunikasjonen. Slike tilpasninger kan innebære en endring i taletempo, gjentakelser, endring i ordforråd eller omlegging av dialekt – eller eventuelt skifte over til et annet språk, om viser seg som mer effektivt. Slike indikasjoner og modifikasjoner er naturligvis ikke en del av testsituasjonen, da informanten får rollen som passiv mottaker. (Se Svennevig 2009).

Velger man å se på det på denne måten, kan hele testsituasjonen virke svært syntetisk. Kan vi da regne med å få generaliserbare resultater, eller i det hele tatt resultater som sier noe verdifullt og sant om forskningsobjektet? Kan man anta at språkforståelsen ville vært den samme i en annen situasjon? Ulla Börestam Uhlmann (1994:199) mener at dette ikke nødvendigvis er tilfellet, og skriver at «(...) one possibility is (...) that comprehension is genuinely better in authentic conversations than in contrived comprehensibility test situations.»

¹² Selvvalgt under veiledning av forsker. Det var et mål å unngå for likt innhold i flere av monologene, samt at variasjonen i innhold og stil monologene mellom ikke kunne være for stor. Målet var hele tiden å få monologene til å fremstå som så jevne som mulig.

Men trenger testsituasjonen å være så syntetisk som den ble fremstilt over? Det hender jo faktisk ganske ofte at man blir en passiv mottaker av informasjon, for eksempel når man hører på radio eller podcaster, eller ser på tv-programmer og film. I slike situasjoner har man heller ingen mulighet til å påvirke for eksempel avsenderens taletempo eller valg av ord eller varietet. Så ser man det på en slik måte, vil testsituasjonen kunne vurderes som mer autentisk.

Videre kan man vurdere hvordan forståelsen av fri og naturlig tale vil være når man selv ikke er deltakende i kommunikasjonssituasjonen. Uten noen felles referansepunkter kan naturlig tale være delvis ubegripelig. I en testsituasjon som denne, vil konteksten åpenbart ikke være like tydelig som hvis man var deltakende i kommunikasjonssituasjonen. Dette er ikke optimalt når man ønsker å måle forståelse, så for å forsøke å dempe den effekten mangelen på kontekst kan ha, ble informantene bedt om å lese igjennom spørsmålene til lydklippet, før lydklippet ble avspilt. På denne måten kan man tenke seg at informantene får en idé og en forventning om hva innspillingen dreier seg om, og dette kan antakeligvis påvirke lytteforståelsen i en positiv retning. Også her vil gjensidig bakgrunnskunnskap spille en rolle.

Spørsmålene i lytteforståelsestesten er bevisst laget ganske enkle på den måten at de spør etter informasjon som uttrykkes eksplisitt, og at de i stor grad kan besvares med få ord. Spørsmålene ble utformet med INS-prosjektets lytteforståelsestester og de tilhørende rettingsprinsippene som mal. At utformingen av testene ble gjort på denne måten, mener jeg er positivt. Testene i INS-prosjektet kan regnes som gode, og de ser også ut til å produsere relativt pålitelige resultater.

I prosessen med å utforme testen, skrev jeg ofte mer enn fem spørsmål til hvert av lydklippene, før jeg lyttet gjennom dem opptil flere ganger og endret på eller fjernet spørsmål som kunne være problematiske. Med problematiske spørsmål mener jeg spørsmål som uklare, tvetydige eller som spurte etter mer enn én ting av gangen. Slike spørsmål bør så langt det er mulig unngås for å sikre så pålitelige resultater som mulig (Wray & Bloomer 2006). Et spørsmål av denne typen ble inkludert i pilottesten, og jeg så raskt at dette måtte endres eller fjernes. I behandlingen av datamaterialet fra feltarbeidet har det vært tydelig at spørsmålene oppfylte kravene om klarhet. Det ser i stor grad ut til at informantene har forstått spørsmålene på måten jeg intenderte.

3.7.5 Poenggiving

Kort tid etter perioden med feltarbeid satte jeg i gang med behandlingen av den innsamlede informasjonen. Lytteforståelsestesten var den delen av undersøkelsen som krevde mest i denne fasen, da besvarelsene skulle vurderes og gis poeng. Jeg hadde laget en slags fasit, og forholdt meg hele tiden til denne for å unngå variasjoner i vurderingen av svarene.¹³

Det viste seg at flere hadde valgt å svare på norsk istedenfor på svensk. Hadde testen blitt gjort i Sverige, på svensker som hadde lite eller ingen kontakt med Norge og nordmenn, ville jeg nok ikke godtatt svarene som var skrevet på norsk. Slike svar kunne i det tilfellet vært en indikasjon på at deltakerne ikke forsto innholdet. Men i denne testen, og med en informantgruppe som har vært eksponert for norsk språk i såpass lang tid, valgte jeg å vurdere norske og svenske svar på lik linje. Bakgrunnen for denne avgjørelsen var nettopp graden av språklig eksponering informantgruppen har opplevd. Det at de er i kontakt med norsk språk daglig, at monologene som spilles av for dem er på norsk, og at forskeren er norsk, gjør at det er sannsynlig at svarene kan komme på norsk uten at informanten tenker noe mer over dette. Enda en påvirkningsfaktor kan være at innholdsspørsmålene ble besvart samtidig som lydklippet ble avspilt. Dermed er det sannsynlig at informanten er såpass fokusert på det norske at svarene kommer ut på norsk. Jeg mener at det er nødvendig å skille Sverige-baserte svensker og Norge-baserte svensker fra hverandre når det gjelder vurdering og poenggiving.

I utarbeidingen av fasiten har jeg sett til INS-prosjektet og deres vurderingsguide (Delsing & Åkesson 2005, bilaga 5 og 6). Her er det blant annet slik at man vurderer svarene som enten korrekte, «tveksamma» eller ukorrekte. De svarene man er i tvil om har man mulighet til å gi ett poeng. Noen ganger finnes det ingen mellomting, bare korrekte og ukorrekte svar. På disse spørsmålene gis det enten to eller null poeng. Som i INS-undersøkelsen er det mulig å oppnå maksimalt ti poeng per deltest eller varietet.

3.8 Oppsummering

I forbindelse med dette forskningsprosjektet er det blitt utformet en tredelt undersøkelse som tar sikte på å samle inn informasjon om Oslo-baserte unge svenskere lytteforståelse av og språkholdninger til ulike norske varieteter.

Den delen av datamaterialet som dreier seg om språkholdninger er samlet inn på ulike måter. Innsamlingsmetodene som er brukt er både indirekte og direkte. Den indirekte metoden, masketesten, utgjorde den første delen av undersøkelsen. Masketesten ble utformet slik at den

¹³ Transkripsjoner av monologene og rettingsprinsippene til hver av deltestene finnes i vedlegg 3 og 4

baserte seg på seks ulike lydklipp med fortellerstemmer som med dialekten representerte hver sin norske by. Til hvert av disse lydklippene ble informantene bedt om å vurdere talerne på en rekke skalaer der ytterpunktene var forbundet med personlige egenskaper. Adjektivene som ble brukt i disse skalaene ble valgt ut til dels ved å se til tidligere språkholdningsundersøkelser, og til dels ved å forhøre seg med deltakerne i pilottesten. At det bare ble brukt én taler per varietet i masketesten, er noe problematisk. Med to eller flere talere per varietet kan man med større sikkerhet vite at det er dialekten som vurderes, og ikke for eksempel talerens stemmekvalitet. Denne svakheten ved undersøkelsesdesignet gjør at det må tas en del forbehold i analysen av resultatene.

Det ble, som nevnt, også samlet inn informasjon om språkholdninger ved hjelp av direkte metoder. I spørreskjemaet, som for øvrig er del to av undersøkelsen, ble informantene bedt om å vurdere ulike norske dialekter på skalaer som strakk seg fra «fin» til «ful». De ble også bedt om å presisere hvilke dialekter de opplevde som fine eller stygge, dersom de hadde dette klart for seg.

I spørreskjemaet ble bakgrunnsinformasjon om deltakerne etterspurt. Blant annet ble det stilt spørsmål om alder, hjemsted, hjemmespråk, botid og bosituasjon i Norge, og om hvilke planer de hadde for fremtiden. Denne bakgrunnsinformasjonen er nødvendig for å kunne sortere informantene på hensiktsmessige måter, og ikke minst vil informasjonen kunne være svært interessant spesielt i forbindelse med prestasjoner i lytteforståelsestesten. Det kan også nevnes at det i spørreskjemaet ble stilt spørsmål om opplevd forståelse av ulike norske dialekter.

Den tredje og siste delen av undersøkelsen var en lytteforståelsestest. Her skulle deltakerne svare på en rekke innholdsspørsmål som ble stilt i forbindelse med åtte ulike lyd- og videoklipp. Seks av deltestene i lytteforståelsestesten var egenproduserte; forsker har selv samlet inn lydklippene talere med ulike dialekter, og har utformet den tilhørende testen med innholdsspørsmål. De to siste deltestene er tatt fra INS-undersøkelsen. Disse består av et lydklipp og et videoklipp med tilhørende innholdsspørsmål. Oppsettet er det samme i alle åtte deltestene, og deltestene fra INS ble inkludert fordi det var ønskelig å sammenlikne resultatene fra denne undersøkelsen med INS-resultatene.

Innsamlingsmetodene i dette prosjektet er altså en blanding av direkte og indirekte, og en blanding av kvantitative og kvalitative. Datamaterialet består i overveiende grad av kvantitativ informasjon, og vil behandles deretter. De kvalitative delene av materialet kan i noen grad kvantifiseres, og vil dermed bli inkludert i en kvantitativ analyse. Andre kvalitative elementer vil kunne brukes illustrativt.

Kapittel 4

Datainnsamling og informanter

4.1 Innledning

I dette kapitlet skal jeg gå nærmere inn på informantgruppen i prosjektet; informantkriterier, rekruttering, belønning, gjennomføring av pilottest og gjennomføring av selve feltarbeidet vil være en del av dette. Videre vil jeg presentere utvalget, og diskutere dets representativitet. Avslutningsvis vil jeg beskrive datamaterialet som ble samlet inn gjennom denne undersøkelsen.

4.2 Informanter og utvalg

Informanter kan velges ut på to like måter; enten tilfeldig («random sample»), eller på grunnlag av ulike kriterier bestemt av forskeren («judgement sample»). Å bygge et utvalg på sistnevnte måte betyr altså at forskeren setter ulike krav til informantene sine. Disse kravene kan være få eller mange, sterkt avgrenset eller utflytende. Utfra disse kravene rekrutterer forskeren informanter så godt han kan. Eksempler på egenskaper man kan sette krav til er alder, kjønn, sivilstand, utdanningsnivå, morsmål, yrke, eller liknende. Det sier seg selv at å sette for mange krav til potensielle informantere bakgrunn kan ha en negativ innvirkning på rekrutteringsprosessen. Det kan rett og slett være vanskelig å finne informanter som oppfyller alle kravene man har satt. Det kan derfor være lurt å velge seg enkelte egenskaper som skal vektlegges mer enn andre, da dette vil lette rekrutteringen betraktelig. Det viktige og vanskelige er å finne en slags balanse mellom å spisse utvalget med relevante krav og å ikke gjøre det for vanskelig å skaffe informanter som oppfyller kravene. (Se bl.a. Wray & Bloomer 2006:154).

4.2.1 Informantkriterier

I dette prosjektet var det selvsagt et krav at informantene var svenske. «Svensk» ble i dette prosjektet definert etter språk; informantene måtte snakke svensk, og ha det som sitt (eller ett av sine) morsmål. Informantene ble ikke spurt om hvor de hadde statsborgerskap, da det var språket som var det sentrale i dette prosjektet.

Videre var det viktig at informantene var i en bestemt alder. Dette kravet ble satt på bakgrunn av at jeg ønsket å kunne sammenlikne lytteforståelsesresultatene med resultatene fra

INS, og informantene INS var elever i videregående skole. Dette gjorde at jeg valgte å skaffe informanter hovedsaklig i aldersgruppen 18 til 25 år. At den øvre grensen i denne aldersgruppen ble satt til 25 år er ingen tilfeldighet. Etter samtaler med min veileder og mye egen refleksjon rundt dette, kom jeg frem til at midten av 20-årene sannsynligvis kan oppleves som et slags vendepunkt i en persons liv. Erfaringsmessig er dette et tidspunkt i livet da man gjerne ser seg mer og mer ferdig med «ungdomslivet», og begynner å føle seg klar for å starte på en etableringsfase. I alle fall kan det virke som at mange begynner å roe seg ned ved denne alderen. Selvsagt gjelder dette på ingen måte alle, så man kan vanskelig vite om dette er tilfellet for nettopp mine informanter. Allikevel mener jeg at dette er en rimelig inndeling i aldersgrupper, jf. forklaringen ovenfor.

Informantenes botid i Norge var også et viktig krav. I begynnelsen var jeg noe ambisiøs, og søkte kun etter informanter som hadde bodd i Norge i under to år. Dette innså jeg fort at kunne gjøre det problematisk å få tak i nok informanter. Videre valgte jeg da å søke etter informanter som hadde botid i Norge på fire år eller kortere. Denne endringen gjorde det betraktelig lettere å få tak i informanter. Botid er essensielt i denne sammenhengen, da lenger botid i Norge antakeligvis samsvarer med mer eksponering for det norske språket, og dermed større sannsynlighet for god forståelse. Jeg ønsket primært å undersøke nabospråksforståelse hos svensker som hadde vært eksponert mer for norsk språk enn svenskene i INS-undersøkelsen, noe som jo er selvfølgelig når man bor i Norge. Men siden noe av målet var å se på nabospråksforståelsen hos menneskene i den «nye» bølgen med arbeidsinnvandrere fra Sverige, og mange av disse jo oppholder seg i Norge i temmelig korte perioder, anså jeg det som hensiktsmessig å sette krav om relativt kort botid.

Det kan også nevnes at utdanningsnivå også var noe jeg ønsket å holde så lavt som mulig i utvalget. Dette henger også sammen med at jeg ønsket å kunne sammenlikne mine resultater med resultatene i INS-rapporten. Siden informantene i INS var elever i videregående, ville det vært en fordel om mine fremtidige informanter heller ikke hadde noe særlig utdanning utover videregående skole. Allikevel var ikke dette noe jeg syntes var greit å annonsere, da slike krav fra en masterstudent kan komme til å ha en negativ effekt på forsker-informant-relasjonen. Av den grunn valgte jeg å ikke nevne utdanningsnivå i mine henvendelser til potensielle informanter, og heller krysse fingrene for at jeg ikke fikk for mange informanter med høyere utdanning. Grunnen til at jeg kunne la være å nevne det i rekrutteringen, var at jeg hadde en hypotese om at mange av de unge svenskene som kommer til Oslo for å jobbe ikke har høyere utdanning. Denne hypotesen har jeg blant annet dannet meg gjennom observasjoner jeg har

gjort av unge svenskers kommentarer og samtaler i sosiale medier, blant annet i Facebook-gruppen «Svenskar i Oslo». I disse situasjonene kom det for eksempel frem at det ikke var uvanlig å planlegge å reise til Norge for å jobbe rett etter videregående. På grunnlag av disse observasjonene kom jeg frem til at jeg kunne ta sjansen på ikke å rekruttere med utdanningsnivå som et uttalt krav. Det løste seg for øvrig på en god måte, da jeg endte opp med få informanter som hadde (fullført) høyere utdanning.

4.3 Pilottest

Å gjøre en pilottest før man gjennomfører feltarbeidet kan bidra til å luke ut svakheter i opplegget man har planlagt (Wray & Bloomer 2006:12). I mitt tilfelle ville jeg også, helt konkret, bruke pilottesten til å undersøke hvilke adjektivpar jeg burde inkludere eller fjerne fra masketesten (jf. punkt 3.5.6). I pilottesten ville jeg la et lite antall deltakere gjennomføre hele den planlagte undersøkelsen, og etterpå ville jeg ha en samtale med dem om hva de syntes om opplegget. Alle deltakerne i pilottesten skulle selvsagt oppfylle de kravene jeg hadde satt til informantene (jf. punkt 4.2.1), så jeg kunne forvente å få tilbakemeldinger av verdi. Deltakerne ble naturligvis informert om at det var en pilottest de skulle ta del i.

Jeg klarte å få tak i fire deltakere til pilottesten; tre jenter og én gutt i alderen 19-25 år. Disse ble rekruttert via venner og bekjente. Deltakerne gjennomførte testene individuelt, og fikk utdelt et uhøytidelig spørreskjema som tok for seg ulike aspekter ved undersøkelsen; alt fra lydklippene til adjektivene i VGT og innholdsspørsmålene i lytteforståelsestesten ble nevnt i dette skjemaet. Etterpå samlet jeg alle deltakerne rundt samme bord, hvor jeg startet opp en samtale om undersøkelsen – løst basert på spørsmålene de nettopp hadde besvart. Denne samtalen ble det gjort opptak av.

I samtalen kom det frem hvilke adjektiver som ikke fungerte som jeg trodde de skulle fungere; for eksempel følte ikke deltakerne at de greide å vurdere om personene de lyttet til var ambisiøse eller ikke. Dette valgte jeg å ta til meg, og skalaen ble dermed fjernet fra masketesten. De resterende skalaene ble vurdert som velfungerende.

Deltakerne kommenterte også på ett av innholdsspørsmålene i lytteforståelsestesten. Det gjaldt et spørsmål som ble stilt til Tromsø-lydklippet. Deltakerne hadde ikke greid å svare på spørsmålet, men i følge dem selv var dette fordi det var uklart hvilket svar jeg var ute etter. Etersom dette var det eneste spørsmålet der deltakerne reagerte på uklarhet, valgte jeg å erstatte spørsmålet med et jeg anså som klarere og mer spisset.

Sist, men ikke minst, kommenterte deltakerne på enkelte av lydklippene. De mente blant annet at trønderjenta holdt et for høyt taletempo i lytteforståelsestesten, og at tempoet gjorde at de ikke forsto hva hun sa. I etterkant av pilottesten vurderte jeg dette lydklippet nøye, men på tross av deltakernes kommentarer valgte jeg å beholde klippet. Dette gjorde jeg for det første fordi jeg opplever taletempoet til trønderjenta som en del av dialekten hennes; det er slik den naturlige flyten i talen og dialekten hennes er. For det andre satt jeg igjen med et inntrykk av at det faktisk var dialekten deltakerne slet med å forstå, og at dette i liten grad var påvirket av taletempoet. Magefølelsen min tilsa rett og slett at jeg skulle beholde lydklippet, noe jeg valgte å gjøre. I kapittel 5 vil jeg komme tilbake til resultatet knyttet til Trondheim-opptaket.

Å gjennomføre en pilottest før jeg satte i gang med feltarbeidet var fornuftig. Ved å gjennomføre undersøkelsen i sin helhet på denne måten fikk jeg ikke bare indikasjoner på endringer som måtte gjøres, jeg fikk også kjent på hvordan undersøkelsen burde presenteres for fremtidige informanter, og jeg fant ut av omtrent hvor lang tid jeg måtte beregne på hver gjennomføring. Med unntak av de små endringene som er nevnt over, samt noen omformuleringer og retting av noen trykkfeil, forble undersøkelsen uforandret. Pilottesten var i det hele tatt svært informativ og hjelpsom i planleggingen av feltarbeidet.

4.4 Rekruttering

Én ting er å bestemme seg for hvilke krav man skal sette til informantgruppen man ønsker å bruke, det er noe annet å faktisk skulle skaffe disse informantene. Det er spesielt utfordrende hvis man ikke kan bruke for eksempel skoleklasser eller liknende – allerede samlede – grupper. Det er viktig å være respektfull overfor potensielle informanter, og huske på at de som velger å delta faktisk gjør forskeren en tjeneste. (Se bl.a. Wray & Bloomer 2006)

De unge svenskene i Oslo er selvsagt ikke samlet på en slik måte, men ett sted kan man i alle fall finne relativt mange av dem; i Facebook-gruppen «Svenskar i Oslo». Det var i dette nettsamfunnet jeg fant de fleste av mine informanter. Jeg la ut korte «etterlysninger» i denne gruppen opptil flere ganger daglig, samt delte en Facebook-event med den samme informasjonen, og fikk alltid tak i minst én som var interessert i å vite mer om hva det å være deltaker i undersøkelsen gikk ut på. Det var langt ifra alle de jeg snakket med som valgte å delta. En del av slo fordi de av ulike grunner ikke ønsket å delta likevel, mens andre ikke hadde tid eller mulighet i den rette perioden. Tross alle blindveiene fant jeg altså en del informanter i denne Facebook-gruppen.

I tillegg til å rekruttere informanter på internett, gikk jeg flere runder i Oslo sentrum og tok kontakt med unge svensker jeg la merke til i kaféer, restauranter, butikker og andre utsalgssteder. Jeg tok også kontakt med enkelte jeg tilfeldigvis møtte på gata. De jeg tok kontakt med fikk litt informasjon om prosjektet og min kontaktinformasjon, slik at de kunne ta kontakt med meg hvis de ønsket å delta. I ettertid angrer jeg på at jeg ikke fikk deres kontaktinformasjon istedenfor å gi ut min, da de færreste av de jeg snakket med på disse rundene tok kontakt med meg i etterkant. På de samme rundene i Oslo sentrum delte jeg også ut lapper med informasjon om prosjektet og kontaktinformasjon til ulike spise- og utsalgssteder, slik at ansatte som ikke var på jobb akkurat da jeg var innom også hadde mulighet til å ta kontakt.

Sist, men ikke minst, benyttet jeg meg av venner og bekjente sine kontakter for å skaffe informanter. Mange av mine venner kjenner minst én svenske, og sannsynligheten for at svensken bor i Oslo og omegn er høy. Dessuten la jeg inn et siste punkt i spørreskjemaet der jeg spurte om informantene kjente noen som kunne tenke seg å delta. Dersom informanten foreslo én eller flere bekjente, tok jeg kontakt med disse. Dette gjorde jeg som regel via sms. Jeg forklarte kort hva henvendelsen dreide seg om, hvem som hadde henvist meg, og hva prosjektet gikk ut på. Jeg tok kun kontakt én gang per foreslåtte person, og var veldig oppmerksom på å opptre på en høflig og respektfull måte og å ikke være for pågående. Jeg fikk tak i noen informanter også på denne måten.

Jeg anslår at jeg totalt sett har vært i samtale med så mange som 80-100 potensielle deltakere. Til slutt endte jeg opp med 36 informanter, noe jeg er svært fornøyd med, da målet fra starten av var å få tak i et utvalg på 30-40 personer. Dette målet ble satt som følge av flere vurderinger. Rent praktisk var dette gjennomførbart; altså kunne jeg regne med å rekke å treffe såpass mange informanter innenfor en bestemt tidsramme. Selvsagt kunne det vært interessant å ha dobbelt eller trippelt så mange informanter i dette prosjektet, men det var dessverre tilnærmet umulig innenfor de rammene jeg hadde å forholde meg til. De største begrensningene her var tid, økonomi og databehandlingskapasitet. Videre ville jeg ikke foreta en smal case-studie. Jeg ønsket å se på frekvenser og tall; ha mulighet til å se på et større antall individer og kvantifisere svarene de avga. Ettersom utvalget jeg brukte dessverre ikke er statistisk representativt, må studien tross alt kalles en case-studie. Allikevel kan man argumentere for at den favner noe bredere enn en smal case-studie med tanke på antall informanter, og at den dermed også har noe større potensiale for generalisering innenfor en bestemt gruppe.

4.5 Belønning

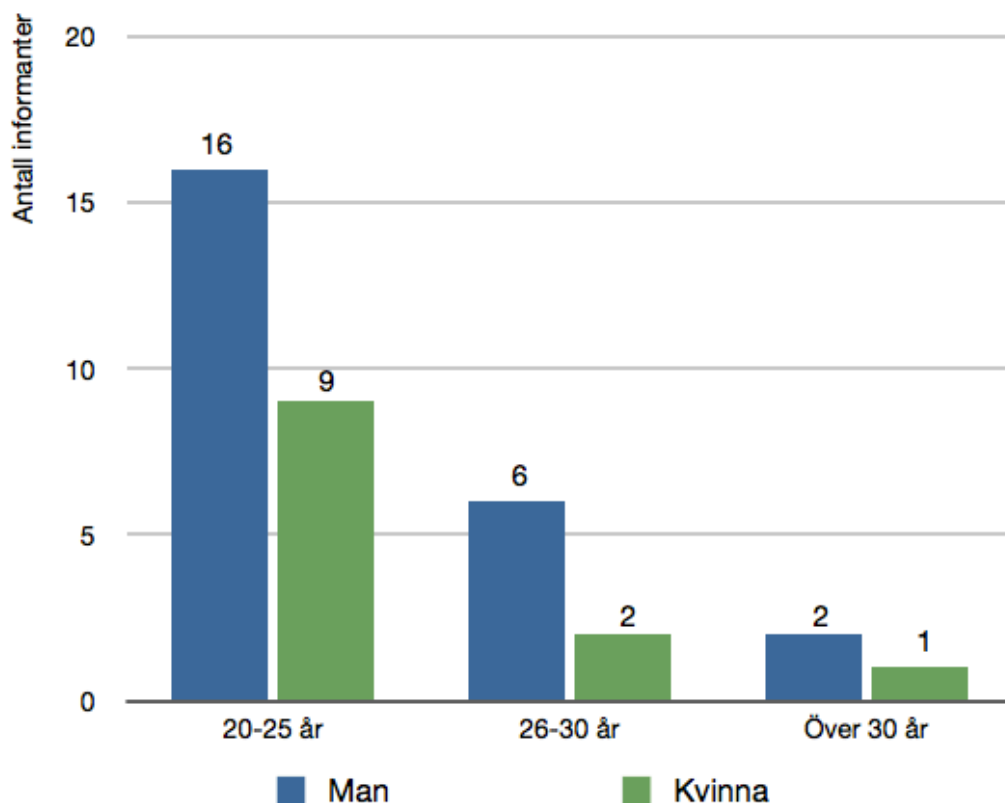
For å være sikker på å få tak i informanter, valgte jeg å tilby en slags belønning som takk for deltakelsen. Under gjennomføringen ble informantene servert snacks og noe å drikke. I tillegg fikk alle som deltok to Flax-skrapelodd hver. Dette gjaldt selvsagt også deltakerne i pilottesten. Denne belønningen var til stor hjelp i rekrutteringsfasen, da det er mye lettere å «selge» deltakelsen når man har noe annet å friste med enn «du får bidra til forskningen og gjør en god gjerning!». Spesielt skrapeloddene gjorde «markedsføringen» av prosjektet lettere, da man kunne friste med muligheten for å vinne en million norske kroner.

Utgiftene til disse belønningene ble dekket av Forskningskomitéen ved Institutt for lingvistiske og nordiske studier ved Universitetet i Oslo. Grunnen til at jeg valgte å tilby en slik belønning var at denne gruppen erfaringsmessig trenger en grad av ytre motivasjon for å faktisk delta og gjennomføre. Dette fikk jeg også bekreftet av en stipendiat som forsker på samme gruppe (Ida Tolgensbakk ved Institutt for kulturstudier og orientalske språk (IKOS) ved Universitetet i Oslo). Min egen erfaring på området har sin opprinnelse i et lite feltarbeid jeg gjorde i forbindelse med en semesteroppgave tidligere i 2013. Også da valgte jeg å bruke en slags belønning – riktignok en mindre kostbar enn den jeg fikk muligheten til å bruke i masterprosjektet. I pilottesten fikk jeg tilbakemelding om at kompensasjonen jeg kunne tilby var god nok. Uten noen belønning å tilby hadde jeg nok hatt vanskeligheter med få tak i såpass mange informanter.

4.6 Presentasjon av utvalget

4.6.1 Alder og kjønn

Størsteparten av informantene var mellom 20 og 25 år (70 %), en del færre mellom 26 og 30 år (22 %), og bare noen få var over 30 år (8 %). Ingen av informantene var under 20 år gamle. Videre besto utvalget av dobbelt så mange menn som kvinner, altså 24 menn og 12 kvinner. Kjønnfordelingen var helt tilfeldig; det var rett og slett flest menn som ønsket å delta. Som figur 4.1 viser, var den relative kjønnfordelingen noenlunde jevn i de ulike aldersgruppene.

Figur 4.1: Kjønnfordeling i aldersgruppene

4.6.2 Utdanningsnivå

Når det gjelder utdanning, viser det seg at to av ti informanter kun har fullført videregående skole (ikke yrkesfaglig retning). Legger man til dem som oppgir at de har yrkesfagutdanning fra videregående som eneste utdanning, kommer vi opp i omtrent 65 % av informantene. Videre er det 25 % av informantene som har påbegynt, men ikke fullført høyere utdanning. Kun tre av informantene har fullført høyere utdanning.

4.6.3 Hjemsted i Sverige

Av Sveriges 21 län, var 13 representert i dette utvalget. Hvilke län som var representert, og hvor mange informanter som kom fra hvert av länene, fremkommer av kart 2 og 3 på neste side.

Kart 2: Sveriges län

Kart 3: Antall informanter fra de ulike länene

4.6.4 Tidligere eksponering for det norske språket

Informantene ble spurt om de var i slekt med noen nordmenn, da dette kan gi en indikasjon på om de har vært mye eksponert for det norske språket tidligere i livet. En slik eksponering kan i så fall tenkes å ha en effekt på informantens resultater i testene, da kjennskap til språket det dreier seg om fra en tidlig alder vil kunne påvirke både lytteforståelsen og holdningene til språket. Det viser seg at tre av fire informanter ikke var i slekt med noen nordmenn. Blant de 25 % som oppga at de hadde nordmenn i familien var det varierende hvor nært de var beslektet. Mens enkelte hadde mødre som var norske, var det andre som presiserte at det var snakk om for eksempel en tremenning som de traff ganske sjelden. I etterpåklokskapens lys ser jeg at jeg skulle vært klarere på hva «i slekt med» innebar, og spesielt da presisert at det var slektskapsforhold i kombinasjon med treff-frekvens jeg var interessert i; altså hvor ofte de var i kontakt med denne norske slektningen. Enkelte av informantene lurte på hvordan de skulle tolke spørsmålet, og stilte meg spørsmål om dette under utfyllingen av spørreskjemaet.

Da svarte jeg at det eventuelle slektskapet var mest interessant hvis informanten hadde hatt jevnlig kontakt med den norske slektningen.

Jeg stilte også spørsmålet om informantene hadde «läst norska i skolan». Dette spørsmålet ble også brukt i INS-undersøkelsen, og jeg benyttet meg av de samme svaralternativene – «ja», «bara lite» og «nej». Over 90 % av informantene mine svarte «nej» på dette spørsmålet. Legger man denne informasjonen sammen med det faktum at relativt få av informantene har norske slektninger, skaper dette et bilde av en informantgruppe som har vært lite eksponert for norsk språk tidligere.

Jeg stilte ikke spørsmål om informantenes medievaner. Det kunne vært interessant å vite noe om hvilket forhold de hadde til norske medieproduksjoner før de flyttet til Norge. Sannsynligheten for at deltakerne har hatt mye å gjøre med slike er riktignok ikke spesielt stor, da medieflyten i overveiende grad går fra Sverige til Norge, og ikke motsatt (se bl.a. von Brömssen 2010 og Eriksen 2010). Selv om vi ikke kan vite det med sikkerhet, kan vi nok anta at svenskene i denne informantgruppen ikke har vært noe særlig eksponert for norsk språk gjennom media mens de bodde i Sverige.

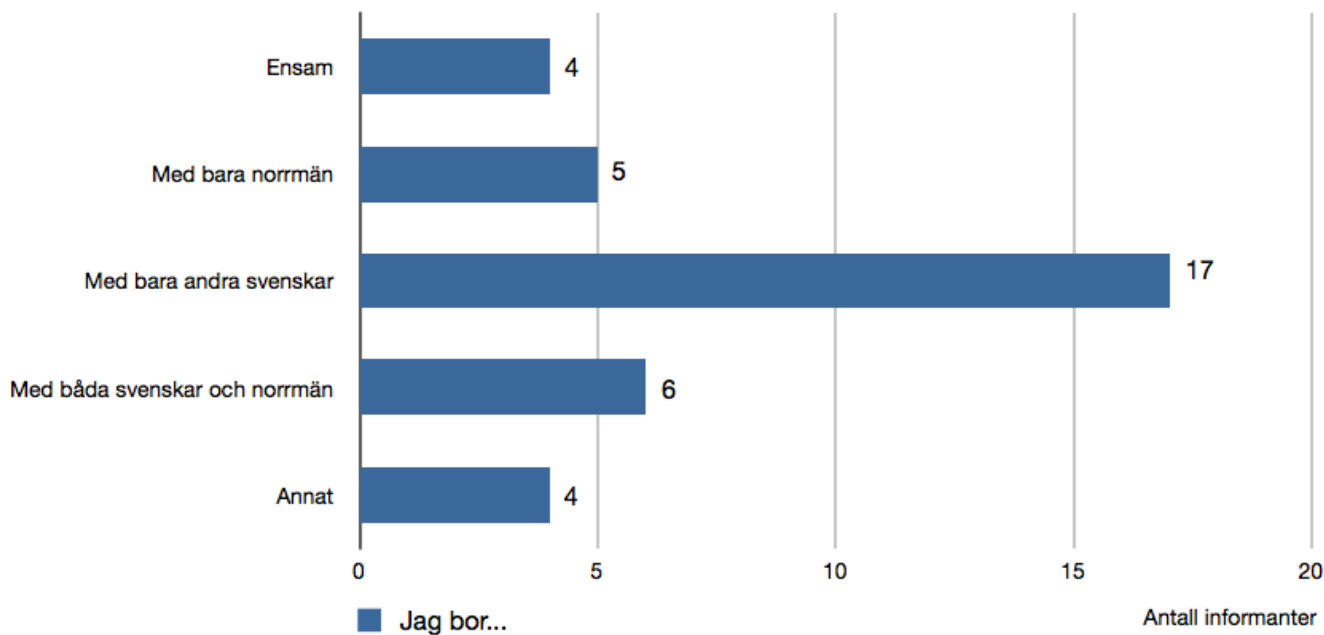
4.6.5 Botid i Norge

Som beskrevet tidligere i kapittelet ble det satt et mål om å få tak i informanter med forholdsvis kort botid i Norge. I rekrutteringsfasen ble det alltid satt fokus på botid, og man skulle derfor kunne forvente at alle informantene jeg fikk tak i hadde en botid i Norge på under fire år. De aller fleste har en botid i Norge på under fire år (hele 92 %). 72 % av informantene har bodd i Norge i to år eller kortere. Bare tre av informantene hadde bodd i landet i mer enn fire år. I spørreskjemaet ble ikke disse tre spurt om å spesifisere hvor mye lenger enn fire år de hadde bodd i Norge, men jeg snakket en del med alle tre etter gjennomføringen, og ingen av dem hadde botid i Norge på over seks år. Det er altså ikke snakk om veldig lang botid for noen av informantene.

4.6.6 Bosituasjon

Det viser seg at nesten halvparten av informantene i undersøkelsen bor med bare andre svensker, noe som kommer tydelig frem i figur 4.2 på neste side. Det er også en del som oppgir at de bor sammen med både svensker og nordmenn (17 %). Ser man på disse bosituasjonene samlet, kommer det frem at hele 64 % av informantene bor med minst én

annen svenske. Bare 14 % oppgir at de bor med bare nordmenn, men 31 % bor med minst én nordmann.

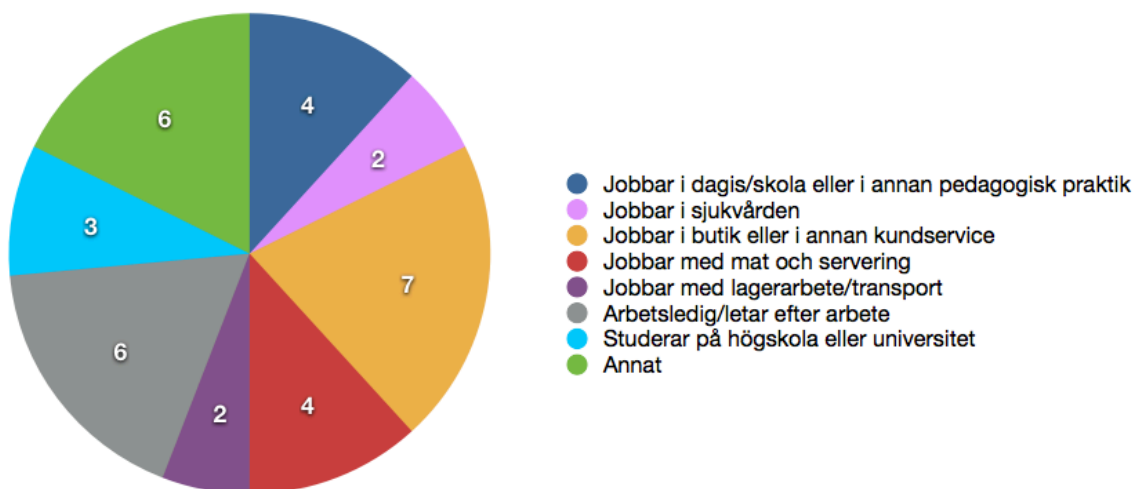

Figur 4.2: Bosituasjon

4.6.7 Arbeidsplassen

Informantene ble stilt spørsmål om hva de gjorde i Norge på nåværende tidspunkt, og de fikk presentert ganske mange ulike svaralternativer. Det ser ut til å være en ganske jevn fordeling på de ulike punktene; i alle fall er det ikke én type arbeidsplass som skiller seg kraftig ut fra mengden.

Vad gör du i Norge på denna aktuella tiden?

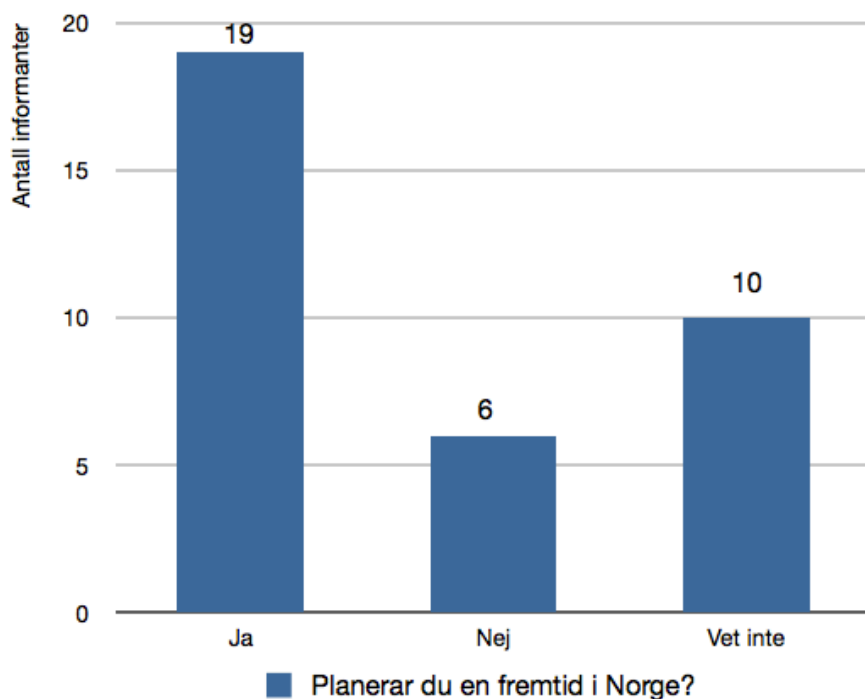
Figur 4.3: Arbeidsplass

Av 31 informanter som besvarte spørsmålet «Vilket språk brukes mest på din arbeidsplats?» var det hele 68 % som svarte at norsk var det språket som ble mest brukt. Dette er ikke spesielt overraskende i og med at arbeidsplassen er i Norge. Svaralternativet «ungefær lika mycket norska och svenska» fikk en oppslutning på 23 %. Én informant svarer også at det er svensk som brukes mest på hans arbeidsplass. Det vil si at det omtrent 25 % av informantene oppgir at svensk er et viktig språk på deres arbeidsplass.

4.6.8 Fremtid i Norge

Jeg valgte også å spørre informantene mine om de planlegger en fremtid i Norge, eller om oppholdet deres er begrenset til en periode. Motivasjon er en affektiv faktor som kan være avgjørende for språklæring og språkforståelse (Berggreen & Tenfjord 2003), og det kan tenkes at en planlagt fremtid i Norge kan virke som en motivasjonsfaktor når det gjelder språkforståelsen.

Det viser seg at over halvparten av informantene oppgir at de planlegger en fremtid i Norge. Bare 17 % av dem svarer bestemt «nej» på spørsmålet, mens 28 % svarer at de ikke vet. Hvordan informantenes fremtidsplaner henger sammen med lytteforståelsen, vil jeg komme inn på i kapittel 5.

Figur 4.4: Fremtidsplaner

4.6.9 Oppsummering

Informantgruppen består altså av dobbelt så mange menn som kvinner, og de fleste er i alderen 20-25 år. De færreste har høyere utdanning. Over 90 % av informantene har en botid i Norge på under fire år, og over 70 % har bodd i landet i under to år. 7 av 10 oppgir at norsk er det språket som brukes mest på arbeidsplassen. Over 60 % oppgir at de bor sammen med minst én annen svenske, og 47 % bor med bare andre svensker. Sist, men ikke minst, sier over halvparten av informantene at de planlegger en fremtid i Norge.

4.7 Gjennomføring av feltarbeidet

4.7.1 Tid og sted

Feltarbeidet ble gjennomført i desember 2013 og januar 2014. De fleste avtalene med informantene ble gjort via Facebook eller sms. Det var svært vanskelig å organisere det slik at jeg fikk truffet mange informanter av gangen, blant annet fordi de fleste av informantene jobbet mye. Det ble til at godt over halvparten av informantene møtte meg alene og gjennomførte undersøkelsen som eneste person på akkurat det tidspunktet. På det meste klarte jeg å samle fire informanter samtidig, og av disse var det to som kjente hverandre fra før av.

De fleste av gjennomføringene ble gjort på ettermiddagen og på kveldstid, da de fleste av informantene mine jobbet på dagtid. Omtrent 30 av de 36 informantene møtte jeg på universitetets campus, Blindern, da seminarrommene der viste seg veldig praktiske i gjennomføringen. Blant annet er det positivt at det i disse rommene er plass til mange mennesker, noe som betyr at man kan sørge for fysisk avstand mellom informantene (dersom de er flere). Dessuten er det stille i gangene på universitetet på ettermiddagen og kvelden, noe som gjør at informantene får sitte så å si uforstyrret med undersøkelsen.

Jeg ønsket primært å møte alle informantene på Blindern campus, blant annet for å ha kontroll på ytre faktorer som fysisk rom, støynivå, og så videre. Allikevel så jeg meg nødt til å være fleksibel både på tid og sted for å være sikker på å nå målet på 30-40 informanter. Med dette i tankene gjorde jeg hele undersøkelsen mobil; jeg hadde alle lydklipp på den bærbare datamaskinen min, og hadde en liten bærbar høyttaler jeg brukte da jeg spilte av lydklippene. Alle besvarelser ble gjort med penn på papir. I perioden med feltarbeid hadde jeg alltid med meg datamaskinen, blanke undersøkelser og skrapelodd, slik at jeg hadde mulighet til å treffe potensielle informanter på kort varsel. Fem av gjennomføringene ble gjort andre steder enn på Blindern campus. Tre ble gjort på en kafé i sentrum (disse informantene brukte ørepropper til

å høre lydklippene), én ble gjort på et treningssenter i Lillestrøm (informantens arbeidsplass), og én ble gjort hjemme i min leilighet. På kaféen og på treningssenteret møtte jeg informantene enkeltvis, og hjemme hos meg var to informanter med på gjennomføringen.

4.7.2 Informasjonsbrev og taushetserklæring

I tråd med Norsk samfunnsvitenskaplig datatjeneste (NSD) sine retningslinjer fikk hver informant i forkant av gjennomføringen utdelt et informasjonsskriv der jeg informerte om hvem jeg var, hva prosjektet dreide seg om, og hva deres plikter og rettigheter som deltakere var (Personvernombudet for forskning 2014). Prosjektbeskrivelsen var riktignok ganske vag for ikke å avsløre formålet med for eksempel masketesten (se bl.a. Johnstone 2000:48, Garrett 2010). Informasjonen ble gitt i form av et informasjonsbrev og en taushetserklæring. I informasjonsbrevet var det spesielt viktig å informere om at ved å signere avtalen, tillot de at jeg kunne innlemme besvarelsene deres i datamaterialet mitt, og bruke dette materialet i masteroppgaven min. Jeg tok også forbehold om at jeg kunne komme til å oppbevare og benytte meg av datamaterialet i opptil fem år. Videre ble de informert om at alle besvarelser ble anonymisert, og at de når som helst hadde mulighet til å trekke seg dersom de ikke ønsket å delta likevel. (Se bl.a. Wray & Bloomer 2006, Johnstone 2000).

Taushetserklæringen var en del av avtalen som i følge NSD var noe ukonvensjonell i forbindelse med denne typen undersøkelser. I taushetserklæringen ble informantene bedt om å skrive under på at de holdt detaljert informasjon om undersøkelsen for seg selv. Dette anså jeg som nødvendig da jeg nødvendig ville at detaljer om undersøkelsens oppbygning og gjennomføring skulle bli kjent i det svenske innvandrer miljøet i Oslo. Dette henger selvsagt spesielt sammen med språkholdningsdelen av undersøkelsen. Informanter bør være fullstendig ukjent med denne før de møter med forskeren, da dette gir det beste utgangspunktet for å få tak i verdifulle data. Med denne begrunnelsen ble taushetserklæringen godkjent av NSD.

All informasjon som var av en personlig art ble behandlet konfidensielt. Informantene ble altså lovet konfidensialitet gjennom anonymisering – dette er noe annet enn at deltakerne er anonyme. Fullstendig anonymitet krever at selv ikke forskeren vet hvem som har bidratt med informasjonen (Wray & Bloomer 2006:174, Johnstone 2000). For å være sikker på at alle forsto anonymiseringsløftet, valgte jeg å ta dette opp muntlig (som et tillegg til og en presisering av informasjonen som ble gitt skriftlig). Jeg forklarte hva som lå i et slikt løfte, rent praktisk. Spesielt la jeg stor vekt på tidsaspektet; altså at datainnsamlingen og

databehandlingen ville skje med minst en måneds mellomrom, og at jeg dermed ikke ville kunne huske hvem som svarte hva når jeg skulle begynne med databehandlingen. Jeg forklarte at jeg ikke kom til å kunne koble ansiktene deres til besvarelsene. I forbindelse med dette ba jeg informantene være ærlige – og til og med brutalt ærlige dersom de følte at det var riktig for dem. Jeg håper og tror at dette bidro til en større grad av ærlighet og åpenhet i besvarelsene. Dette med tidsaspektet viste seg for øvrig å stemme svært godt – jeg greide ikke å knytte navn eller besvarelser til enkeltpersoners ansikter da jeg begynte med databehandlingen.

4.7.3 Varighet og ytterligere informasjon

Til sammen varte alle lydklippene ikke mer enn omtrent 14 minutter. I og med at jeg valgte å spille av hvert masketest-klipp to ganger, kan man regne med at det ble avspilt omtrent 17 minutter med tale for deltakerne. I pilottesten fant jeg ut av omtrent hvor lang tid jeg måtte regne med å bruke på hver gjennomføring, nemlig omtrent 30 minutter. Dette skulle vise seg å variere mye fra informant til informant. Enkelte raste gjennom alle delene, og det hele kunne være over på under 25 minutter. Andre brukte svært lang tid på spørreskjema og masketest, og gjennomføringen kunne følgelig ta opp mot 45 minutter. Riktignok var begge disse endene av skalaen ganske ekstreme – de aller fleste informantene brukte rundt 30 minutter på gjennomføringen.

Før hver av delene i undersøkelsen ble testopplegget forklart skriftlig på informantens morsmål. Alle undersøkelsens deler var skrevet på svensk for i størst mulig grad å unngå misforståelser (se bl.a. Wray & Bloomer 2006). Informantene fikk også mulighet til å stille spørsmål før vi satte i gang, og ofte forklarte jeg opplegget muntlig i tillegg til den skriftlige forklaringen de fikk lese igjennom. Dette gjorde jeg for å forsikre meg om at informantene forsto hva de skulle gjøre i hver del av undersøkelsen, og for i størst mulig grad å unngå spørsmål under gjennomføringen. Hvis informantene mot formodning lurte på noe i løpet av gjennomføringen, besvarte jeg selvsagt disse spørsmålene på best mulig måte.

4.7.4 Reaksjoner på prosjektet, motivasjon og utvalgets representativitet

I løpet av perioden med feltarbeid fikk jeg mange ulike reaksjoner fra informantene når det gjaldt prosjektet og temaet svensker i Oslo og det norske språket. Noen av informantene var over gjennomsnittet interessert i det norske språket, og i den nordiske språksituasjonen i sin helhet. Det ble mange interessante samtaler i etterkant av gjennomføringene. Flere av

informantene ville vite mer om den norske språksituasjonen, om dialektenes rolle, om nordmenns forhold til svensker og Sverige, og ikke minst om nabospråksforståelse i det hele tatt. De delte også raust av egne erfaringer med det norske språket, fortalte om deres opplevelse av nordmenn og Norge, og om hva som fikk dem til å reise til Norge i det hele tatt. Jeg opplevde at jeg fikk lært bort en del om norsk språk og kultur, i tillegg til at jeg lærte mye av de som var villige til å dele deres historie med meg.

Andre informanter var verken spesielt engasjerte i disse temaene, eller interesserte i å samtale om dem. Enkelte viste aller størst interesse for den spiselige delen av møtet, samt skrapeloddene. Det var helt tydelig at informantene hadde ulike typer motivasjon for å delta i undersøkelsen. Mens en del viste at de hadde en sterk indre motivasjon for deltakelsen, var andre preget av en sterk ytre motivasjon. Det var også mange som rett og slett deltok for å hjelpe til, for å bidra. Dette satt jeg spesielt stor pris på, og jeg ble positivt overrasket over hvor mange som oppga det å hjelpe meg som den første og kanskje viktigste grunnen til at de deltok. (Se Manger, Lillejord, Nordahl & Helland 2009:280).

Variasjonen i type motivasjon for deltakelsen anser jeg som positivt. Ettersom det var frivillig deltakelse i denne undersøkelsen, var det en fare for å ende opp med et lite representativt utvalg. Dette har å gjøre med at de som velger å delta gjerne er de som allerede er interesserte i temaet for undersøkelsen, en egenskap som ikke nødvendigvis finnes i gruppen som helhet. Denne faren øker selvsagt hvis man ikke tilbyr noe i bytte mot deltakelsen, eller hvis deltakelse krever noe av informanten – for eksempel at han møter opp et sted han vanligvis ikke befinner seg, eller en stor del av hans fritid. Det er ingen tvil om at jeg krevde en del av mine informanter. De fleste var nødt til å forflytte seg til et sted i byen de sjelden eller aldri hadde vært tidligere, og undersøkelsen tok en relativt stor del av deres fritid (inkludert reise måtte man nok regne med å bruke en times tid på deltakelsen). Dette taler for at kun de som var spesielt interesserte ville være villige til å delta. Belønningen ble da et viktig redskap i rekrutteringen, da dette kunne hjelpe med å tiltrekke deltakere som ikke nødvendigvis hadde så stor interesse for prosjektets tema.

Som tidligere nevnt opplevde jeg både stor og liten interesse fra informantene. Men selv om enkelte var tilnærmet uinteresserte, og enten bare var glad i godteri eller var eksepsjonelt hjelpsomme av natur, var nok de fleste i alle fall litt interesserte i prosjektets tema. Dette kan være en indikasjon på at utvalget kanskje er noe ensidig, og at dets representativitet nok ikke er slik den burde være, da det nok finnes svensker i Norge som er lite interessert i det svensk-norske språkmøtet. Samtidig kan man påstå at siden språket er en såpass fremtredende del av

møtet mellom nordmenn og svensker, kan det være at flere faktisk tenker over dette, og at temaet derfor vil kunne vekke interesse hos de fleste i denne gruppen. På den måten kan hende at utvalgets representativitet er høyere enn tidligere antydnet.

Utvalget er temmelig lite, og det er ikke statistisk representativt ettersom informantene ikke ble tilfeldig valgt (jf. «random sample» og «judgement sample», punkt 4.2). Dette trenger allikevel ikke bety at utvalget ikke er representativt i det hele tatt. Blant annet ble det samlet inn informasjon om informantenes botid, bosituasjon, tidligere eksponering for norsk språk, samt utdanningsnivå, kjønn og alder, og følgelig man kan vurdere representativiteten for en gruppe med nettopp disse karakteristikkene. Selv om utvalget er for lite og forhåndsbestemt til å være statistisk representativt, kan det hende man ser noen tendenser eller mønstre som man kan vurdere generaliserbarheten til. Dette vil jeg komme tilbake til i kapittel 5. (Se bl.a. Akselberg & Mæhlum 2008).

4.7.5 Endring av rekkefølge i masketest

Før jeg satte i gang med pilottesten og feltarbeidet bestemte jeg en rekkefølge på varietetene i masketesten, og den var som følger; Kristiansand, Tromsø, Bergen, Våler i Østfold, Trondheim, Oslo vest. Det jeg anså som viktigst da jeg skulle plassere klippene i en rekkefølge, var å plassere Oslo vest til sist, da jeg tenkte at sannsynligheten var stor for at denne varietetten var mest kjent for informantene. Jeg valgte også å plassere Våler i Østfold et stykke ute i testen, da jeg tenkte at det samme kunne gjelde for denne som for Oslo vest.

I løpet av desember og den første delen av feltarbeidet merket jeg at jeg la mer og mer merke til ulikhetene i stemmekvalitet og -intensitet lydklippene i mellom. For eksempel la jeg merke til at Tromsø virket mer usikker enn hun egentlig var når hun havnet ved siden av Bergen i avspillingsrekkefølgen. Om praktisk mulig bør ulikheter mellom lydklipp i en masketest kun være av en språklig art (Garrett 2010). Dette er dessverre ikke realistisk for en verbal guise-test, men man kan ta grep for å minimere de observerte forskjellene mellom opptakene: For å unngå at rekkefølgen skulle virke for mye inn på vurderingene varietetene fikk, valgte jeg derfor å endre på rekkefølgen før jeg traff de siste 18 informantene. Den nye rekkefølgen ble Bergen, Oslo vest, Tromsø, Trondheim, Våler i Østfold, Kristiansand. Med tanke på Oslo vest er denne rekkefølgen i strid med hva jeg tidligere hadde tenkt. Dette gjorde jeg fordi jeg nå fikk mulighet til å sjekke om Oslo vest sin plassering mot starten eller slutten av rekkefølgen hadde innvirkning på vurderingen den fikk. Den nye rekkefølgen har nok også sine svakheter, men jeg opplevde ikke like tydelige ulikheter i stemmekvalitet og -intensitet i

denne – og jeg hørte jo denne omtrent like mange ganger som den første. Jeg håper og tror at endringen kan ha virket positivt inn på undersøkelsens kvalitet.

4.8 Datamaterialet

Som nevnt i kapittel 3 er datamaterialet mitt i overveiende grad kvantitativt, men med enkelte kvalitative innslag. Jeg har brukt 36 informanter i feltarbeidet, og undersøkelsen jeg brukte besto av tre deler; masketest, spørreskjema og lytteforståelsestest.

Masketesten besto av seks lydklipp med seks ulike kvinnestemmer som representerte ulike norske varieteter. Hver av personene bak disse lydklippene ble vurdert av informantene på 14 ulike bipolare fempunktsskalaer. De fleste informantene besvarte altså 84 skalaer i masketesten. Noen få informanter valgte å ikke besvare en og annen skala, av grunner jeg dessverre ikke kjenner. De første 18 informantene fikk servert én rekkefølge i masketesten, mens de siste 18 opplevde en annen rekkefølge på disse lydklippene. Til hver varietet ble det også stilt et åpent spørsmål om førsteinntrykk, og om hvor informanten trodde varietetten hørte hjemme.

I spørreskjemaet ble informantene bedt om å oppgi en del informasjon om seg selv, og i tillegg ble de stilt direkte spørsmål om både lytteforståelse og språkholdninger. Disse opplysningene var viktige å få tak i, da jeg vil forsøke å se en del av dem i sammenheng med undersøkelsens to andre deler. Spørreskjemaet besto i overveiende grad av flervalgsspørsmål, der informantene bare trengte å oppgi hvilket alternativ de opplevde som mest dekkende. Det ble også stilt åpne spørsmål, og det ble også presentert noen skalaer i denne delen av undersøkelsen. Skalaene gikk på forståelse av og holdninger til oslomål og «røkla», og informantene fikk mulighet til å presisere hvilke varieteter (foruten oslomål) de syntes var spesielt fine/stygge/lette å forstå/vanskelige å forstå. Ser man bort fra feltene der informantene ble bedt om å oppgi kontaktinformasjon, samt spørsmålet om informanten kjente noen andre som kunne tenke seg å delta, besto spørreskjemaet av 25 spørsmål.

I lytteforståelsestesten fikk informantene høre syv ulike lydklipp og se ett videoklipp. Til hver av stimuliene ble det stilt fem innholdsbaserte spørsmål. På hvert av spørsmålene kunne informantene oppnå to poeng, noe som betyr at hver deltest i lytteforståelsestesten hadde en mulig totalscore på ti poeng.¹⁴

Svarene som ble gitt på skalaene i masketesten representerer en kvalitativ vurdering, men vil behandles kvantitativt. Svarene på spørsmålene som gjelder plassering kan kvantifiseres,

¹⁴ Hele undersøkelsen, samt rettingsprinsipper for lytteforståelsestesten finnes i vedlegget.

og dette vil først og fremst bli gjort for å kunne se på frekvenser. Flervalgsspørsmålene og skalaene i spørreskjemaet kan (og vil bli) behandlet kvantitativt. Scorene i lytteforståelsestesten behandles selvsagt kvantitativt.

De kvalitative elementene i undersøkelsen – spørsmål om førsteinntrykk og dialektplassering i masketesten og de åpne spørsmålene i spørreskjemaet vil bli behandlet kvalitativt. Svarene på spørsmål om dialektplassering kan som nevnt kvantifiseres, men det gjelder ikke de andre kvalitative elementene. Disse vil bli brukt illustrativt dersom dette er relevant.

4.9 Oppsummering

Informantgruppen i dette prosjektet var en såkalt *judgement sample*, som betyr at informantene ikke blir valgt ut tilfeldig, men at de blir rekruttert på grunnlag av en del kriterier som er satt av forskeren. I dette prosjektet skulle informantene være unge svensker med forholdsvis kort botid i Norge. Det var også ønskelig at de ikke hadde noe særlig utdanning utover videregående skole; både dette kravet og kravet om at de måtte være unge, ble satt med tanke på at det skulle være mulig å sammenlikne resultatene fra dette prosjektet med resultatene fra INS-undersøkelsen.

Rekruttering av informanter ble gjort på flere måter, men de viktigste kildene til informanter var Facebook-gruppen «Svenskar i Oslo» og kontakter i form av venner, bekjente og tidligere deltakere. For deltakelsen ble informantene belønnet med skrapelodd og lett bevertning. I forkant av feltarbeidet ble det gjennomført en pilottest, og deltakerne i denne ble belønnet på samme måte.

Utvalgets representativitet kan diskuteres. Blant annet viste mange deltakere en relativt stor interesse for undersøkelsens tema og mål, noe som kan indikere et noe smalt og lite representativt utvalg, da ikke alle svensker i Norge er like opptatt av det norske språket eller det svensk-norske språkmøtet. Dette henger selvsagt sammen med at det var frivillig deltakelse, og så snart frivillighet er involvert, er det en fare for at utvalget blir mindre representativt, av interessegrunner. Samtidig er det slik at språket er et fremtredende aspekt når nordmenn og svensker møtes, og det er tenkelig at mange av svenskene som bor i Norge har et bevisst forhold til det svensk-norske språkmøtet. På denne måten kan utvalget være mer representativt enn blant annet den frivillige deltakelsen kanskje skulle tilsi.

Datamaterialet som har kommet ut av denne undersøkelsen er i overveiende grad kvantitativt, og vil bli behandlet deretter.

Kapittel 5

Resultater og analyse

5.1 Innledning

I dette kapittelet skal jeg presentere resultater og analysere funn som har opphav i datamaterialet jeg har samlet inn. Jeg vil først ta for meg lytteforståelsestesten alene, deretter vil jeg gå inn på masketesten og språkholdningsresultatene, og til slutt vil jeg kombinere de ulike delene av undersøkelsen, og se nærmere på forholdet mellom forståelse og språkholdninger. Avslutningsvis vil jeg også oppsummere funnene og analysen av dem, og forsøke å komme frem til en slags konklusjon.

5.2 Lytteforståelsestesten

I kapittel 1 ble det presentert en del forventninger til informantenes lytteforståelse. En av disse var at informantgruppen vil forstå de to lydklippene fra INS-undersøkelsen bedre enn de svenske informantene i INS gjorde. Dette har selvsagt å gjøre med at informantene i denne undersøkelsen har et helt annet forhold til norsk enn det de unge svenskene i INS har. Det er å forvente at mer eksponering for språket fører til høyere grad av forståelse.

Videre kan vi forvente at informantgruppen vil forstå de sentraløstlandske lydklippene (Oslo vest og Våler i Østfold) bedre enn lydklippene der Kristiansand, Bergen, Trondheim og Tromsø representeres. Varietetene som ikke er sentraløstlandske vil sannsynligvis forstås dårligere enn de sentraløstlandske. Dette har å gjøre med at svenskene som befinner seg i Oslo-området sannsynligvis treffer på sentraløstlandske talemålsvarieteter oftere enn sørlandsk, bergensk, nordnorsk eller trøndermål. Igjen har eksponering noe å si.

Det er sannsynlig at den enkelte informants nivå av lytteforståelse vil påvirkes av hvor lenge han har bodd i Norge, dette har selvsagt også med eksponering å gjøre. Eksponeringsfaktoren er også med når vi formulerer flere forventninger til resultatene. Vi kan tenke oss at det er en sammenheng mellom nivå av lytteforståelse og bosituasjon; de informantene som bor sammen med nordmenn vil sannsynligvis utvise høyere grad av lytteforståelse. Slike resultater kan vi også forvente av informantene som bruker mest norsk på arbeidsplassen sin. Informantene som bruker mest svensk eller andre språk kan komme til å score lavere på lytteforståelse. Ikke minst er det også å forvente at deltakerne som kommer fra steder i Sverige som ligger nært Norge geografisk, har et bedre utgangspunkt for å forstå

norsk enn de deltakerne som kommer fra de østlige og sørlige delene av Sverige. En slik forventning baseres på en idé om mer og tettere kontakt mellom nordmenn og svensker i grenseområdene.

Vi kan også tenke oss at en informants nivå av lytteforståelse vil kunne sees i sammenheng med hans fremtidsplaner. Planlegger informanten en fremtid i Norge, kan man forvente at han scorer høyere på lytteforståelse av norsk. Bakgrunnen for en slik forventning vil jeg komme tilbake til i punkt 5.2.6.

Jeg vil altså begynne med sammenlikningen med INS-resultatene. Videre vil jeg se nærmere på resultatene i de andre delene av lytteforståelsestesten, og deretter skal jeg ta for meg lytteforståelsen i sammenheng med en del av personinformasjonen som ble etterspurt i spørreskjemaet. Det kan for øvrig nevnes at lytteforståelsesscorer som presenteres viser antall poeng av ti mulige. Gjennomsnittsscorer presenteres som regel med to desimaler.

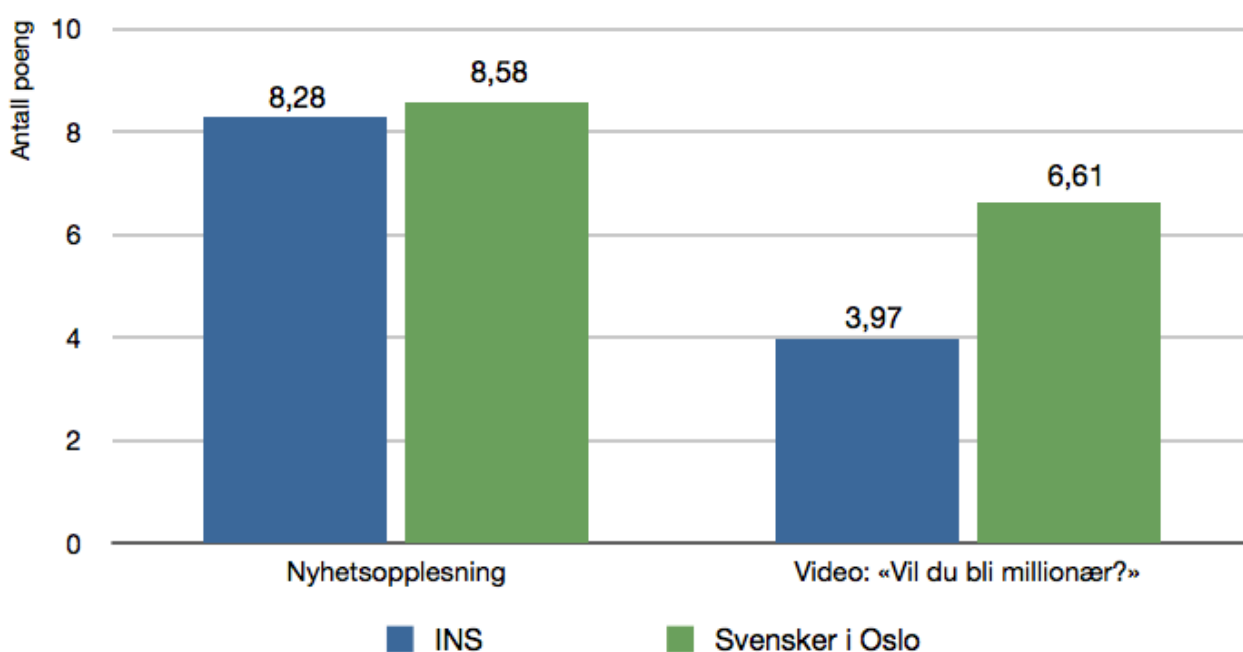
5.2.1 Sammenlikning med INS

Informantgruppen i dette prosjektet gjorde det generelt bedre enn informantene i INS-undersøkelsen. INS undersøkte forståelsen av norsk to steder i Sverige; i Malmö og i Stockholm. Ikke alle INS-informantene hadde svensk som hjemmespråk. I landsoversikten har Delsing & Åkesson (2005) listet opp gjennomsnittlig score pr. land pr. deltest, og de har skilt mellom informanter som har nasjonalspråket som hjemmespråk, og informanter som ikke har nasjonalspråket som hjemmespråk. I sammenlikningen med resultatene til min informantgruppe vil det være mest hensiktsmessig å bare se på INS-informantene som har svensk som hjemmespråk. Kun seks av mine informanter oppgir at de bruker andre språk enn svensk hjemme, og av disse seks er det bare tre som kun oppgir andre språk enn svensk; de tre andre oppgir både svensk og et annet språk som hjemmespråk. Det vil si at godt over 90 % av mine informanter har svensk som eneste eller ett av to hjemmespråk.

Tabell 1: Gjennomsnittsscorer lytteforståelse, INS-deltester, Oslo-svensker og Sverige-svensker

Tabell 1	Nyhetsopplesning (INS)	Video, «Vil du bli millionær?» (INS)
Gjennomsnittlig score, INS Sverige*	8,28	3,97
Gjennomsnittlig score, svensker i Oslo	8,58	6,61
Differanse	0,30	2,64

(* deltakere med svensk som hjemmespråk) (Delsing & Åkesson 2005, bilaga 8, tabell 8:2)

Figur 5.1: Lytteforståelse, INS-opptak

Ut fra tabell 1 og figur 5.1 ser vi at informantgruppen som består av svensker i Oslo forstår opptakene fra INS-undersøkelsen bedre enn INS-informantene. Dette funnet bekrefter den første forventningen vi hadde om lytteforståelsen.

Når det gjelder nyhetsopplesningen, ser vi at differansen mellom de to informantgruppene ikke er spesielt stor; gjennomsnittsscoren er bare 0,3 poeng høyere blant svenskene i Oslo. En mulig forklaring her er at lydklippet med nyhetsopplesningen er preget av et lavt tempo og svært tydelig uttale av et standardnært språk (bokmål). Denne muntlige teksten er formell og åpenbart planlagt. Lavere tempo og tydeligere uttale kan ha medvirket til Sverige-svenskenes

høye resultat på denne deltesten. Når det gjelder dette klippet er det altså ingen stor forskjell mellom svensker som befinner seg i Norge og svensker i Sverige.

Den store forskjellen mellom informantgruppene kommer frem i gjennomsnittsscoren på videoklippet. Her er det en forskjell på hele 2,64 poeng. Dette er et forholdsvis stort gap, og viser tydelig at lytteforståelsen hos informantgruppen med Oslo-baserte svensker er bedre enn INS-informantene. Denne deltesten undersøker forståelsen av naturlig¹⁵ språk og fri tale, da videoen viser en (tilsynelatende) ikke-scriptet samtale mellom programlederen og en deltaker i konkurransen. Det at svenskene i min informantgruppe scorer såpass mye bedre på denne deltesten henger sannsynligvis sammen med den eksponeringen for naturlig norsk tale de har fått i løpet av sin tid i Norge (jf. bl.a. funnene til Rubin 1992).

5.2.2 Lytteforståelse av de ulike varietetene

Det viser seg at den gjennomsnittlige forståelsen er ganske høy; i alle fall faller den godt innenfor den øvre delen av skalaen. For de seks lydklippene jeg selv samlet inn ser vi (i tabell 2) at den gjennomsnittlige lytteforståelsen ligger et sted rundt 7/10 for alle varietetene. Den varietetet der informantene scorer høyest er Kristiansand, med et gjennomsnitt på 7,19 poeng. Den det scores lavest på er faktisk Oslo vest, med gjennomsnittlig 6,61 poeng. Skillet mellom disse scorene er bare 0,58 poeng.

Tabell 2: Gjennomsnittsscorer lytteforståelse, andre varieteter

Tabell 2	Lavest score	Høyest score	Gjennomsnittlig score
Kristiansand	3	10	7,19
Tromsø	2	10	6,89
Bergen	3	10	6,81
Våler i Østfold	2	10	7,03
Trondheim	1	9	6,94
Oslo vest	3	10	6,61

¹⁵ «Naturlig språk/tale/monolog» brukes som en betegnelse på fri, uanstrengt og uplanlagt tale, slik tale som forekommer i vanlige, dagligdage, uhøytidelige kommunikasjonssituasjoner.

Det er altså påfallende hvor like gjennomsnittsscorene er. Ut fra disse resultatene ser det ikke ut til at det er én eller flere varieteter som skiller seg ut som mer eller mindre forståelige for informantgruppen. En mulig forklaring på dette resultatet har med deltakernes tidligere forhold til norsk og nordmenn å gjøre. Så å si alle oppgir at de ikke har «läst norska i skolan», og bare én fjerdedel av deltakerne oppgir at de er i slekt med nordmenn. Mye tyder på at informantene har blitt lite eksponert for norsk språk tidligere. Dermed kan man tenke seg at disse svenskene har kommet til Norge med så å si «blanke ark» når det gjelder det norske språket og talemålsvariasjonen. Med et slikt utgangspunkt vil det sannsynligvis ikke ha så mye å si hvilke varieteter de møter på når de kommer til Norge; alle varietetene er uansett nye for dem, og læringskurven for forståelse vil være bratt, uavhengig av varietet. Slik kan man tenke seg at ingen varieteter skiller seg ut som mer eller mindre forståelige for disse svenskene. Fordi alle oppleves som nye og fremmede, er alle like vanskelige (eller lette) å forstå.

I punkt 4.3 i kapittel 4 skrev jeg om pilottestdeltakernes reaksjon på Trondheim-lydklippet; de mente taleren snakket for fort, og at det først og fremst var taletempoet som gjorde henne vanskelig å forstå. Tross tilbakemeldingene, valgte jeg å beholde lydklippet som det var. Resultatene i tabell 2 viser at trønderklippet ikke forstås spesielt mye dårligere enn resten av lydklippene. Det er heller slik at Trondheim havner omtrent på midten om vi setter opp dialektene etter gjennomsnittsscore, fra lavest til høyest (tabell 3). Dermed kan det virke som at jeg gjorde rett i å ikke endre dette lydklippet, selv om deltakerne i pilottesten hadde noen innvendinger. Resultatene tilsier at Trondheim-lydklippet, i likhet med resten av klippene, var godt forståelig for informantgruppen.

Tabell 3: Gjennomsnittsscorer, andre varieteter, stigende rekkefølge

Oslo vest	Bergen	Tromsø	Trondheim	Våler i Østf.	Kristiansand
6,61	6,81	6,89	6,94	7,03	7,19

Et annet interessant resultat er det at varieteten Oslo vest får lavest gjennomsnittsscore. Videre ser vi at varieteten Våler i Østfold, også en sentraløstlandsk varietet, havner nest øverst når vi rangerer gjennomsnittsscorene. Den første observasjonen, som gjelder Oslo vest, går i mot forventningen om at sentraløstlandske varieteter ble forstått bedre enn de resterende fire

varietetene i testen. Den andre observasjonen, som gjelder Våler i Østfold, kan verken sies å være i tråd med eller å gå imot den samme forventningen.

Det er vanskelig å si noe sikkert om hvorfor de sentraløstlandske varietetene endte opp i hver sin ende av poengskalaen. Mulige forklaringer kan være at det er ulikheter i for eksempel tale tempo som ikke ble registrert av forsker i forkant av undersøkelsen, men som deltakerne reagerer på, eller rett og slett at talerens stemmekvalitet kan virke forstyrrende på et vis.

En annen mulig forklaring er monologenes innhold. Oslo vest-monologen handler om taleren og hennes kjæreste som var på ferie i Italia.¹⁶ Taleren forteller en engasjerende historie om et glemt pass og en koffertjakt utenom det vanlige. Den største ulikheten mellom denne monologen og de resterende fem er nok at denne inkluderer en annen person som har en like stor plass i historien som taleren selv har. Dette kan ha gjort Oslo vest-monologen noe mer kompleks og avansert enn de resterende fem. Monologen (og lydklippet) er også marginalt lenger enn de andre fem.

En tredje mulig forklaring er at Oslo vest-lydklippet ble spilt av sist av de lydklippene jeg selv samlet inn. Kanskje var informantene allerede slitne og noe uoppmerksomme, eller de var blitt lei og engasjerte seg mindre i denne deltesten enn i de foregående. Dette er absolutt en mulighet, da hele undersøkelsen hadde vart i over 20 minutter da Oslo vest-lydklippet ble spilt av. Samtidig virker dette noe usannsynlig, da INS-deltestene ble gjennomført etter Oslo vest-deltesten, og gjennomsnittsscorene på disse var ganske høye.

I de foregående avsnittene er det nevnt en hel del potensielle forklaringer på at Oslo vest-monologen forstås dårligere enn de resterende fem monologene. Den noe lavere gjennomsnittsscoren er vanskelig å forklare, og av alle de ovennevnte mulige påvirkningene, kan én, flere eller alle ha spilt en rolle. Alle vurderinger vi gjør av hva som har hatt størst påvirkning på deltakerne i testsituasjonen, blir nødvendigvis bare spekulasjoner.

Det at Oslo vest-varietetet kommer dårligst ut når det gjelder gjennomsnittsscore, og Våler i Østfold-varietetet havner høyere opp i rangeringen gjør det vanskelig å si noe sikkert i forbindelse med forventningene vi hadde i forkant. Det er ikke bare fordi de to sentraløstlandske varietetene havner i ulike ender av skalaen, men også fordi at differansen i gjennomsnittsscore er så liten mellom både disse to varietetene, og generelt i lytteforståelsestesten. Vi kan ikke si at forventningene vi hadde til disse resultatene ble oppfylt. Det ser ikke ut til at det er noen varietet(er) som skiller seg ut som mer forståelig(e) enn andre.

¹⁶ Transkripsjoner av de seks første lydklippene som ble brukt i lytteforståelsestesten finnes i vedlegg 3.

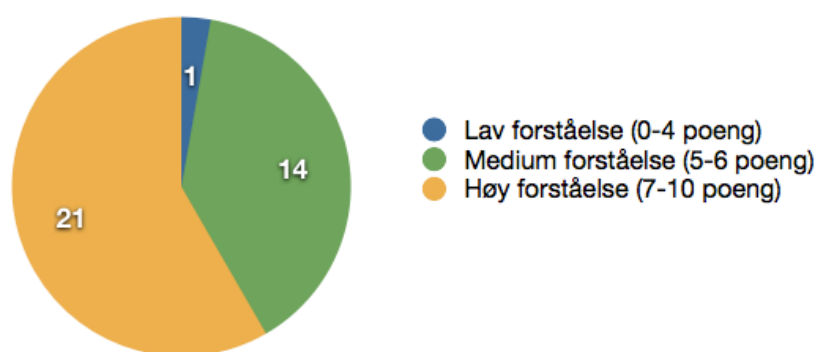
5.2.3 Gjennomsnittlig lytteforståelse, alle deltester

Ved å kombinere resultatene fra alle åtte deltestene i lytteforståelsestesten, kan vi se på den gjennomsnittlige lytteforståelsen totalt. Her er altså resultatene fra begge INS-deltestene og de seks andre deltestene slått sammen, og funnet gjennomsnittet av. Videre er hver informants gjennomsnittscore plassert i en av de følgende kategoriene:

Tabell 4: Inndeling av lytteforståelsesscorer i tre kategorier

	Lav	Middels	Høy
Målt forståelse	0-4 poeng av 10 mulige	5-6 poeng av 10 mulige	7-10 poeng av 10 mulige

Inndelingen er gjort på denne måten fordi en tredeling av gjennomsnittsscorene gjør det mye enklere å se etter mønstre. Det er også en hensiktsmessig inndeling når man ønsker å sammenlikne målt forståelse med språkholdninger, noe som gjøres senere i kapittelet. Inndelingen er gjort slik at det øvre og nedre sjiktet er omtrent like bredt; *høy* forståelse spenner over fire poengsummer, og *lav* forståelse over fem poengsummer.¹⁷ Midtsjiktet inkluderer bare to poengsummer, og disse er selvsagt poengsummene som befinner seg midt på skalaen.

Figur 5.2: Gjennomsnittlig lytteforståelse, alle deltester

Ved å bruke en slik inndeling når det gjelder den gjennomsnittlige scoren på lytteforståelsestesten, totalt sett, kan vi produsere et diagram som gir god oversikt over forholdene. Figur 5.2 viser at det gjennomsnittlig, i hele lytteforståelsestesten, kun er én

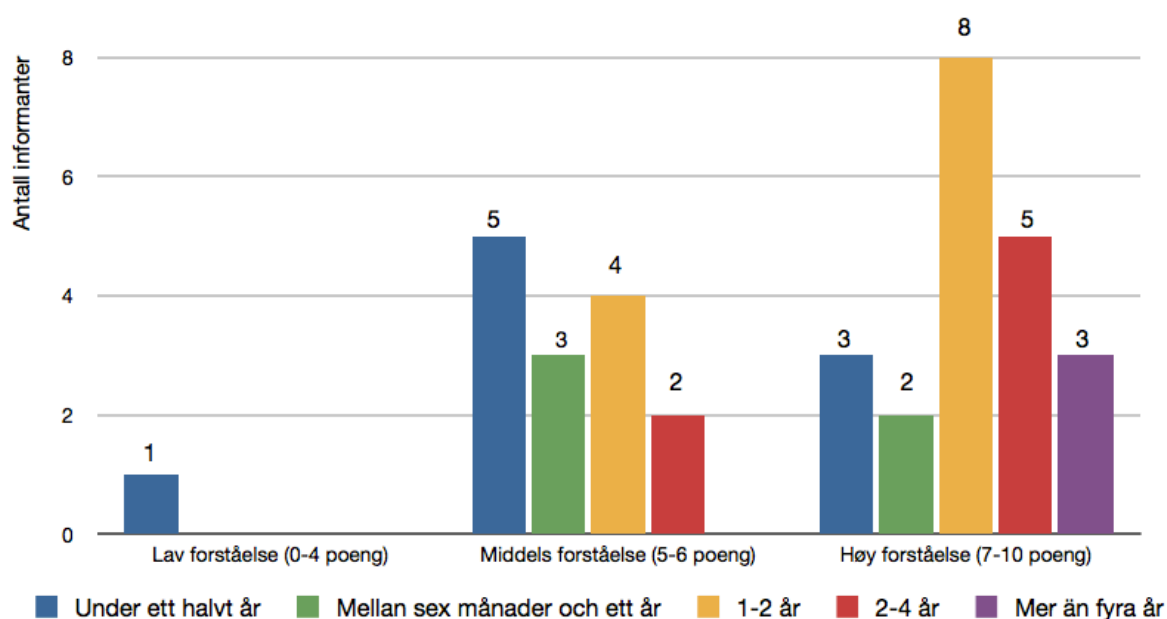
¹⁷ Det var ingen av informantene som noen gang fikk 0 poeng. Den laveste poengsummen som ble registrert var 1 poeng, og en slik lav score forekom bare én eneste gang.

informant som scorer i det lave sjiktet. Videre ser vi en slags 60-40-fordeling mellom høy gjennomsnittlig forståelse og middels gjennomsnittlig forståelse, altså at omtrent 60 % av informantene gjennomsnittlig scorer 7/10 eller bedre, og omtrent 40 % gjennomsnittlig scorer midt på treet.

5.2.4 Lytteforståelse og botid

Det dukker opp et interessant mønster når man krysser gjennomsnittsscorene i lytteforståelsestesten med tallene for botid i Norge. Resultatene fra lytteforståelsestesten er for øvrig blitt delt inn i de tre samme kategoriene som i punkt 5.2.3 over, slik at det blir noe lettere å se etter interessante sammenhenger.

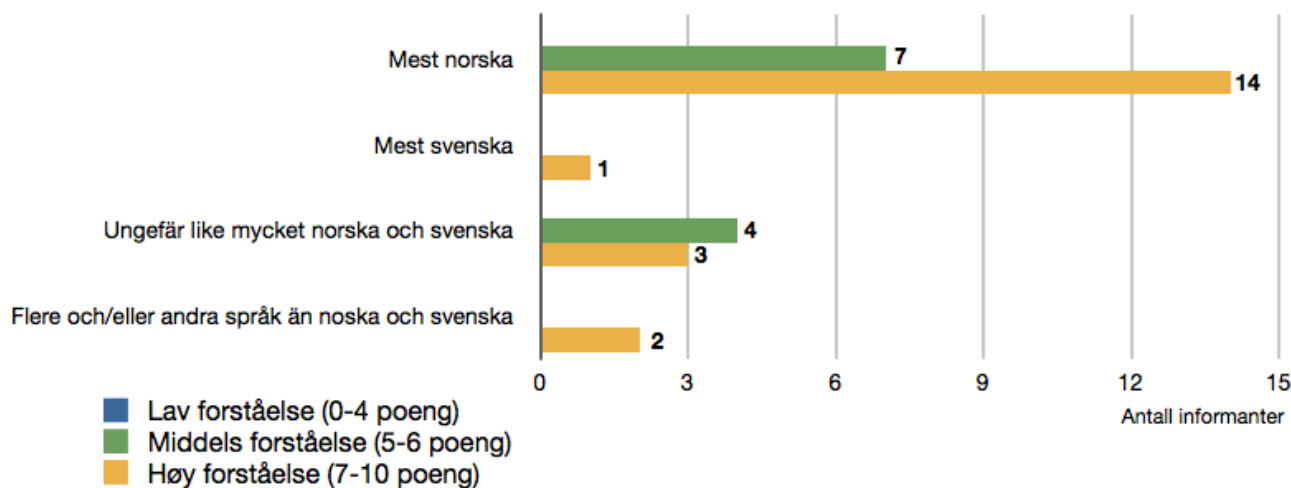
I figur 5.3, under, kan man se tendenser til et mønster som involverer variablene botid i Norge og lytteforståelse, nemlig at høy lytteforståelse er knyttet til lang botid. Vi ser for eksempel at alle informantene som har bodd i Norge i over fire år scorer høyt på forståelsen. Blant informantene som har en botid på 2-4 år, oppnår flere en høy gjennomsnittlig poengsum i lytteforståelsestesten, og det samme gjelder blant informantene som har en botid på 1-2 år. Videre finner vi flere med botid på under et halvt år i midtsjiktet, og det samme gjelder informantene som har en botid på mellom seks måneder og et år. Når det gjelder informantene som har bodd i Norge under et år, må det sies at mønsteret ikke er like tydelig som blant informantene med lenger botid. Allikevel vil jeg påstå at det er en viss sammenheng her. Dette er i tråd med forventningene som ble nevnt innledningsvis.

Figur 5.3: Botid og lytteforståelse

5.2.5 Lytteforståelse og språk på arbeidsplassen

I spørreskjemaet ble informantene stilt spørsmålet «Vilket språk brukes mest på din arbeidsplass?». Av 36 informanter var det 31 som valgte å besvare dette spørsmålet. Hvordan disse 31 fordelte seg når det gjaldt nivå av lytteforståelse og språk på arbeidsplassen, illustreres i figur 5.4 under.

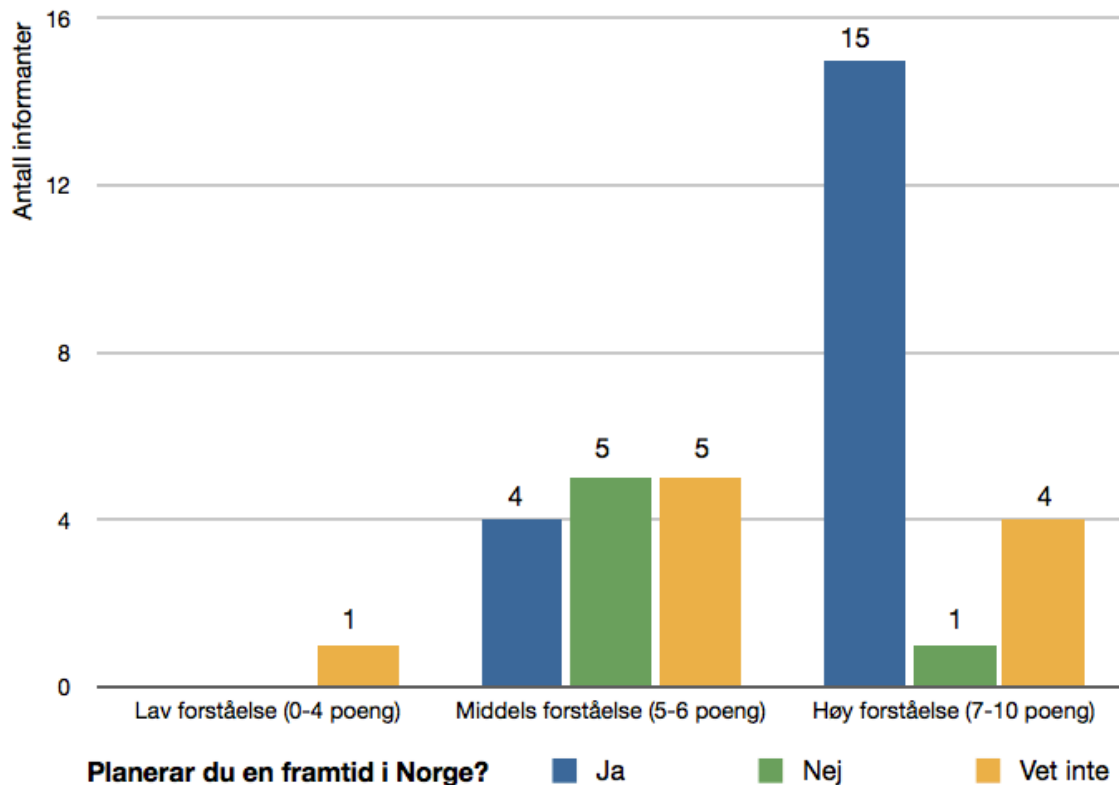
Figur 5.4: Lytteforståelse og språk på arbeidsplassen¹⁸

Av de 21 som svarte «mest norska», scorer to tredjedeler høyt (7-10 av 10 poeng) på lytteforståelsen. Dette resultatet er omtrent som forventet; det var sannsynlig at mye eksponering for norsk språk på arbeidsplassen kunne føre til bedre forståelse.

5.2.6 Lytteforståelse og fremtidsplaner

Kombinerer man lytteforståelsen med fremtidsplanene til informantgruppen, finner vi noe interessant. Av informantene som oppgir at de planlegger en fremtid i Norge (med jobb, familie, etc.) scorer 79 % høyt på lytteforståelsen. Av de som svarer at de ikke har planer om en fremtid i Norge, er det flere som får en middels lytteforståelsesscore. Dette er svært interessant, da det kan se ut til at lytteforståelse og fremtidsplaner har en sammenheng. Figur 5.5 illustrerer denne tendensen.

¹⁸ Den ene informanten som hadde lav gjennomsnittsscore, var en av dem som ikke besvarte spørsmålet om språk på arbeidsplassen.

Figur 5.5: Fremtidsplaner og lytteforståelse

Det er ikke utenkelig at fremtidsplaner har en effekt på nåtidig språklig praksis. Røyneland (2005) fant blant annet at bygdeungdommer som følte seg trukket mot et mer urbant liv enn det de hadde på daværende tidspunkt, viste større grad av dialektnivellering, mens de bygdeungdommene som ønsket å bli på bygda viste mindre grad av dialektnivellering. Ut fra dette konkluderer hun med at fremtidsplaner kan være med på å forme nåtidig språklig praksis. Utvider vi «språklig praksis» til også å gjelde grad av lytteforståelse, kan Røynelands funn utgjøre en slags parallell til resultatet som ble presentert ovenfor.

En mulig forklaring på dette mønsteret er at svenskene som har bestemt seg for å bli i Norge på ubestemt tid muligens har fått et «større mål» med læringen av lytteforståelsen, da de kanskje innser at det å forstå det norske språket godt er en svært viktig del av deres fremtid. Når man planlegger slå seg til ro i et annet land enn sitt hjemland, er det nødvendig å bli god til å forstå landets nasjonalspråk. Graden av forståelse vil kunne påvirke både jobb, sosiale relasjoner og trivsel i fremtiden, og det kan tenkes at de informantene som har innsett dette, legger mer arbeid i å forstå norsk talemål enn de informantene som tenker seg tilbake til

Sverige etter en periode. Man kan anta at de svenskene som planlegger å bli i Norge er mer investert i språklæringsprosessen enn de svenskene som tenker seg hjem igjen. Om informantene er bevisste denne «språklige planleggingsprosessen» eller ikke, er det vanskelig å si noe om.

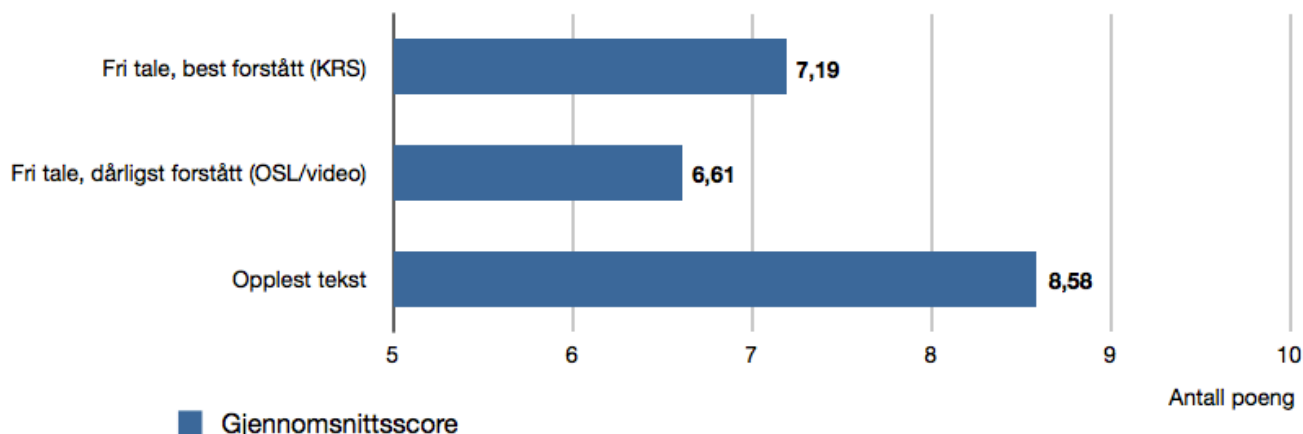
5.2.7 Lytteforståelse og hjemsted i Sverige

I denne undersøkelsen ser det ikke ut til at deltakernes hjemtrakter har noen påvirkning (eller noen slags sammenheng) med deres målte lytteforståelse. For å gjøre materialet noe mer oversiktlig, ble de svenske länene delt inn i tre grupper; län som grenser til Norge, län i sørlige Sverige og län i østlige Sverige.¹⁹ Med en slik inndeling ble informantene også relativt jevnt fordelt, 13 fra grenselän, 13 fra sørlige län og 10 fra østlige län. Man kunne tenke seg at informanter som kommer fra grensetraktene ville ha en bedre forutsetning for å forstå norsk talespråk, men dette kom altså ikke frem i resultatene. Faktisk kommer det ikke frem noe mønster i det hele tatt, og dermed må konklusjonen bli at for denne informantgruppen har ikke hjemstedet noe å si for forståelsen av norsk talespråk. At det ikke finnes en korrelasjon i nettopp denne informantgruppen, trenger riktignok ikke bety at hjemsted i Sverige er en irrelevant faktor for andre svensker i Norge i deres forståelse av norsk språk. Det er ikke umulig at det kan ha noe si, og det vil kanskje kunne komme frem andre undersøkelser.

5.2.8 Lytteforståelse av fri tale vs. opplesing av tekst

Et interessant funn når det gjelder informantgruppens lytteforståelse er at lydklippet med en opplest bokmålstekst forstås mye bedre enn lydklippene og videoklippet som er preget av fri og naturlig tale. Differansen i gjennomsnittsscore mellom den best forståtte naturlige monologen og nyhetsopplesningen er på 1,39 poeng. Differansen mellom den dårligst forståtte naturlige monologen og nyhetsopplesningen er den samme som den mellom videoklippet og nyhetsopplesningen, nemlig 1,97 poeng. Differansene illustreres i figur 5.6 på neste side.

¹⁹ Län som grenser til Norge: Västra Götaland, Dalarna, Jämtland, Västerbotten, Norrbotten og Värmland. Län i sørlige Sverige: Skåne, Halland, Jönköping, Kronoberg, Blekinge og Kalmar. Län i østlige Sverige: Södermanland, Stockholm, Västmanland, Uppsala, Gälveborg, Östergötland, Örebro, Västernorrland og Gotland.

Figur 5.6: Fri tale vs. opplest tekst

Deltakerne scorer altså i gjennomsnitt mellom halvannet og to poeng bedre på den oppleste bokmålsteksten enn på deltestene som inneholder naturlig og fri tale. Dette resultatet kan sannsynligvis forklares med en kombinasjon av flere faktorer. For det første er det en diskrepans i taletempo og talerstil mellom nyhetsopplesningen og resten av lydklippene og videoen. Den formelle stilen og lave tempoet i nyhetsopplesningen vil kunne gjøre den lettere å forstå. I en slik opplesning er det også fokus på tydelig uttale, noe som i mye mindre grad har en naturlig plass i de resterende klippene.

Videre følger språket i nyhetsopplesningen en bestemt norm, og har ikke noe registrerbart dialektalt preg. I og med at svenskene i informangruppen jo befinner seg i Norge, er det å forvente at de møter på norsk skriftspråk relativt ofte. I Oslo-området vil dette skriftspråket sannsynligvis være bokmål. På den måten kan det tenkes at eksponering for skriftlig norsk i form av bokmål kan være med på å fremme forståelse i deltesten med nyhetsopplesningen.

Sannsynligvis er det slik at det generelt er lettere å forstå oppleste tekster (som er mer eller mindre normerte) enn fri og naturlig tale. Sistnevnte kan være spesielt utfordrende når man som lytter ikke har mulighet til å gi taleren tilbakemeldinger som i en samtalesituasjon kunne ført til forståelsesfremmende tilpasninger fra talerens side (jf. punkt 3.7.4 i kapittel 3). Igjen kan det påpekes at oppleste tekster gjerne preges av et lavere tempo og mer tydelighet (både i uttale og i tekstens innhold, ettersom det er mer planlagt), og dette fører sannsynligvis til at slike tekster forstås bedre enn fri og naturlig tale, som kan være preget av høyt tempo og mindre tydelig uttale.

For øvrig er det interessant å se at gjennomsnittsscoren på deltesten med videoklippet er lik som den på Oslo vest-lydklippet. Dette betyr også at gjennomsnittsscoren i er i tråd med det vi har funnet i de andre deltestene med fri og naturlig tale. Dermed kan vi med forholdsvis stor sikkerhet si at en slik talestil forstås på omtrent likt nivå, uavhengig av varietet. Vi får også en slags bekreftelse på at de deltestene med egenprodusert innhold og design er av høy kvalitet, da resultatene fra disse samsvarer med resultatene av den som kommer fra INS-undersøkelsen.

5.2.9 Selvrapportert forståelse og målt forståelse

I spørreskjemaet ble informantene bedt om å vurdere sin egen forståelse av «dialekten som snakkes i Oslo-området». Vurderingen skulle gjøres på en skala med fem punkter, der midtpunktet var nøytralt. Av de 35 som besvarte spørsmålet, var det 34 som oppga å ha høy forståelse av dialekten som snakkes i Oslo-området. Hva *høy* forståelse innebærer her, fremkommer av tabell 5, under. At nesten alle informantene oppga å ha høy forståelse av dialekten i Oslo-området, er spesielt interessant med tanke på at verken Oslo vest eller Våler i Østfold ble forstått spesielt mye bedre enn de andre varietetene i lytteforståelsestesten.

For å kunne sammenlikne den selvrapporterte forståelsen med den målte lytteforståelsen må besvarelsene og scorene være i sammenliknbare formater. Dette oppnår vi ved å forholde oss til inndelingen nevnt i punkt 5.2.3. Tabell 5, under, viser hvordan inndelingen gjøres når man har å gjøre med både målt og selvrapportert forståelse.

Tabell 5: Inndeling av selvrapportert forståelse og målt lytteforståelse i tre kategorier

Tabell 5	Høy	Middels	Lav
Selvrapportert forståelse, på en skala fra svår att forstå (1) til lätt att forstå (5)	4 - «ganska lätt» 5 - «lätt»	3 - «varken lätt eller svår»	2 - «ganska svår» 1 - «svår»
Målt forståelse	7-10 poeng av 10 mulige	5-6 poeng av 10 mulige	0-4 poeng av 10 mulige

En slik inndeling gir oss mulighet til å sammenlikne data som opprinnelig var ulike i formen.

Ved å se nærmere på både den selvrapporterte forståelsen og den målte forståelsen (nå

betegnet med *høy - middels - lav*) kan vi se i hvor stor grad informantene overrapporterer lytteforståelse når de blir stilt direkte spørsmål om dette.

Tabell 6: *Selvrapportert forståelse og målt lytteforståelse, Oslo-området/sentraløstlandsk*

Tabell 6	Høy	Middels	Lav
Selvrapportert forståelse, Oslo-området	34	0	1
Målt lytteforståelse, Oslo vest	19	13	4
Målt lytteforståelse, Våler i Østfold	21	12	3

Tallene i tabell 6, over, representerer antall informanter i hver av kategoriene. Av 36 informanter var det én som ikke besvarte spørsmålet om opplevd forståelse av dialekten i Oslo-området.

Som vi ser av tabell 6, viser det seg at rett under halvparten av informantene har overrapportert egen forståelse av sentraløstlandsk talemål. Over- eller underrapportering er vanlige problemer med selvrapportering som metode (se bl.a. Wray & Bloomer 2006), og derfor er det spesielt interessant å se at denne fenomenet er såpass tydelig i disse resultatene.

Hvorfor overrapporterer informantene når det gjelder egen forståelse av sentraløstlandske talemålsvarieteter? Kanskje er det slik at informantene opplever en høyere forståelse enn de greier å prestere i testsituasjonen. Dette kan ha med både testens form og nivå å gjøre, samt testsituasjonen og andre kontekstuelle faktorer. Kanskje føler informantene et uvant press til å forstå, noe som kan tenkes å påvirke prestasjonen. Eventuell nervøsitet og generell utilpasshet i situasjonen kan også spille inn.

Det kan også være at når spørsmål om opplevd forståelse blir stilt, tenker informantene først og fremst på autentiske kommunikasjonssituasjoner der det er to eller flere samtalepartnere involvert. I en slik kommunikasjonssituasjon vil det være mulighet for å stille spørsmål, be om gjentakelser, få taleren til å justere hastighet, og så videre. Med slike grep er det sannsynlig at forståelsen vil kunne heves, da tilpasningene som gjøres som regel gagnar lytteren med de største utfordringene når det gjelder forståelse. Testsituasjonens autentiske (eller ikke autentiske) natur ble diskutert i kapittel 3, punkt 3.7.4, og konklusjonen ble at en slik lyttesituasjon kunne anses som relativt autentisk, da det finnes mange

kommunikasjonssituasjoner der man kun har rollen som lytter, og hvor man ikke kan påvirke taleren på noen måte. Dette gjelder eksempelvis når man lytter til radio eller andre taleopptak. Samtidig mangler en lyttesituasjon som i lytteforståelsestesten de mange mulighetene for tilbakemelding og tilpasning som finnes i en vanlig samtalesituasjon. Hvis deltakerne tenker på opplevd forståelse i samtalesituasjoner når de blir spurt om å vurdere egen forståelse, vil dette nødvendigvis gi andre resultater enn de vi ser i forbindelse med den passive lyttesituasjonen som testsituasjonen jo faktisk er. Dette kan dermed være med på å forklare gapet mellom selvrapportert og målt forståelse.

Gjennomsnittsscoren på de sentraløstlandske lydklippene i lytteforståelsestesten hadde en differanse på bare 0,42 poeng. Dette er langt i fra noen stor differanse, men det er allikevel slik at differansen mellom de sentraløstlandske lydklippene og de resterende lydklippene i de fleste tilfeller er mindre enn 0,42 poeng. Oslo vest-klippet blir forstått dårligst, med en gjennomsnittsscore på 6,61 poeng, mens Våler i Østfold-klippet forstås nest best, med 7,03 som gjennomsnittsscore. For å utforske denne differansen ytterligere bestemte jeg meg for å se på antall høye, middels og lave scorerer på hver av de sentraløstlandske varietetene. Etter en opptelling viser det seg at det er omtrent like mange høye, middels og lave scorerer i begge disse deltestene – som vist i tabell 6, over. Dette anser jeg som positivt, da dette taler for at deltestene er jevne når det gjelder vanskelighetsgrad og nivå. Dette vil igjen kunne brukes som et argument for at testdesignet fungerer godt, og gir pålitelige resultater.

5.2.10 Selvrapportert forståelse av sentraløstlandsk og andre varieteter

Som lagt frem ovenfor, er det tydelig at deltakerne har en høy selvrapportert forståelse av dialekten som snakkes i Oslo-området. Deltakerne ble også stilt spørsmål om opplevd forståelse av dialekter som avviker fra den som snakkes i Oslo-området; riktignok et veldig generelt spørsmål, da de «avvikende» dialektene er av et enormt antall. 35 av 36 informanter besvarte dette spørsmålet, og tross spørsmålets generalitet kan det være interessant å se på svarene som ble gitt.

Deltakerne ble også her bedt om å plassere sin opplevde forståelse på en skala av den typen som ble beskrevet i tabell 5 i punkt 5.2.9. Inndelingen av skalaen ble gjort på samme måte som i tabell 5, slik at de nye kategoriene også her ble høy, middels og lav forståelse. I tabell 7, på neste side, sammenliknes den selvrapporterte forståelsen av sentraløstlandske og ikke-sentraløstlandske dialekter.

Tabell 7: Selvrapportert forståelse, dialekten i Oslo-området og dialekter fra resten av landet

<i>Tabell 7</i>	Høy	Middels	Lav
Selvrapportert forståelse, dialekten i Oslo-området	34	0	1
Selvrapportert forståelse, dialekter fra andre områder enn Oslo	11	11	13

Det er påfallende hvor mye høyere informantgruppen vurderer sin egen forståelse av sentraløstlandsk sammenliknet med «alle andre» norske dialekter. Mens så å si alle deltakerne rapporterer at de opplever dialekter i Oslo-området som lette å forstå, er det bare en tredjedel som rapporterer høy forståelse av andre norske dialekter.

Dette er spesielt interessant om man sammenlikner denne selvrapporteringen med den målte forståelsen av ikke-sentraløstlandske dialekter. Som vi så tidligere i kapittelet, i tabell 2 og 3, er det nesten ingen forskjell mellom de seks ulike varietetene når det gjelder informantenes gjennomsnittlige lytteforståelse. Som nevnt, er det til og med slik at informantene oppnår lavest gjennomsnittscore på Oslo vest-deltesten. Selvrapporteringen av forståelse av ikke-sentraløstlandske dialekter ser altså ikke ut til å stemme overens med virkeligheten.²⁰

Men hvordan kan det da ha seg at svenskene opplever ikke-sentraløstlandske dialekter som så mye vanskeligere å forstå enn Oslo-mål? En mulig forklaring er hvilke forventninger man har til forståelse. Det kan virke som at det finnes en holdning blant deltakerne om at alt som ikke er Oslo-mål er (litt eller veldig) vanskelig å forstå, og at denne holdningen smitter av på den rapporterte opplevde forståelsen. Men den middels og lave forståelsen som selvrapporteres kommer jo ikke frem i målingene av lytteforståelse. Det kan tenkes at dette har å gjøre med hvilken informasjon man får på forhånd; blir ikke deltakerne fortalt hvilke dialekter de blir testet i, får heller ikke holdningene mulighet til å spille inn og påvirke forståelsen.

En relevant parallell til dette er svenskens forståelse av norsk skriftspråk i INS-undersøkelsen. Resultatene fra denne delen av undersøkelsen viser at svenskene faktisk forstår nynorsk noe bedre enn bokmål. For den som kjenner til begge språkene, er ikke dette spesielt overraskende. Blant annet er det en del ord som er påfallende like i nynorsk og

²⁰ Virkeligheten i form av den målte lytteforståelsen i denne undersøkelsen.

svensk, og som skiller seg fra ordet som brukes i bokmål. Arne Torp (2013) illustrerer de mange leksikalske likhetene mellom språkene ved å vise til fortellinger om norske elever som bruker svenske ord i sine nynorske tekster, uten å være klar over at de er svenske. I den samme artikkelen nevner Torp noe annet interessant, nemlig at svenskene som deltok i INS-undersøkelsen ikke fikk vite at det var nynorsk de ble testet i; de fikk bare vite at språket var norsk. Torp påpeker at ved å unnlate å informere om målformen, ble ikke eventuelle fordommer mot nynorsk mobilisert, og fikk på den måten ikke påvirket prestasjonene i undersøkelsen.

Som Torps betraktninger og resultatene i denne undersøkelsen viser, kan det se ut som at forventninger og språkholdninger kan ha en direkte påvirkning på lytteforståelsen. Vet man ikke hvilken varietet (eller målform) man blir eksponert for i testsituasjonen, har man heller ikke mulighet til å avgjøre om man skal være åpen for stimulusen eller ikke.²¹ Ved å ikke mobilisere eventuelle holdninger i forkant av en forståelsestest, kan man bedre måle faktisk forståelse, og det er altså svært interessant å sette målt forståelse opp mot selvrapportert, opplevd forståelse.

5.2.11 Oppsummering

Det viser seg altså at de Oslo-baserte svenskene som er brukt som informanter i denne undersøkelsen forstår norsk bedre enn svenskene i Sverige som deltatt i en liknende undersøkelse. Dette kommer frem når vi sammenlikner resultatene fra INS-undersøkelsen med resultatene fra denne nye undersøkelsen. Mens det ikke er spesielt stor forskjell i grad av forståelse mellom informantgruppene når det gjelder den formelle, planlagte, oppleste teksten, ser vi en stor forskjell når det gjelder den muntlige teksten som er preget av fri og forholdsvis naturlig tale. De Oslo-baserte svenskene scorer svært mye høyere enn svenskene i Sverige (fra INS) på den deltesten som undersøker forståelse av fri og naturlig tale. Den svært høye forståelsen av den oppleste teksten kan sannsynligvis forklares av at det er en skriftspråksbasert tekst (bokmål) som leses i et lavt tempo og med særs tydelig uttale.

Sammenlikner vi informantenes gjennomsnittsscorer i INS-deltestene og i deltestene som ble produsert spesifikt for denne undersøkelsen, ser vi at forståelsen av fri tale stadig ligger rundt 7 av 10 mulige poeng. Altså måler vi en forståelse på omtrent 70 %. Det ser ikke ut til at noen dialekter peker seg ut som spesielt vanskelige eller spesielt lette å forstå, noe som jo er interessant, da man hadde en forventning om at oslomål (eller rett og slett sentraløstlandsk)

²¹ En slik avgjørelse kan selvsagt være mer eller mindre bevisst.

skulle vise seg som den dialekten som var lettest å forstå for svenskene. Ettersom få av informantene har vært eksponert for norsk språk i tiden før de kom til Norge, kan man tolke de påfallende like gjennomsnittsscorene som et tegn på at alle former for norsk representerer noe nytt for dem, og at det dermed ikke er noen grunn til at én av varietetene skal være særlig mye lettere å forstå enn de andre. Alle varietetene er like fremmede, og utfordringen med å forstå kan da altså tenkes å være omtrent den samme, uavhengig av varietet.

Når vi krysser informantenes gjennomsnittsscorer med bakgrunnsinformasjon om dem, ser vi mønstre som tyder på at eksponering for norsk språk er essensielt for god forståelse. Dette kommer frem både når vi ser på botid i Norge og hvilket språk som brukes på informantenes arbeidsplasser. Har de vært mye eksponert for norsk, kan det se ut som at dette har en positiv påvirkning på språkforståelsen. Dette er i og for seg ikke spesielt overraskende, men det gjør det ikke mindre spennende av den grunn.

Vi har også sammenliknet selvrapportert forståelse og målt lytteforståelse. Informantene vurderer egen forståelse av sentraløstlandsk svært høyt; 34 av 35 informanter rapporterer at de opplever høy forståelse av dialekter som snakkes i Oslo-området. Videre oppgir bare en tredjedel høy forståelse av norske dialekter som ikke er sentraløstlandske. De resterende informantene, 2/3 av gruppen, fordeler seg relativt jevnt i kategoriene «middels» og «lav» forståelse. Sammenlikner man denne rapporterte forståelsen med den målte forståelsen, ser vi tydelig at det er en diskrepans mellom de to. Mens informantene overvurderer egen forståelse av sentraløstlandsk, undervurderer de i noen grad sin forståelse av «alle andre» dialekter. Informantene har en forestilling om hvor godt eller dårlig de forstår ulike norske dialekter, men den målte forståelsen viser seg altså å være jevnt over like høy. Man kan tenke seg at disse forventningene kunne slått inn og påvirket resultatene i lytteforståelsestesten dersom deltakerne fikk vite hvilke dialekter de fikk høre i forkant av hver gjennomføring. Dette er selvsagt ikke sikkert, da en slik undersøkelse ikke er blitt gjennomført, men det er ikke usannsynlig at forventninger til forståelse vil kunne påvirke den faktiske forståelsen. Når informantene bare får vite at de blir utsatt for «et utvalg norske dialekter», får ikke disse forventningene (eller fordommene) mulighet til å slå inn, og forståelsen forblir (mer eller mindre) upåvirket av en eventuell fordom.²²

²² En fordom kan selvsagt være enten positiv eller negativ.

5.3 Masketesten og språkholdninger

Ettersom masketesten i denne undersøkelsen har vist seg å ha sine begrensninger (jf. punkt 3.5.2 i kapittel 3), blir det vanskelig å bruke den til å si noe om deltakernes holdninger til de ulike varietetene. Dette betyr at det blir vanskelig å se på korrelasjonen mellom lytteforståelse og språkholdninger på den måten jeg opprinnelig ønsket. At datamaterialet fra masketesten ikke bør brukes på den måten de først var tiltenkt, trenger ikke bety at de er ubrukelige og uten interesse. Det er andre sider ved materialet som kan være svært interessante, både med tanke på hvordan informantene vurderer talerne, og på testens utforming. I forbindelse med resultatene fra masketesten vil jeg se på hvilke skalaer som viser seg mest og minst brukbare for informantgruppen; hvilke skalaer er det som oftest brukes sterkest, og hvilke brukes oftere mer nøytralt? Dette kan fortelle oss noe om hvilke adjektivpar eller holdningsdimensjoner som er mest og minst aktuelle for informantgruppen i vurderingen av norske talere. Jeg vil også se nærmere på om lydklippenes rekkefølge i masketesten har noe å si for hvordan de blir vurdert. Viser det seg at rekkefølgen kan påvirke hvordan talerne vurderes, er dette verdifull kunnskap man kan benytte seg av i utformingen av andre masketester ved senere anledninger.

I masketesten ble deltakerne spurt om de kunne plassere dialekten de fikk høre geografisk. En god del av deltakerne valgte å svare på spørsmålene om geografisk plassering, og med utgangspunkt i denne informasjonen vil jeg se nærmere på om informantene har noen form for mentalt dialektkart over Norge, og hvordan dette mentale kartet eventuelt ser ut eller er organisert.

Selv om masketesten i denne undersøkelsen viste seg å være mindre verdifull når det gjelder informasjon om informantenes språkholdninger, ble det også samlet inn informasjon om språkholdninger med direkte metoder i spørreskjemaet, og denne informasjonen er langt mer anvendelig. Holdningsdata som ble samlet inn med spørreskjemaet vil bli sett på alene og i sammenheng med deltakernes geografiske plassering av dialekter. Jeg vil også fokusere på én varietet, og se på hvordan denne ble vurdert i masketesten sammenliknet med hvordan den ble vurdert i spørreskjemaet.

5.3.1 Hvilke skalaer brukes sterkest oftest?

Er det slik at deltakerne oftere gjør ekstreme vurderinger på et utvalg av skalaene? For å finne ut av dette, gikk jeg over frekvenstabeller over alle skalaene for hver og én av varietetene som ble inkludert i masketesten. Grensen ble satt til 25 %; hadde flere enn 25 % av deltakerne valgt et ytterpunkt på en skala, anså jeg dette for å være «kraftig» bruk av et ytterpunkt-

adjektiv. Etter en gjennomgang kom jeg frem til en liste over kraftig brukte adjektiver. Denne presenteres i tabell 8 under.

Tabell 8: Holdningsskalaene som brukes sterkest oftest

Adjektiv	Brukt om	Prosent som gjorde vurderingen (av de som svarte)	Antall som gjorde vurderingen
Lantlig	Kristiansand	28 %	10
	Våler i Østfold	36 %	13
	Trondheim	31 %	11
Pålitelig	Tromsø	31 %	11
	Bergen	29 %	10
	Våler i Østfold	31 %	11
Trevlig	Bergen	28 %	10
	Våler i Østfold	56 %	20
	Oslo vest	33 %	12
Social	Bergen	32 %	11
	Våler i Østfold	29 %	10
Självsäker	Bergen	42 %	15
	Trondheim	26 %	9
Snygg	Våler i Østfold	26 %	9
Tjattig	Trondheim	31 %	11

Ser man nærmere på denne tabellen er det flere ting ved den som kan være av interesse. Noe av det første som er verdt å nevne, er at det i overveiende grad er skalaer som kommer fra attraktivitet-dimensjonen som skiller seg ut som hyppig og kraftig brukt. Fire av fem skalaer som er hentet fra Zahn & Hoppers (1985) attraktivitetsdimensjon er representert i denne listen. Dette gjelder adjektivene *pålitelig*, *trevlig*, *social* og *snygg*. Det er også verdt å legge merke til at det kun er det positive adjektivet som får sterk oppslutning fra informantene. Det kan se ut som at attraktivitetsdimensjonen er svært aktuell for de svenske

informantene når det gjelder å vurdere norske talere. Kanskje kommer dette av at det å gjøre vurderinger på denne dimensjonen forutsetter forholdsvis lite kjennskap til eller kunnskap om blant annet det norske språksamfunnet. Å gjøre vurderinger langs status og kompetanse-dimensjonen krever kanskje en større forståelse av den norske språksituasjonen for å være aktuell for informantgruppen.

Videre er det minst to adjektiver som har bakgrunn i Zahn & Hoppers dynamisedimensjon som havner på listen over de kraftig brukte adjektivene, nemlig *självssäker* og *tjätig*. Her er ett av adjektivene av den positive sorten, mens det andre er mer negativt ladet. Det ser ut til at status og kompetanse-dimensjonen generelt brukes lite i vurderingen av talerne, og dette vil jeg gå nærmere inn på i punkt 5.3.2.

Når det gjelder adjektivet *lantlig*, kan det diskuteres i hvilken dimensjon det egentlig hører til. På den ene siden kan man si at det har en tilknytning til dynamisme, da denne dimensjonen blant annet har med sosial makt å gjøre (Zahn & Hopper 1985:119). Det er gjerne slik at hvor man kommer fra kan ha en innvirkning på sosiale maktforhold. På en annen side er det også slik at grad av urbanitet kan kobles til status og kompetanse. Man kan tenke seg at grad av urbanitet kan sees i sammenheng med blant annet utdannelsesnivå og intelligens (jf. punkt 3.5.6 i kapittel 3), som jo er skalaer som er hentet fra status og kompetanse-dimensjonen. *Lantlig* blir dermed stående mellom to av dimensjonene, og det er vanskelig å bestemme hvor den hører til. I punkt 5.3.2, under, kommer jeg til å se nærmere på vurderingene som gjøres av varietetene på urbanitetsskalaen, da denne skiller seg ut fra de resterende skalaene på flere måter.

Et annet interessant moment ved denne listen, er at det er to varieteter som går igjen som «kraftig bedømt», på den måten at ytterpunktene på skalaene blir brukt flest ganger om dem. Disse to varietetene er Våler i Østfold, som får fem kraftige bedømmelser, og Bergen, som får fire. Det er vanskelig å si sikkert hva dette kommer av, men en mulig forklaring kan være at deltakerne registrerer spor av hvor komfortable talerne var i opptakssituasjonen. Slik jeg opplevde det, var det nemlig disse to talerne som utviste størst trygghet i opptakssituasjonen. Samtidig kan det ikke utelukkes at vurderingene faktisk har med dialekten å gjøre. Ser man på hvordan Bergen og Våler i Østfold vurderes på andre skalaer, kommer det frem at de ikke vurderes likt hele veien. Blant annet vurderes de klart ulikt på skalaene *informell-formell*, *lantlig-urban*, *ointelligent-intelligent*, *konservativ-modern* og *tjätig-cool*. At talerne vurderes ulikt på såpass mange av skalaene kan være et tegn på at de kraftige vurderingene de mottar ikke nødvendigvis har å gjøre med hvor komfortable de var i opptakssituasjonen. De mange

ulike vurderingene kan være tegn på at det faktisk er varietetene som informantene reagerer på. Skalaen *lantlig-urban* vil, som nevnt, bli fokusert på senere i kapitlet (i punkt 5.3.2, under), og forholdet mellom Bergen og Våler i Østfold vil bli tatt opp også i den forbindelse.

5.3.2 Hvilke skalaer besvares mest og oftest nøytralt?

Det er mulig at det på noen skalaer er vanskeligere for deltakerne å «velge side». I en gruppe på denne størrelsen vil det sannsynligvis alltid være en viss andel nøytrale vurderinger; ved en helt lik fordeling på punktene i skalaen ville det nøytrale midtpunktet ha fått en oppslutning på 20 %, da det er det ene av fem punkter på skalaen. En slik jevn fordeling er relativt usannsynlig, og det viser seg at svært mange i de fleste tilfeller klarer å ta en avgjørelse som heller enten den ene eller den andre veien på skalaen.

I punkt 5.3.1, over, så vi på hvilke skalaer som oftest fikk stor (25 %, én fjerdedel) oppslutning på et av ytterpunktene. Videre kan det være interessant å se på hvilke skalaer som oftest mottar nøytrale vurderinger, og hvor mange (prosentvis) som velger det nøytrale punktet på skalaen. Resultatene vises i tabell 9, under. Hver skala dukker opp seks ganger i masketesten, én gang per varietet. Det betyr at hver skala mottar vurderinger seks ganger i løpet av masketesten. Tallet i tabellens første kolonne viser hvor mange ganger oppslutningen rundt det nøytrale punktet på skalaen var på over 25 %. Hvor stor oppslutningen var rundt det nøytrale punktet, kommer frem i kolonnen til venstre. For å gjøre tabellen noe mer oversiktlig, har jeg valgt kun å inkludere den høyeste prosentandelen. Det vil si at hvis det for eksempel er fire tilfeller av over 25 % nøytrale vurderinger på en skala, føres bare den høyeste av prosentandelene opp i kolonnen til høyre.

Tabell 9: Holdningsskalaene som besvares mest og oftest nøytralt

	Tabell 9	Tilfeller av over 25 % nøytral vurdering	Høyeste prosentandel på nøytral vurdering
Attr.	inte snygg - snygg	4	35 %
	inte trevlig - trevlig	1	31 %
	tråkig - spennande	5	27 %
	opålitelig - pålitelig	4	42 %
	osocial - social	4	33 %
Stat. og komp.	lågutbildad - högutbildad	6	50 %
	ointelligent - intelligent	5	47 %
	informell - formell	4	37 %
Dyna.	konservativ - modern	4	34 %
	osäker - självsäker	3	31 %
	tjatig - cool	6	58 %
	lantlig - urban	1	25 %

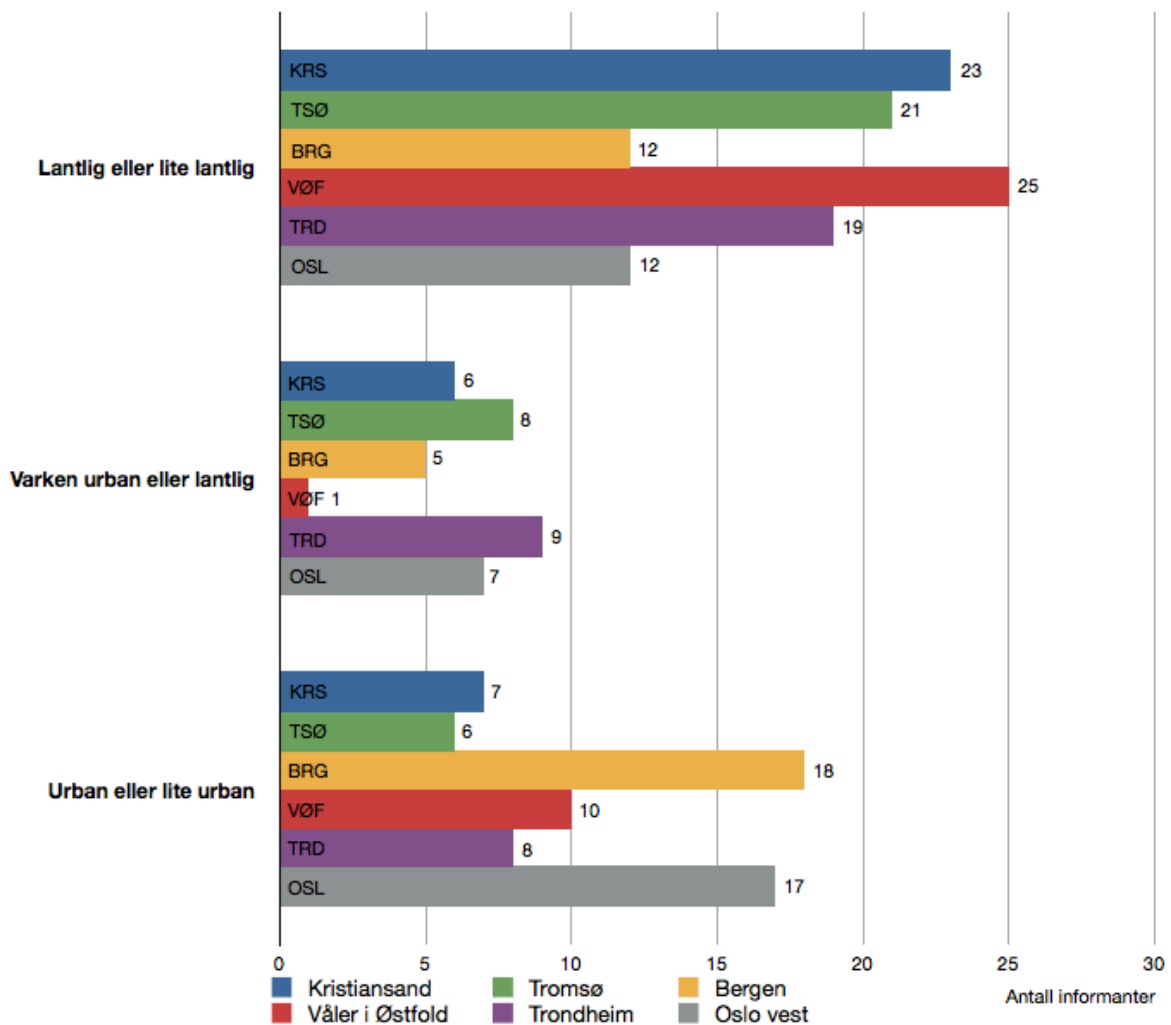
Ser man på hvilke adjektivpar som får mange nøytrale vurderinger, både når det gjelder antall talere som mottar vurderingene, og andel av informantene som vurderer talerne nøytralt, er det tre adjektivpar som skiller seg ut. Disse er *lågutbildad-högutbildad*, *ointelligent-intelligent*, og *tjatig-cool*. Her ligger oppslutningen rundt det nøytrale punktet på omkring 50 %. Det betyr at omtrent halvparten av informantene enten ikke har ønsket eller greid å ta en avgjørelse når det gjelder disse mulige beskrivelsene av talerne. Eventuelt kan man tolke det som at de ikke har noen mening om akkurat disse beskrivelsene. Det er også påfallende hvor mange av talerne denne nøytraliteten gjelder; i tilfellene med disse tre skalaene gjelder nøytraliteten alle (eller nesten alle) talerne (jf. tabell 9).

I lys av disse observasjonene kan det se ut som at det er de tre nevnte skalaene som er minst brukbare for svenskene for å beskrive de norske talerne i denne masketesten. To av disse skalaene kommer fra status og kompetanse-dimensjonen. Tar man også en titt på den siste av skalene som har opphav i denne holdningsdimensjonen, legger man merke til at også her er vurderes størsteparten av talerne på en nøytral måte.

Det kan se ut som at status og kompetansedimensjonen egner seg dårlig for svenskere vurdering av nordmenn og norsk. En mulig forklaring er at fordi svenskene i undersøkelsen har vokst opp i et annet språksamfunn, klart atskilt fra det norske, har ikke statusbegrepet i forbindelse med områder og dialekter blitt lært. Dermed er det ingen etablert kobling mellom høy status og bestemte dialekter, eller mellom lavere status og andre dialekter. Svenskene er ikke oppvokst med de samme (mer eller mindre uttalte) fordommene mot noen av de norske dialektene, og dermed har de ikke noe grunnlag for å bedømme dialektene på status og kompetanse-skalaene. Med Bourdieus terminologi kan vi kanskje si at svenskene ikke kjenner til systemene av distinksjoner i det norske språksamfunnet, og dette hindrer dem i å gjøre de vurderingene vi kanskje kunne ventet at en nordmann ville gjøre. Hadde denne undersøkelsen blitt gjort med nordmenn som informanter, kunne man kanskje forvente kraftigere vurderinger av de ulike dialektene, da nordmenn (mer eller mindre bevisst) er flasket opp på dialektvariasjon, og holdninger i forbindelse med denne variasjonen (se bl.a. Nikolaisen 2013 og Melby 2008). Ser man slik på det, er det tydelig hvor kulturelt – og nasjonalt! – betinget språkholdninger kan være.

Man kan også tenke seg at koblingen mellom status og dialekter ikke er like sterk i Norge og Sverige som i en del andre land. I en del engelsktalende land er det for eksempel en svært sterk kobling mellom *RP* (*Received Pronunciation, the Queen's English*) og høy status, da dette har vært overklassens språk i lang tid. Denne koblingen er målbar, og er blitt gjort av bl.a. Giles (1970, referert i Garrett 2010:53-4). Koblingen mellom *RP* og høy status (*superiority*-dimensjonen) har interessant nok også blitt registrert hos norske innlærere av engelsk (se Rindal 2013), og dette sier noe om hvor sterk (og spredt) koblingen faktisk er, da den også er målbar hos innlærere av språket. En slik kobling er det vanskelig å se en klar parallell til blant norske dialekter. Sandøy (2013, 2014) fant riktignok at vestlendinger vurderte oslomål høyt når det gjaldt prestisje, men samtidig kom det frem at varieteten ikke nødvendigvis ble ansett som en standard eller et normideal. Dermed kan vi ikke si at oslomål har en status i Norge som er tilsvarende *RP* i en del engelsktalende land.

Det er også verdt å legge merke til at de skalaene som sjelden besvares nøytralt, *lantlig-urban* og *inte trevlig-trevlig*, også er to av de skalaene som brukes kraftigst oftest (jf. punkt 5.3.1 og 5.3.2 over). Det virker som at deltakerne er veldig bestemte spesielt når det gjelder talerens grad av urbanitet. Det er kun én gang den nøytrale vurderingen på dette punktet når over den satte grensen, og når det skjer er ikke prosentandelen større enn akkurat 25 %. Figur 5.7 illustrerer fordelingen på skalaen *lantlig-urban* per varietet.

Figur 5.7: Fordeling på skalaen lantlig-urban pr. varietet

Av figuren ser vi at fire av seks talere i overveiende grad vurderes som landlige. Dette gjelder Kristiansand, Tromsø, Våler i Østfold og Trondheim. Våler i Østfold vurderes som mest lantlig av dem alle. Videre ser vi at Bergen og Oslo er de to som vurderes som mest urbane, der omtrent halvparten av informantene plasserer dem på den urbane siden av skalaen. Dette henger faktisk på greip, da Oslo og Bergen jo er Norges største byer.

Vurderingene av Bergen og Våler i Østfold er svært forskjellige på denne skalaen. Informantene er veldig bestemt på at Våler i Østfold-taleren har en lantlig dialekt, og halvparten av dem er bestemt på at Bergen-taleren har en urban dialekt. Som nevnt kan dette tyde på at det faktisk er varietetene som blir vurdert i masketesten (jf. punkt 5.3.1).

Det som også er interessant når man ser på resultatet i figur 5.7, er at informantene gjør et klart skille mellom Oslo vest og Våler i Østfold. Disse er faktisk de stedene som ligger nærmest hverandre geografisk, men er de stedene det skilles klarest på når det gjelder landlighet og urbanitet (med unntak av Bergen). Det ser ut til at Oslo-svenskene har et

forholdsvis klart bilde av hvilke former for sentraløstlandsk som er urbane, og hvilke som er landlige. Senere i kapittelet (i punkt 5.3.5) vil jeg se nærmere på forholdet mellom Oslo vest og Våler i Østfold når det gjelder vurderingene de mottar.

5.3.3 Kasus: Tromsø – masketestvurderinger og selvrapporterte språkholdninger

Flere av deltakerne nevnte nordnorsk²³ som en dialekt de syntes var både fin og lett å forstå. Jeg har derfor valgt å ta en nærmere titt på holdningsdataene når det gjelder den nordnorske varieteten.

Det viser seg at det er elleve informanter som nevner nordnorsk (eller bestemte steder i Nord-Norge) når de blir stilt direkte spørsmål om hvilke norske dialekter de synes er fine å høre på. Dette tilsvarer 42 % av de 26 som valgte å avgi svar på dette spørsmålet i spørreskjemaet. Altså er det forholdsvis mange informanter som synes at nordnorsk er fint å høre på, i alle fall mener de dette når de blir spurt direkte. Opptil flere oppga kun nordnorsk som svar på dette spørsmålet. Slik jeg ser det, kan slike svar komme av én av to ting. Enten synes de at nordnorsk, og bare nordnorsk, er en fin norsk dialekt, eller så er nordnorsk den eneste (eller en av få) norske dialekter de har kjennskap til, og som de derfor er i stand til å bedømme. Det var bare to deltakere som oppga at de syntes nordnorsk var en stygg dialekt. Jeg anser det som lite hensiktsmessig å se nærmere på disse besvarelsene, da så få besvarelser ikke danner noe godt grunnlag for sammenlikning.

Det var altså elleve informanter som i spørreskjemaet oppga at de syntes at nordnorsk var fint å høre på. Men hvordan vurderer disse elleve informantene den nordnorske taleren i masketesten? Hvis besvarelsene i spørreskjemaet er en indikator, ville det være sannsynlig at Tromsø-jenta blir vurdert svært positivt. Tabell 10, under, viser hvilke vurderinger taleren fikk i masketesten. Vurderingene er oppgitt som et tall mellom én og fem, og oppgis med én desimal. Fem er den høyeste mulige vurderingen, og én er den laveste. Tre er det nøytrale punktet på skalaene, og en gjennomsnittlig vurdering som ligger på 3,0 regnes derfor som helt nøytral.

²³ Det er å forvente at informantene i denne undersøkelsen ikke har noen nevneverdig kjennskap til og kunnskap om dialektvariasjonen i Nord-Norge, og det er derfor jeg i dette punktet (5.3.3) omtaler nordnorsk som «en (én) dialekt». Dette er antakeligvis oppfatningen mange av informantene har av talespråket i de nordlige delene av Norge, og jeg anser det som hensiktsmessig å omtale varieteten(e) på den måten de selv ville gjort.

Tabell 10: Masketestresultater, Tromsø

Masketest, Tromsø					
Tabell 10	Gjennomsnittlig vurdering, alle tolv adjektivskalaer*	Vurdering på skalaen har en ful dialekt-har en fin dialekt	Holdningsdimensjon: Dynamisme	Holdningsdimensjon: Attraktivitet	Holdningsdimensjon: Status og kompetanse
SWE01	2,5	2	2,3	2,8	2,3
SWE02	3,0	3	3,0	3,5	2,5
SWE03	3,5	5	3,3	4,0	3,0
SWE08	4,3	5	3,3	4,8	4,3
SWE10	3,2	2	3,0	3,4	3,0
SWE13	3,3	3	2,7	3,4	3,8
SWE26	3,2	4	2,7	3,8	2,8
SWE31	2,8	5	2,0	3,2	2,8
SWE35	2,6	5	3,3	2,6	2,0
SWE36	3,3	4	3,3	4,0	2,5
SWE37	3,3	4	4,0	3,2	3,0
Gj.snitt	3,2	3,8	3,0	3,5	2,9

(* Adjektivskalaene er de første tolv skalaene i masketestskjemaet. De to siste, som dreier seg om estetikk og forståelse, er ikke inkludert i disse tolv)

Ut fra tabellen ser vi at Tromsø-jenta totalt sett vurderes så å si nøytralt (3,2) av de utvalgte informantene. Vurderingene heller så vidt i positiv retning. Men når man ser på den gjennomsnittlige vurderingen, er det viktig å huske på at skalaer som *lantlig-urban*, *informell-formell* og *konservativ-modern* er skalaer der den høyeste vurderingen ikke automatisk er den beste. Det er subjektivt hvor positivt man vurderer det å være urban, i forhold til det å være landlig, og det samme gjelder for adjektivparet *konservativ-modern*. I tilfellet med *informell-formell* kan det til og med argumenteres for at den høyeste vurderingen er den minst positive, i alle fall i en del situasjoner. Med tanke på de nevnte skalaene, kan det være hensiktsmessig å se på de tidligere omtalte dimensjonene hver for seg. Spesielt interessant er kanskje attraktivitetsdimensjonen, da vi med forholdsvis stor sikkerhet kan vite at en høy vurdering på

denne faktisk betyr en positiv vurdering. Vi ser at Tromsø-jenta får en noe høyere vurdering på denne enn når det gjelder dynamisme og status og kompetanse, og dette er mer i tråd med vurderingen varietetene fikk i den direkte delen av undersøkelsen.

Mest interessant er det kanskje å se på skalaen som dreier seg om estetikk; om taleren «har en fin dialekt» eller «en ful dialekt». Deltakerne skulle vurdere dette i masketesten, og skalaen var utformet på samme måte som de foregående skalaene med adjektivpar. På estetikk-skalaen ble Tromsø-jenta vurdert svært positivt; 3,8 av 5. Dette henger godt sammen med vurderingene som ble gjort i den direkte delen av undersøkelsen.

5.3.4 Informantenes geografiske plassering av varietetene i masketesten

I masketesten ble informantene spurt om å plassere varietetene de hørte opptak av geografisk. Dette var ikke obligatorisk, men de ble oppfordret til å forsøke å gi et svar. I forbindelse med at jeg i spørreskjemaet stilte direkte spørsmål om språkholdninger, ville jeg også sjekke om informantene greide å plassere varietetene de fikk høre geografisk. Dette tenker jeg at kan si noe om validiteten i svarene deres; vet de egentlig hva de oppgir at de har meninger om?

Hvor mange som forsøkte å plassere dialekten varierte fra varietet til varietet. I tabell 11 kommer det frem antall besvarelser pr. varietet, samt prosentandel av besvarelsene som var korrekte, delvis korrekte, og ukorrekte. Svar som gikk rett på byen eller fylket taleren kommer fra, ble regnet som *korrekt*. Svar med riktig landsdel eller himmelretning (nord, sør, øst, vest) ble regnet som *korrekt, men upresist*, og alle andre svar ble regnet som *ukorrekte*. I tilfellet med Tromsø-jenta, vil svarene Tromsø eller Troms regnes som korrekt, Nord-Norge og «nord»/«nord i landet» regnes som korrekt, men upresist, og alt annet blir regnet som ukorrekt.

Tabell 11: Informantenes geografiske plassering av varietetene i masketesten

<i>Tabell 11</i>	Korrekte svar	Korrekte, men upresise svar	Ukorrekte svar	Antall svar
Kristiansand	15 %	18 %	67 %	27
Tromsø	14 %	41 %	45 %	22
Bergen	42 %	8 %	50 %	24
Våler i Østfold	14 %	53 %	33 %	21
Trondheim	46 %	0 %	54 %	22
Oslo vest	43 %	24 %	33 %	21

Kristiansand-opptaket fikk flest besvarelser, og Bergen fikk også noen flere svar enn de resterende varietetene. Vi ser at vi finner ganske mange ukorrekte svar. Ikke bare fikk Kristiansand flest svar, det var også her flest tok feil.

For å grave enda litt dypere i disse dataene, har jeg også sett på om det er slik at deltakerne har noe begrep om i hvilken retning varietetene hører til. Det vil si; er det slik at det oftere er Kristiansand og Bergen som sammenblandes i svarene, enn for eksempel Kristiansand og Tromsø? Og gjelder dette også Trondheim og Tromsø? Kanskje har informantene en slags følelse på i hvilken retning varietetene hører hjemme, nemlig sør- og vestover, eller nordover (sett fra Oslo-området).

Ser man på besvarelsene med dette i tankene, finner man at det ser ut til at informantene har en forståelse av omtrent i hvilke områder av landet varietetene hører hjemme. Tabell 12 viser fordelingen i besvarelsene.

Tabell 12: Informantenes geografiske plassering av fire av dialektene, landsdeler

<i>Tabell 12</i>	Sør og vest, prosentandel	Sør og vest, antall besvarelser	Midt og nord, prosentandel	Midt og nord, antall besvarelser	Antall besvarelser, totalt
Kristiansand	81 %	22	19 %	5	27
Bergen	75 %	18	21 %	5	24
Trondheim	23 %	5	64 %	14	22
Tromsø	32 %	7	64 %	14	22

I tabellen kommer det frem at størsteparten av deltakerne som besvarte spørsmålet om geografisk plassering ser ut til å vite omtrent hvilken del av landet varieteten hører hjemme i. Bildet som kommer frem i denne tabellen, er et annet enn det vi så i tabell 11, der det var en del ukorrekte svar. Det ser ut til at Tromsø og Trondheim sammenblandes relativt ofte, og det samme gjelder Kristiansand og Bergen. Altså ser vi at informantene på en måte greier å plassere dialektene geografisk, og at mange av informantene nok har et slags mentalt dialektkart over Norge. Det virker som at et slikt kart er inndelt i to hoveddeler, sett fra det sentrale Østlandet; «sør- og vestover» og «nordover».

5.3.5 Kasus: Oslo vest og Våler i Østfold

Tidligere i kapittelet kom det frem at taleren fra Våler i Østfold var den som ble vurdert som mest landlig av alle talerne, med hele 25 vurderinger på landlig-delen av skalaen. Oslo vest-taleren var en av to talere som ble vurdert som mest urbane. Som det også ble påpekt tidligere, er dette interessant, fordi av alle de dialektstedene som ble inkludert i masketesten, er Oslo og Våler i Østfold de to som ligger nærmest hverandre geografisk. Allikevel er informantene ganske sikre på talernes grad av urbanitet. Med utgangspunkt i dette funnet, ville jeg se nærmere på disse to varietetene, og forsøke å sammenlikne dem på flere måter. Siden informantene var såpass sikre da de vurderte grad av urbanitet, kunne det tenkes at de vurderte talerne bestemt på andre måter også.

I tabell 13, under, ser vi at den gjennomsnittlige totaltvurderingen av talerne fra Oslo vest og Våler i Østfold ikke er spesielt ulike. Gjennomsnittlig får begge vurderinger som ligger rett over det nøytrale punktet. Ettersom status og kompetanse-dimensjonen har vist seg som forholdsvis lite brukt i denne undersøkelsen, har jeg valgt å se bort fra denne i sammenlikningen. Isteden har jeg valgt å se på attraktivitet og dynamisme. Det er påfallende hvor høyt Våler i Østfold scorer på attraktivitetsdimensjonen. Denne taleren får ofte svært høye vurderinger på attraktivitetsskalaene, og det synes i gjennomsnittsscoren. Dynamisme-gjennomsnittet hennes trekkes selvsagt ned av alle *lantlig*-vurderingene, som tilsvarer en ener på skalaen, samtidig som Oslo vests gjennomsnitt på dynamismedimensjonen trekkes opp av alle *urban*-vurderingene.²⁴

²⁴ Skalaen *lantlig-urban* er inkludert i dynamisme-dimensjonen her, på tross av at den også kan passe inn i status og kompetanse-dimensjonen (jf. diskusjon av nettopp denne skalaen i punkt 5.3.1).

Tabell 13: Masketestvurderinger av Oslo vest og Våler i Østfold

<i>Tabell 13</i>	Oslo vest	Våler i Østfold
Attraktivitet, gjennomsnittlig vurdering	3,3	3,9
Dynamisme, gjennomsnittlig vurdering	3,2	2,9
Gjennomsnittlig vurdering, totalt*	3,3	3,4

(* De tolv første skalaene i masketestskjemaet er inkludert i denne totalen. De to siste, som dreier seg om estetikk og forståelse, er ikke inkludert i disse tolv.)

Når det gjelder vurderingene på attraktivitetsdimensjonen, kan det igjen være interessant å ta opp «status og solidaritet»-koblingene som så vidt ble nevnt i punkt 5.3.2 over, samt i punkt 3.5.6 i kapittel 3. Som påpekt over, ser vi at Våler i Østfold skiller seg kraftig ut på attraktivitetsdimensjonen, og dette henger fint sammen med de «vanlige» vurderingsmønstrene innenfor språkholdningsforskning, der ikke-standardspråk ofte vurderes som høyt på solidaritet, mens standardspråk (eller standardnære talemål) vurderes en del lavere på en solidaritetsdimensjon.²⁵

Våler i Østfold representerer en type varietet som ligger nært opp til hovedstadsspråket (kanskje det nærmeste vi kommer et standardspråk i Norge, jf. bl.a. Mæhlum 2009), men som allikevel er noe annet enn hovedstadsspråket. Den eneste helt rurale varianten som er å finne hos Våler i Østfold-talere, er pronomenet «døm» for «de» og «dem». Hos Våler i Østfold finnes også «tjukk l», og i norsk trenger ikke dette være et rent ruralt trekk – trekket kan også forekomme i oslomål. I svensk er «tjukk l» et rent ruralt og dialektalt trekk, og forekommer ikke i rikssvensk eller stockholmsk (Piotr Garbacz, e-post, 30. mai 2014).^{26 27}

I og med at Våler i Østfold kan likne litt – men ikke helt – på oslomål, kan det tenkes at forskjellene mellom varietetene lettere registreres. Videre kan det ha seg slik at ulikhetene mellom Oslo vest og Våler i Østfold lettere registreres og vurderes også fordi Oslo-svenskene sannsynligvis har blitt mest eksponert for sentraløstlandske varieteter, noe som setter dem i en

²⁵ Et interessant poeng er for øvrig at Østfold-dialekten(e) i norsk sammenheng gjerne oppfattes som mindre pene. Arne Torp har uttalt at det nok finnes et dialektshierarki i Norge, og at Østfold-dialekten(e) nok befinner seg på bunnen av dette hierarkiet (Veka 2013). Sammenlikner vi en slik oppfatning med den som kommer frem hos svenskene i informantgruppen, ser vi at svenskene er langt mer positive til denne Østfold-dialekten.

²⁶ Ulikhetene mellom Våler i Østfold og Oslo vest kommer frem i transkripsjonene av masketestopptakene i vedlegg 2.

²⁷ At «tjukk l» er et rent ruralt og dialektalt trekk i svensk, kan sannsynligvis være med på å forklare informantgruppens sterke vurdering av Våler i Østfold-talere som landlig. «Tjukk l» har for øvrig lav status i Sverige, men det ser ikke ut til at denne har noen effekt på vurderingene Våler i Østfold mottar. Gjennomsnittet for denne talere på status og kompetanse-dimensjonen er 3,1 – altså helt nøytralt.

mer informert posisjon når det gjelder å vurdere slike. Dette gir god mening når man vet at for eksempel Trondheim og Tromsø ofte sammenblandes (jf. punkt 5.3.4, over), mens de sentraløstlandske varietetene knyttes til by eller land på en korrekt måte.

Antakeligvis har informantene flere referansepunkter når det gjelder de sentraløstlandske varietetene, og forskjellene mellom disse oppleves kanskje som mer fremtredende. Det kan tenkes at Prestons (2009) teori om registrering og behandling av språktrekk er aktuell her (jf. punkt 3.3.1 i kapittel 3). Med større eksponering for sentraløstlandske varieteter følger flere referansepunkter, og flere bekreftelser (eller avkreftelser) av oppfatninger knyttet til ulike dialektbrukere. Slik kan bestemte språktrekk trigge bestemte vurderinger, uten at dette er en bevisst prosess (*ikonisering*).

Vurderingene som gjøres kan også ha bakgrunn i de sentraløstlandske varietetenes likhet til svensk. Flere av informantene kommenterte på at Våler i Østfold-taleren hørtes «litt svensk» ut, og noen kommenterte til og med at de tenkte på Värmland eller Värmlandsdialekt da de hørte denne taleren.²⁸ Våler i Østfold-taleren bruker *jo*, som nevnt, «døm» for «de» eller «dem», og «døm» ligger ganske nær svensk «dom». I tillegg er «tjukk l» et kjent trekk for svenskene, da dette finnes i mange svenske dialekter. På den måten kan det tenkes at koblingen mellom språktrekk og egenskap som Oslo-svenskene har gjort i svensk kontekst, på noen måter er overførbart til den norske konteksten. Slik kan det tenkes at enkelte av «triggerne» (jf. forrige avsnitt) var på plass allerede før Oslo-svenskenes ankomst til Norge. I spørreskjemaet var det også informanter som oppga at de likte godt de norske dialektene som hørtes «litt svenske» ut, og likte mindre de som kanskje oppfattes som erkenorske (de «nynorske» dialektene, som noen av informantene kalte dem). Det kan se ut til at det som oppfattes som kjent vurderes positivt, og det nye og fremmede vurderes noe mer nøytralt eller negativt.

5.3.6 De to rekkefølgene i masketesten

For å se om rekkefølgen hadde noe å si når det gjaldt lydklippene i masketesten, endret jeg rekkefølgen i andre del av feltarbeidet, som ble gjennomført i januar 2014. Den første delen av feltarbeidet ble gjennomført i desember 2013. Det var like mange informanter som fikk høre hver rekkefølge, altså 18 personer i hver av «rundene». Utvalgene i de to rundene var ganske like både når det gjaldt alder, botid, bosituasjon, og om de hadde norske slektninger, men de skilte seg fra hverandre blant annet når det gjaldt kjønnsfordeling og utdanningsnivå.

²⁸ Dette kom frem i svarene som ble gitt på spørsmålet om førsteinntrykk i masketesten.

Det var færre kvinner og flere menn i januar-runden enn i desember-runden. I desember-runden var det en del flere som hadde uferdig høgskole- eller universitetsutdannelse, mens alle informantene med yrkesfag fra videregående skole befant seg i januar-runden. Det var også flere i desember-runden som ikke planla en fremtid i Norge.

Hvis man tar utgangspunkt i at disse to informantgruppene er sammenliknbare på tross av kjønnsfordeling og utdanningsnivå, kan man se på vurderingene de har gjort av varietetene og undersøke om lydklippenes rekkefølge har hatt noe å si for hvordan de vurderes. For å gjøre denne sammenlikningen noe mer oversiktlig, velger jeg å se nærmere på to av varietetene, som i desember var plassert side om side, og som i januar ble flyttet litt lenger fra hverandre. Disse er Tromsø og Bergen, som i første rekkefølge sto som nummer 2 og 3, men som ble flyttet fra hverandre slik at de ble nummer 3 og 1, respektivt. Bakgrunnen for å velge nettopp disse varietetene å se nærmere på, var at jeg i desember-runden la merke til at Tromsø kunne bli oppfattet som litt utrygg og spak mot slutten av opptaket, mens Bergen kunne bli oppfattet som mer selvsikker og trygg i forhold. Det må påpekes at disse observasjonene er gjort av forskeren selv, en person som etter hvert fikk høre lydklippene i en bestemt rekkefølge minst 18 ganger før rekkefølgen ble endret. Sannsynligvis har antall gjennomlyttinger forsterket inntrykket av hvor store ulikhetene mellom opptakene er, og det er antakelig snakk om nyanser som har blitt blåst ut av proporsjoner etter mange gjennomlyttinger. Det er altså ikke sikkert at disse nyansene er blitt oppfattet på samme måte av informantgruppene.

La oss allikevel se nærmere på Bergen og Tromsø. Tabell 15, på neste side, viser vurderingene disse talerne fikk på ni av tolv skalaer i de to rundene. Status og kompetansedimensjonen har igjen blitt fjernet fra sammenlikningen, da den har vist seg som lite aktuell for informantenes vurderinger (jf. punkt 5.3.2). Det er altså vurderingen med høyest prosentandel som kommer frem i tabellen. Er det slik at det står likt mellom vurderingene, markeres dette ved å inkludere begge eller alle vurderingene i tabellruten.

De fem punktene på skalaene er for enkelhets skyld blitt redusert til tre vurderinger; høy (H), nøytral (N) og lav (L). Inndelingen fremkommer av tabell 14, men vil allikevel presiseres her. Høy inkluderer de to punktene til høyre på skalaene (eksempelvis *pålitelig* og *lite pålitelig*), mens lav inkluderer de to punktene lengst til venstre (for eksempel *opålitelig* og *lite opålitelig*). Midtpunktet på skalaene har naturlig nok fått betegnelsen nøytral. Det er ikke nødvendigvis slik at en vurdering som blir kalt høy automatisk er en positiv vurdering, eller representerer en tilleggelse av positive egenskaper. Betegnelsene høy, nøytral og lav er mest

av alt knyttet til punktenes plassering på skalaene. (Mer om dette i punkt 3.5.5 og 3.5.6 i kapittel 3).

Tabell 14: Inndeling av skalavurderinger i tre kategorier

Lav vurdering	Nøytral vurdering	Høy vurdering
Punkt 1 eller 2 på skalaen, eksempelvis <i>opålitelig</i> og <i>lite opålitelig</i>	Punkt 3 på skalaen, eksempelvis <i>varken pålitelig eller opålitelig</i>	Punkt 4 og 5 på skalaen, eksempelvis <i>lite pålitelig</i> og <i>pålitelig</i>

Tabell 15: Masketestvurderinger av Bergen og Tromsø, første og andre runde

		Tromsø: første runde	Tromsø: andre runde	Bergen: første runde	Bergen: andre runde
A T T R A K T I V I T E T	inte snygg (L) - snygg (H)	N	H	H	H
	tråkig (L) - spennande (H)	L	L	H	N
	inte trevlig (L) - trevlig (H)	H	H	H	H
	opålitelig (L) - pålitelig (H)	H	H	NH*	H
	osocial (L) - social (H)	L	L	H	H
D Y N A M I S M E	konservativ (L) - modern (H)	N	L	H	N
	osäker (L) - självsäker (H)	L	L	H	H
	tjattig (L) - cool (H)	N	L	H	N
	lantlig (L) - urban (H)	L	L	H	L

(* I denne ruten står det to bokstaver, N og H. Dette betyr at det var akkurat like mange besvarelser i hver av kategoriene. I slike tilfeller må begge kategoriene indikeres i tabellen.)

Det første som blir tydelig for oss er at Bergen generelt vurderes svært høyt, mens Tromsø vurderes en del lavere. Som nevnt over, er det ikke slik at en lav vurdering nødvendigvis betyr en negativ vurdering. Spesielt i dynamisme-dimensjonen er en slik kobling mellom lav og negativ problematisk. Men når det er snakk om attraktivitetsdimensjonen, kan vi si at en høy vurdering tilsvarer en positiv vurdering, mens en lav vurdering tilsvarer en negativ vurdering. Ser man på radene med attraktivitetsskalaer i tabell 15, ser vi at Bergen får nesten bare høye vurderinger, mens Tromsø får noen færre høye vurderinger. Bergen får faktisk ingen lave vurderinger når det gjelder attraktivitet. Ser vi på radene i tabellen med dynamismeskalaer, kommer forskjellene mellom Bergen og Tromsø enda bedre frem. Bergen vurderes generelt høyt, også her. Tromsø får flest lave vurderinger.

Ut fra tabell 15 kan vi lese at opptakene vurderes noe ulikt i de to rundene. I Tromsø sitt tilfelle dreier endringene seg om tre skalaer, og i Bergen sitt tilfelle er det ulik vurdering på fem av ni skalaer. Noe av det mest iøynefallende er forskjellene i vurderingen av Bergen i de to rundene; det kan nesten se ut som at vurderingene «nedjusteres» på enkelte skalaer når opptaket er først ut av alle. Hele fire av fem endringer er mot en lavere vurdering.

Det er også tydelig at Bergen vurderes svært høyt på alle de ni skalaene når opptaket blir avspilt rett etter Tromsø-lydklippet. Tromsø får også lavere vurderinger når opptaket spilles av etter Bergen. For det første kan det altså se ut som at det gjøres en sammenlikning av lydklippene som spilles av, og selv små ulikheter mellom klippene når det gjelder stemmekvalitet og innlesning kan påvirke hvordan (spesielt de etterfølgende) klippene vurderes. For det andre kan det nesten virke som at informantene er mer tilbakeholdne i begynnelsen av masketesten; at de ikke «starter stort» og gir ubegrensede mengder ekstreme vurderinger. Ekstreme vurderinger forekommer sannsynligvis hyppigere når lydklippet *ikke* er det første i avspillingsrekken, fordi det da kan sammenliknes med tidligere avspilte lydklipp. Sammenlikningsgrunnlaget som tidligere avspilte lydklipp skaper, vil kunne endre vurderingene som gjøres.

Ser man på alle disse observasjonene samlet, kan det absolutt se ut som at avspillingsrekkefølgen kan ha noe å si for vurderingen av talerne. Om dette er spesifikt for verbal guise-tester eller om det gjelder for alle masketester er det vanskelig å si noe om, i alle fall om man bare skal ta utgangspunkt i denne studien. Man kan i alle fall forsøke å unngå at rekkefølgen påvirker vurderingene ved å endre lydklippenes rekkefølge en eller flere ganger i innsamlingsperioden. Dette er verdifull informasjon når nye masketester skal utformes ved senere anledninger.

5.3.7 Oppsummering

Alt i alt vurderes de norske talerne ganske likt i masketesten. Noen sjeldne ganger er det noen som skiller seg ut på en skala eller en holdningsdimensjon, og disse tilfellene er blitt belyst i denne delen av kapitlet.

Selv om masketesten ikke produserte et datamateriale som kan brukes til å beskrive unge svensker i Oslo sine holdninger til ulike norske varieteter, kan materialet i alle fall si noe om hvilke holdningsdimensjoner som ser ut til å være mest aktuelle for de unge Oslo-svenskene når de skal vurdere norske talere. Det ser ut til at attraktivitetsdimensjonen er den som er mest brukbar, mens status og kompetanse-dimensjonen er minst brukbar. Det at attraktivitetsdimensjonen fungerer godt i denne gruppen, kan for eksempel henge sammen med at det ikke kreves så mye bakgrunnskunnskap eller kjennskap til det norske språksamfunnet for å vurdere talere på skalaer som har å gjøre med blant annet utseende og hyggelighet. At status og kompetanse-dimensjonen ser ut til å fungere mindre godt her, kan enten sees i sammenheng med et noe uavklart statushierarki for dialekter i Norge, eller, hvis et slikt statushierarki eksisterer, kan det hende at svenskene ikke deler en slik forståelse med nordmennene, og at status- og kompetansedimensjonen dermed blir ubrukelig for dem. Altså kan det rett og slett være slik at svenskenes oppvekst i et annet språksamfunn gjør at de ikke vurderer dialektene i det norske språksamfunnet på den måten som nordmenn kanskje ville gjort. Om status og kompetanse-dimensjonen er aktuell for nordmenn i vurderingen av norske dialekter, kan naturlig nok ikke dette datamaterialet si noe om.

For å se på forholdet mellom selvrapporterte språkholdninger og vurderingene som ble gjort i masketesten, ble det trukket ut et utvalg informanter, og besvarelsene deres ble sett nærmere på. Det ble fokusert på den nordnorske taleren, og dette tilfellet ser det ut til at vurderingene som ble gjort på estetikkskalaen i masketesten stemmer godt overens med de selvrapporterte språkholdningene som kom frem i spørreskjemaet.

Informantene i undersøkelsen ble i masketesten bedt om å plassere dialektene de fikk høre geografisk. En god del av deltakerne valgte å besvare spørsmålene, og disse svarene har blitt kvantifisert. Det viser seg at hvis man forholder seg til de tre kategoriene korrekt, delvis korrekt og ukorrekt, alt annet enn riktig by, fylke eller landsdel regnes som ukorrekt, er informantenes resultater ikke spesielt gode. Vi finner en del ukorrekte svar. Men tar man det hele et skritt videre, og velger å se på større områder enn byer, fylker og landsdeler, dukker det opp et mønster. En forholdsvis stor andel av informantgruppen ser ut til å blande sammen bestemte byer; Tromsø og Trondheim sammenblandes, og det samme skjer med Kristiansand

og Bergen. Det viser seg altså at mellom 64 % og 80 % av informantene greier å plassere noen av dialektene de hører i masketesten innenfor to store områder som man kan tenke seg at forstås fra et Oslo-perspektiv; de plasserer i stor grad Trondheim og Tromsø i kategorien «nordover», og Bergen og Kristiansand i et område som ligger «sør- og vestover». Dette tyder på at svenskene faktisk har noen mentale dialektkart over Norge, men at de nok er relativt vage og upresise.

Når det gjelder de sentraløstlandske dialektene, Oslo vest og Våler i Østfold, var det interessant å se på hvordan de ble vurdert, ettersom de jo er fra det samme større området. De unge svenskene er forholdsvis bestemte i vurderingene sine, og spesielt tydelig er det på skalaen *lantlig-urban*. Informantene er veldig sikre på at taleren fra Våler i Østfold er landlig, mens Oslo vest-taleren er urban. Det er påfallende at de to dialektstedene som i realiteten befinner seg nærmest hverandre geografisk, er de som vurderes mest ulikt på denne skalaen. Vurderinger som dette vitner om at disse Oslo-baserte svenskene sannsynligvis har en del kjennskap til og kunnskap om ulike sentraløstlandske dialekter, noe som nok har opphav i hvor mye de eksponeres for disse fremfor andre norske dialekter. De bor sentralt på Østlandet, og dermed kan man regne med at det er dialektene som hører hjemme i dette området de ofte møter på, og som de får mulighet til å danne seg oppfatninger om.

Videre er det slik at taleren fra Våler i Østfold vurderes svært positivt på attraktivitetsdimensjonen; mye mer positivt enn de andre talerne. Ettersom flere av informantene kommenterte på denne varietetens likhet til svensk, kan det tenkes at det er derfor den vurderes såpass positivt. Kanskje er det slik at det man har kjennskap til fra før, vurderes mer positivt, og det som oppfattes som nytt og fremmed vurderes mindre positivt? Eventuelt kan det være slik at enkelte av språktrekkene i denne dialekten forbindes med en svensk dialekt informantene kjenner til, og denne dialekten er kanskje forbundet med høy solidaritet (her i form av en høy score på attraktivitetsdimensjonen). Dette blir selvsagt spekulasjoner, men jeg anser begge de ovennevnte forklaringene som mulige.

Til slutt ble masketestens organisering tatt opp. I feltarbeidet ble det testet to ulike rekkefølger i avspillingen av lydklippene. Dette ble gjort fordi jeg mistenkte at rekkefølgen kunne ha påvirkning på vurderingene som ble gjort. For å undersøke dette nærmere, sammenliknet jeg to varieteter og vurderingene de fikk i hver av de to rundene. Disse to varietetene var Tromsø og Bergen, som i den første runden ble avspilt rett etter hverandre (Bergen rett etter Tromsø), og i den andre runden byttet plass, og ble flyttet fra hverandre (Bergen som nummer én i rekken, og Tromsø som nummer tre). Det viser seg at

avspillingsrekkefølgen sannsynligvis har en påvirkning på hvordan lydklippene blir vurdert. Vurderingene som gjøres ser ut til å ha sitt opphav i at en sammenlikner det nåværende klippet med de foregående – og på den måten vil rekkefølgen i en masketest som regel kunne spille en rolle for vurderingene som gis, og dermed også for datamaterialet man får ut av masketesten. Dette er verdifull informasjon når det senere skal utformes nye masketester.

5.4 Språkholdninger og forståelse

Ofte er det slik at forståelsen av et språk og holdningene man har til språket er forbundet. Mens god eller dårlig forståelse av språket kan være med på å farge hvilke holdninger man har til det, kan også en positiv eller en negativ språkholdning være med på å fremme eller hemme forståelse. At det kan finnes en korrelasjon mellom disse to faktorene betyr ikke at vi kjenner kausalitetsforholdet; det er vanskelig å vite hvilken av faktorene som påvirker, og hvilken som blir påvirket. Det er også slik at kausalitetsforholdet er vanskelig å måle.

I denne delen av kapittelet vil jeg forsøke å se etter om det finnes en kobling mellom informantenes språkholdninger og grad av forståelse. Jeg har både sett på selvrapportert forståelse og språkholdninger, og målt lytteforståelse og vurderinger som ble gjort i masketesten.

5.4.1 Selvrapporterte språkholdninger

I spørreskjemaet ble deltakerne spurt om å vurdere «dialekten som talas i Oslo-området» og «dialekter som avviker från den som talas i Oslo-området» på skalaer med endepunktene *lätt (a) att förstå* og *svår(a) att förstå*, og *fin(a) att höra på* og *ful(a) att höra på*. I tilfellene der de skulle vurdere varietetene som ikke snakkes i Oslo-området, ble de bedt om å spesifisere hvilke de syntes var lette eller vanskelige, og fine eller stygge.

Tabell 16: Informanter som spesifiserer dialekter ved direkte spørsmål om *lätta*, *svåra*, *fina*, *fula*.

Tabell 16	Lätta	Svåra	Fina	Fula
Antall informanter som spesifiserer dialekter (ved direkte spørsmål)	25	28	26	22

Det var ikke alle informantene som valgte å besvare disse åpne spørsmålene. Av 36 personer var det 28 som valgte å spesifisere hvilke dialekter de synes er *svåra*, 25 som spesifiserer på *lätta*, 26 på *fin* og 22 på *fula* (se tabell 16, over). Noen oppga flere dialekter på hvert punkt, andre oppga bare én. Blant de som i det hele tatt svarte på disse spørsmålene, ble det som regel oppgitt én eller to dialekter (gjennomsnittet ligger på 1,5). Ser man på hele informantgruppen ble det gjennomsnittlig oppgitt én dialekt per spørsmål.

Disse spørsmålene ble ikke bare besvart med navn på dialekter eller stedsnavn. En del besvarte spørsmålene med beskrivelser av muntlig språk. Eksempler er svar som «de [dialektene] som är grötiga», «de som är klara» og «de der de säger *iche* för *ikke* och *eg* för *jeg*». Enkelte bruker også begrep som bokmål, nynorsk, gammelnorsk og «riksnorska» for å forklare hvilke dialekter de opplever som vanskelige eller lette, stygge eller fine. Etter samtale med informanten som brukte begrepet «gammelnorsk», kom det frem at hun med dette mente dialekter på Østlandet som hun opplevde som svensk-liknende. «Gammelnorsk» ble i hennes forklaring brukt som en motsetning til «nynorsk» (som for henne betydde dialekter der de bruker *ikkje* og *eg*).

5.4.2 Selvrapporterte språkholdninger og selvrapportert forståelse

Ettersom informantene ble stilt spørsmål om hvilke varieteter de opplever som lette, vanskelige, fine og stygge, går det an å sammenlikne disse svarene og se etter samsvar mellom *lätt-fin* og *svår-ful*. I en slik sammenlikning ser jeg etter *minst ett* samsvar mellom de dialektene som oppgis som lette å forstå, og de dialektene som oppgis som fine å høre på. Som nevnt i punkt 5.4.1 over, ble det som regel oppgitt én eller to dialekter per deltaker som valgte å svare. Enkelte oppga opp mot fire dialekter. Er det oppgitt flere dialekter, trenger bare én av dem være nevnt i begge svarene som man sammenlikner. Nevnes for eksempel Bergen og Tromsø som lette å forstå, og Bergen og Kristiansand nevnes som fine å høre på, regnes dette som et samsvar, da vi finner Bergen i begge svarene.²⁹

²⁹ I denne sammenlikningen godtar jeg andre beskrivelser av dialektene enn dialekt- og stedsnavn. Så lenge de alternative beskrivelsene er like, godtas de (eksempelvis *lätt*: bokmål, *svår*: nynorsk, *fin*: bokmål, *ful*: nynorsk).

Tabell 17: Samsvar mellom selvrapporterte letta-fina og svåra-fula dialekter

Tabell 17	Antall informanter
Minst ett samsvar mellom <i>lätt</i> og <i>fin</i>	16
Minst ett samsvar mellom <i>svår</i> og <i>ful</i>	14
Minst ett samsvar (enten <i>lätt-fin</i> , <i>svår-ful</i> , eller begge)	21

Det var 16 personer som hadde minst ett samsvar mellom de oppgitte lette og fine dialektene. Når det gjelder de oppgitte vanskelige og stygge dialektene, fant jeg at 14 av deltakerne hadde minst ett samsvar. Enkelte personer hadde bare samsvar i én av to sammenlikninger, mens andre hadde samsvar i begge sammenlikningene. Det totale antallet informanter med minst ett samsvar mellom *lätt-fin* og/eller *svår-ful*, var 21. Sammenlikner man dette tallet med antall informanter som besvarte spørsmålene (se tabell 16), ser man raskt at det er en forholdsvis stor andel som viser minst ett samsvar mellom *lätt-fin* og *svår-ful*.

Osломålet

Når det gjelder «dialekten som snakkes i Oslo-området», viser selvrapporteringen at omtrent alle informantene opplever denne dialekten som *lätt* eller *ganske lätt*. Deler man denne skalaen inn i tre deler; *høy* - *nøytral* - *lav* (jf. tabell 5 i punkt 5.2.9), og lar *høy* dekke punktene *lätt* og *ganske lätt*, svarer 34 av 36 informanter at de har *høy* forståelse av dialekten som snakkes i Oslo-området. Kun én person oppgir lav forståelse, og én person lot være å svare.

Hvordan står det da til med de selvrapporterte holdningene til osломålet? Og samsvarer disse med den selvrapporterte forståelsen? Osломålet ble vurdert på skalaer med fem punkter, og de strakk seg fra *fin* [att höra på] til *ful* [att höra på], og fra *lätt* [att förstå] til *svår* [att förstå]. Deler man inn holdningsskalaene (*fin-ful*) på samme måte som forståelsesskalaene, kan man lettere sammenlikne disse. Det har seg slik at 22 personer oppgir *høy* holdning til osломålet. *Høy* innbefatter her skalapunktene «*fin* [å höre på]» og «*ganske fin* [å höre på]». Den ene personen som ikke besvarte spørsmålet om opplevd forståelse av osломålet, var en av disse 22, og denne ene vurderingen må dermed utelukkes fra sammenlikningen. Da sitter vi igjen med 21 høye vurderinger på holdninger, noe som betyr 21 samsvar med forståelsen (da

hele 34 informanter, nesten alle, oppga høy forståelse av oslomål). Det betyr at 60 % av informantene³⁰ har samsvar mellom selvrapportert forståelse av og holdning til oslomålet.

5.4.3 Høy målt lytteforståelse, men høy vurdering i masketesten?

Det som har vært noe av målet med undersøkelsen, er å se på om det er noen sammenheng mellom høy målt lytteforståelse og høy vurdering av taleren i masketesten, og mellom lav målt lytteforståelse og lav vurdering av taleren. Som vist i tabell 19 (på neste side), er det få informanter som scorer lavt i lytteforståelsestesten, og dermed har det lite for seg å se på forholdet mellom lav målt lytteforståelse og lav vurdering i masketesten. Jeg vil heller fokusere på de informantene som scorer høyt på lytteforståelsestesten, da det er langt flere av disse.

Ettersom attraktivitetsdimensjonen har vist seg å være en dimensjon som er aktuell for informantene å bruke i vurderingen av talerne, er det denne jeg vil benytte meg av når jeg skal sammenlikne vurderinger med målt lytteforståelse. For å kunne gjøre en sammenlikning har jeg igjen måttet dele inn scorene og vurderingene i tre kategorier. Lytteforståelsesscorene er delt inn på samme måte som forklart i punkt 5.2.3; 0-4 poeng tilsvarer *lav* forståelse, 5-6 poeng tilsvarer *middels* forståelse, og 7-10 poeng tilsvarer *høy* forståelse. De gjennomsnittlige vurderingene på attraktivitetsdimensjonen er denne gangen delt inn litt annerledes, siden det denne gangen er snakk om et gjennomsnitt av fem skalaer per informant, og ikke bare et siffer (fra én skala). Inndelingen av de gjennomsnittlige vurderingene er gjort på følgende måte; en gjennomsnittsvurdering mellom 1,0 og 2,4 regnes som *lav*, en mellom 2,5 og 3,5 regnes som *middels*, og en som er på 3,6 eller høyere (opp til 5,0) regnes som *høy*. Inndelingen er satt opp i tabell 18, under.

Tabell 18: Inndeling av gjennomsnittsvurderinger i tre kategorier.

Lav vurdering	Middels vurdering	Høy vurdering
1,0 – 2,4	2,5 – 3,5	3,6 – 5,0

Grunnen til at inndelingen ble gjort på nettopp denne måten, var, som nevnt, at det her er snakk om et gjennomsnitt av flere skalaer, og ikke bare ett tall fra én skala. Ettersom det er liten sjanse for at noens gjennomsnittlige vurdering fra de fem attraktivitetsskalaene er

³⁰ Som avga fullstendige svar på disse spørsmålene; det vil si de 35 informantene som besvarte begge skalaene.

akkurat 3,0, måtte midtpunktet på skalaen strekkes litt i begge retninger. Dette gjør at vurderinger som er nær midtpunktet faktisk regnes som middels, og ikke som høye eller lave (bare fordi de ligger over eller under det som normalt er midtpunktet).

Tabell 19, under, viser kort sagt hvordan informantene fordeler seg i de ulike kategoriene, både når det gjelder målt lytteforståelse og vurderinger gjort i masketesten. Vi ser at fordelingen er forholdsvis jevn på tvers av varietetene³¹, og ser man kun på denne tabellen, er det fort gjort å anta at en jevn fordeling både på lytteforståelsesfronten og på masketestfronten er synonymt med mange samsvar per varietet, mellom for eksempel høy målt lytteforståelse og høy vurdering i masketesten. Men tabell 19 sier nemlig ikke noe om hvor mange samsvar som fantes blant informantenes resultater. Antall samsvar mellom kategoriene fremkommer derimot av tabell 20.

Tabell 19: Vurderinger på attraktivitetsdimensjonen og gjennomsnittsscorer for målt lytteforståelse, alle varieteter, fordelt på kategorier lav - middels - høy.

	Vurderinger på attraktivitetsdimensjonen			Gjennomsnittsscorer, målt lytteforståelse		
	Lav	Middels	Høy	Lav	Middels	Høy
Kristiansand	4	13	19	4	8	24
Tromsø	6	19	11	4	11	21
Bergen	1	11	24	1	14	21
Våler i Østfold	1	11	24	3	12	21
Trondheim	6	17	13	2	11	23
Oslo vest	7	16	13	4	13	19

³¹ Som en kommentar til dette kan det påpekes hvordan Tromsø, Trondheim og Oslo vest får flere lave vurderinger enn de andre tre varietetene. De tre førstnevnte får også færrest høye vurderinger. Sammenlikner man fordelingen i vurderingskategoriene med fordelingen i lytteforståelseskategoriene, ser vi at tendensen ikke er den samme for disse tre varietetene når det gjelder lytteforståelsen. Fordelingen av gjennomsnittlige lytteforståelsesscorer i kategoriene høy - middels - lav, er så å si den samme på alle varietetene.

Tabell 20: Antall samsvar mellom grad av lytteforståelse og vurdering i masketest, alle varieteter.

	Antall samsvar			
	Lav forståelse og lav vurdering	Middels forståelse og middels vurdering	Høy forståelse og høy vurdering	Totalt
Kristiansand	0	1	11	12
Tromsø	2	5	7	14
Bergen	0	3	13	16
Våler i Østfold	0	4	14	18
Trondheim	0	4	5	9
Oslo vest	0	6	5	11

Det tabell 20 forteller oss, er at det er varierende hvor mange samsvar vi finner per varietet. Aller flest samsvar finner vi i alle fall på det høye nivået, noe som ikke er spesielt overraskende, da de aller fleste informantene scorer høyt på lytteforståelsen. Med få informanter i kategoriene middels og lav lytteforståelse, blir det selvsagt ikke så mange samsvar i finne her.

Totalt sett er Våler i Østfold er den varietetten der informanter oftest har samsvar mellom målt lytteforståelse og vurderinger på attraktivitetsdimensjonen. Samsvarsprosenten er på hele 50 % for Våler i Østfold. Trondheim er den varietetten der vi finner færrest samsvar; samsvarsprosenten er her på 25 %. Det betyr at de andre varietetenes samsvarsprosenten havner et sted mellom disse.

Hva betyr disse resultatene for koblingen mellom lytteforståelse og språkholdninger (i form av vurderinger gjort i masketesten)? I beste fall kan vi tolke resultatene som at det finnes en svak kobling. Men samtidig er samsvarsprosenten såpass svak i de fleste tilfellene, at antall samsvar nok bør anses nærmest som tilfeldigheter. Det betyr at det ikke nødvendigvis er slik at god lytteforståelse påvirker vurderingene som gjøres i en masketest, eller omvendt. I alle fall ser det ikke ut til at det er en korrelasjon mellom disse i dette datamaterialet. Hvilken vei en slik påvirkning går, hadde det uansett vært vanskelig å si noe om med materialet som er blitt samlet inn i dette prosjektet. Begge scenarioene er tenkelige, og mulige, men det er vanskelig å observere eller måle kausalitetsforholdet. Rubin (1992) presenterer resultater som viser at etnisiteten til taleren påvirker hvordan hun blir forstått, som jo betyr at oppfatninger

og holdninger kan være med på å styre forståelsen. Det er altså mulig å utforme undersøkelser der man kan vite hvilken vei påvirkningen går, men i mitt prosjekt lar det seg altså ikke gjøre å trekke konklusjoner om dette.

5.4.4 Oppsummering

En god del av informantene besvarer de direkte spørsmålene som ble stilt om hvilke dialekter de synes er fine eller stygge, lette eller vanskelige. Ettersom disse spørsmålene befinner seg på samme «nivå», altså at de ber om selvrapportering, kan de sammenliknes uten større problemer. Her viste det seg at 21 (av opptil 28) informanter hadde minst ett samsvar mellom hvilke dialekter de oppga som lette og fine, og hvilke som ble nevnt som vanskelige og stygge.

Informantene ble også bedt om å vurdere «dialekten som snakkes i Oslo-området» på to skalaer; den ene gikk på estetikk, og den andre gikk på forståelighet. Informantenes besvarelser her er også direkte sammenliknbare, både fordi begge vurderingene er selvrapportering, og fordi vurderingene gjøres på samme type skala. Ved å gjøre en sammenlikning av besvarelsene, finner vi at hele 62 % av informantene (21 personer) har samsvar mellom opplevd forståelse av og holdning til oslomål.

Et av målene med dette prosjektet var å sjekke om det fantes en sammenheng mellom målt lytteforståelse og språkholdninger som kom frem i masketesten. Ettersom masketesten har sine begrensninger, blir det ikke uproblematisk å bruke begrepet *språkholdninger*, og vi må derfor heller snakke om *vurderinger* som ble gjort i masketesten. Det opprinnelige målet var å se på om det fantes en sammenheng mellom høy målt forståelse og høy vurdering, og mellom lav målt forståelse og lav vurdering. For å forenkle bildet noe, valgte jeg å kun se på attraktivitetsdimensjonen i maksetesten. Dette var ikke tilfeldig valgt; denne dimensjonen har for det første vist seg å være aktuell for svenskene i deres vurdering av norske talere, og den har også en tydelig kobling mellom lav vurdering og negativ vurdering, og mellom høy vurdering og positiv vurdering. Her skiller attraktivitetsdimensjonen seg fra både status og kompetanse-dimensjonen og dynamismedimensjonen. Både den målte lytteforståelsen og de gjennomsnittlige vurderingene fra attraktivitetsskalaene ble delt inn i tre kategorier; lav, middels og høy. En slik inndeling gjør det mulig å sammenlikne resultater som i utgangspunktet hadde ulikt format.

Det viser seg at de fleste samsvarene finnes i kategorien *høy*, altså høy målt forståelse og høy vurdering på attraktivitetsdimensjonen. Videre er det slik at det totale antallet samsvar

varierer fra 9 til 18, noe som tilsvarer 25 % og 50 % av informantgruppen, respektivt. Ut fra disse resultatene kan vi ikke si at det er en klar kobling mellom grad av lytteforståelse og vurderinger som gjøres på et tilsvarende nivå.

5.5 Forskningsspørsmålene

Det varierte og forholdsvis store datamaterialet jeg samlet inn, tillot meg å undersøke mange ulike aspekter ved svenskens lytteforståelse, språkholdninger og vurderinger av norske talere. I dette kapittelet har jeg først tatt for meg lytteforståelsestesten, deretter masketesten og språkholdninger, og til slutt har jeg sett lytteforståelsen i sammenheng med språkholdninger og vurderinger som ble gjort i masketesten. Funnene og analysen av funnene ble oppsummert mot slutten av hver av kapittelets tre hoveddeler. I denne oppsummeringen vil jeg derfor heller fokusere på forskningsspørsmålene som ble stilt i innledningskapittelet, og forsøke å besvare disse med bakgrunn i resultatene som er blitt presentert i dette kapittelet.

Det første forskningsspørsmålet var «*hvor godt forstår unge svensker i Oslo ulike norske varieteter?*» Svaret på dette må bli at svenskene i Oslo ser ut til å forstå norsk talespråk godt; den gjennomsnittlige lytteforståelsen er relativt god for alle varietetene som ble inkludert i denne undersøkelsen. Med tanke på de grunnleggende språklige likhetene mellom språkene, samt hvor eksponert disse svenskene blir for norsk talespråk, er ikke den høye målte forståelsen spesielt overraskende, men det gjør ikke resultatet mindre interessant (eller gledelig!).

Svaret på det første forskningsspørsmålet leder oss inn på det andre; «*forstås de sentraløstlandske varietetene bedre enn de som ikke er sentraløstlandske?*». Forventingen her var at de svenske deltakerne kom til å forstå de to sentraløstlandske varietetene bedre enn de resterende fire. Dette viste seg ikke å stemme. Ikke bare blir alle varietetene forstått omtrent like godt, men skal man først rangere gjennomsnittsscorene, havner Oslo vest nederst på lista, som dårligst forstått, mens Kristiansand havner øverst, som best forstått. Differansen mellom disse gjennomsnittsscorene er riktignok ikke på mer enn 0,58 poeng. Det er også slik at Våler i Østfold havner på en andreplass i den nevnte rangeringen. Alt i alt må vi konkludere med at sentraløstlandske dialekter ikke forstås bedre enn de andre norske dialektene som ble inkludert i undersøkelsen. Det virker altså som at hvilken dialekt disse svenskene møter på, spiller liten rolle i forståelsen. Norsk talespråk er uansett ikke noe de er blitt eksponert mye for tidligere i livet, og på den måten har de ingen forutsetning for å forstå én varietet bedre enn en annen.

Det tredje forskningsspørsmålet som ble formulert, lyder slik: *«forstår unge svensker i Oslo norsk talespråk bedre enn unge svensker i Sverige?»*. Svaret på dette har vi sett at er *ja*, Oslo-svenskene forstår muntlig norsk ganske mye bedre enn Sverige-svenskene. Dette resultatet kom vi frem til ved å sammenlikne informantenes resultater i denne undersøkelsen med resultater fra INS-undersøkelsen. Vi benyttet oss av noen av de samme deltestene, og fikk på den måten mulighet til å sammenlikne disse resultatene. Det som kom frem i denne sammenlikningen, var at svenskene i Oslo forsto fri og naturlig norsk tale mye bedre enn svenskene i Sverige. Dette gir selvsagt god mening; svenskene som har bodd og jobbet en stund i Norge, har blitt mye mer eksponert for denne typen tale enn svenskene i Sverige, og dette fremmer åpenbart forståelsen.

Forskningsspørsmål nummer fire lød som følger: *«hvilke faktorer kan påvirke svenskernes lytteforståelse av norsk?»*. For å finne ut av dette, ble den gjennomsnittlige lytteforståelsen krysset med bakgrunnsinformasjon om informantene. Det kom frem at lenger botid i Norge, eksponering for norsk språk på arbeidsplassen og planer om å slå seg til ro i Norge viste en korrelasjon med høy lytteforståelse. Hvor svenskene kom fra i Sverige så ikke ut til å ha noen betydning for grad av lytteforståelse i denne undersøkelsen, men det er ikke umulig at dette kan ha noe å si for andre svensker i Norge.

Det femte forskningsspørsmålet dreide seg om språkholdninger, og ble formulert slik: *«hvilke holdninger har svensker i Oslo til ulike norske varieteter?»*. Dette forskningsspørsmålet er det noe vanskeligere å gi et godt svar på, da det viste seg at masketesten hadde sine begrensninger, og at den dermed ikke kan si så mye om språkholdninger som man hadde ønsket at den kunne. Det vi kan si med noe større sikkerhet, er hvilke holdningsdimensjoner Oslo-svenskene ser ut til å forholde seg til når de vurderer de norske talerne. Dynamismedimensjonen, og spesielt attraktivitetsdimensjonen har vist seg som brukbare for svenskene. På attraktivitetsdimensjonen vurderes de norske varietetene som ble inkludert i undersøkelsen forholdsvis positivt. I masketesten fikk tre av de seks inkluderte varietetene flest høye vurderinger, og de tre andre fikk flest middels vurderinger. Kristiansand, Bergen og Våler i Østfold ble oftest vurdert høyt, mens Tromsø, Trondheim og Oslo vest oftere ble vurdert midt på treet. Ingen av varietetene fikk flest lave vurderinger, og lave vurderinger var det generelt ganske få av.

Når det gjaldt holdningsdimensjoner, viste det seg at dimensjonen som har å gjøre med status og kompetanse så ut til å fungere dårlig for svenskene. Dette kan ha å gjøre med at vi i Norge har et lite definert statushierarki for dialekter, og at dette slår ut i svenskens resultater.

En annen mulighet er at et slikt statushierarki for dialekter faktisk finnes i Norge, men siden svenskene har sin bakgrunn i et annet språksamfunn, så kjenner de ikke til hvilke klassifiseringer som gjøres i det norske språksamfunnet. Dermed klarer de ikke å svare bestemt på skalaene fra status og kompetanse-dimensjonen. Er slikt statushierarki kan med tiden læres av de som kommer utenfra og trer inn i språksamfunnet, men det tar tid. Ser man slik på det, kan man tenke seg at svenskene i informantgruppen ikke har vært i Norge lenge nok til å ha kommet inn i dette systemet av distinksjoner.

Det sjettede, og siste, forskningsspørsmålet var dette: *«finnes det en sammenheng mellom lytteforståelse og språkholdninger, og hvordan ser den i så tilfelle ut?»*. Baserer man seg på resultatene i dette prosjektet, kan man vanskelig si at vi ser en kobling mellom målt lytteforståelse og vurderingene som gjøres i masketesten. Ved å sammenlikne hver informants vurderinger på attraktivitetsdimensjonen med hans målte lytteforståelse for hver varietet, fant vi samsvar i mellom 9 og 18 tilfeller. Det vil si at mellom 25 % og 50 % av informantene har tilfeller av samsvar. Ut fra disse resultatene kan man vanskelig si noe med sikkerhet. Konklusjonen må bli at det i noen tilfeller kan være en kobling mellom grad av lytteforståelse og vurdering på attraktivitets skalaene, men i de fleste er det nok ikke slik. Resultatene fra denne undersøkelsen gir oss dessverre litt for lite informasjon til å kunne si noe helt bestemt om dette forskningsspørsmålet.

I denne siste delen av kapitlet har jeg forsøkt å besvare hvert av forskningsspørsmålene som ble presentert i innledningskapitlet. De aller fleste av dem lot seg besvare – bare det siste spørsmålet viste seg noe vanskelig å gi et godt svar på. I det neste kapitlet, avslutningskapitlet, vil ikke forskningsspørsmålene bli omtalt, men jeg vil heller ta opp den overordnede problemstillingen, som også ble satt frem i innledningskapitlet.

Kapittel 6

Avslutning

6.1 Innledning til avslutningen

I dette avslutningskapittelet vil jeg først ta et skritt tilbake, og se på hva jeg hadde som mål med oppgaven. I den forbindelse vil jeg igjen se på problemstillingen jeg satte frem i innledningskapittelet, og reflektere litt rundt denne og oppgavens tema. Videre vil jeg presentere hovedfunnene, forsøke å samle trådene, og komme frem til en slags konklusjon. Avslutningsvis vil jeg fokusere på mulighetene for videre forskning på gruppen og temaet, og komme med forslag til mulige nye og utvidede forskningsprosjekter.

6.2 Problemstilling og funn

I innledningskapittelet ble følgende problemstilling presentert: «Hvor godt forstår unge svensker i Oslo ulike norske talesmålsvarieteter; hvilke holdninger har de til disse; og finnes det noen sammenheng mellom lytteforståelse og språkholdninger i denne gruppen?». Målet med forskningsprosjektet har altså vært å finne frem til svar på disse spørsmålene. Dette ble gjort gjennom et feltarbeid, der det ble brukt en undersøkelse som var satt sammen av en lytteforståelsestest, et spørreskjema og en masketest. Informantgruppen besto av 36 unge svensker som bor i Oslo-området. Talemålsvarietetene som ble testet, var Kristiansand, Bergen, Trondheim, Tromsø, Våler i Østfold og Oslo vest, samt opplest bokmål og enda en form for oslomål (som kun var med i lytteforståelsestesten).

6.2.1 Lytteforståelsen

Når det gjelder Oslo-svenskenes lytteforståelse, kom det frem flere spennende resultater. For det første viser det seg at svenskene i Oslo forstår oslomål³² svært mye bedre enn Sverige-svenskene som deltok i INS-undersøkelsen. Den oppleste bokmålsteksten (nyhetsopplesingen) ble forstått noe bedre av Oslo-svenskene enn av svenskene i INS, men differansen her var ikke spesielt stor. Disse resultatene er ikke akkurat overraskende, men det er svært gledelig at lytteforståelsen stiger såpass mye bare ved økt eksponering.

³² Fri og naturlig tale – INS-deltesten der det ble brukt et videoklipp fra «Vil du bli millionær?». I videoklippet er det to menn fra Oslo og Oslo-området som samtaler.

Videre forsto de Oslo-baserte svenskene alle de utvalgte norske dialektene omtrent like godt. Alle gjennomsnittsscorene ligger et sted rundt 7 poeng av 10 mulige, noe som betyr at informantene viser god forståelse. Det er bare 0,58 poeng som skiller den høyeste gjennomsnittsscoren fra den laveste. Det er også slik at god forståelse korrelerer med mye eksponering for norsk språk på arbeidsplassen, med lenger botid i Norge, og med å ha fremtidsplaner som innebærer å bli i Norge.

I spørreskjemaet ble informantene bedt om å vurdere egen forståelse av oslomål og «dialekter som avviker fra den som snakkes i Oslo-området». Omtrent alle informantene rapporterer om høy forståelse av oslomål, mens bare en tredjedel vurderer sin egen forståelse av «alle andre» dialekter som høy. De resterende 2/3 er jevnt fordelt på middels og lav forståelse. Den selvrapporterte forståelsen stemmer altså ikke overens med den målte lytteforståelsen, der alle de utvalgte dialektene ble forstått omtrent like godt.

6.2.2 Masketesten og språkholdningene

Resultatene av masketesten viste at informantene brukte både attraktivitetsdimensjonen og dynamismedimensjonen aktivt. Dimensjonen som har med status og kompetanse å gjøre, viste seg derimot å være mindre aktuell for informantene. Dette kan ha å gjøre med at de unge svenskene i Oslo ikke kjenner godt nok til det norske dialektshierarkiet til å bruke denne dimensjonen aktivt i vurderingene sine. I Bourdieus terminologi kan vi si at svenskene ikke kjenner til systemet av distinksjoner, og dette gjør det vanskeligere for dem å navigere i det norske språksamfunnet.

Det viser seg at mange av informantene ikke greier å plassere de ulike varietetene geografisk, i alle fall ikke på by- eller fylkenivå. Men de fleste greier å plassere varietetene i en større landsdel; det vil si at de greier å plassere en dialekt «nordover» eller «sør- og vestover» i landet, med utgangspunkt i Oslo. Dette forteller oss at de unge svenskene faktisk har en form for mentale dialektkart, men at de (ennå) ikke er særlig detaljerte.

Det kommer frem at informantene bedømmer de sentraløstlandske varietetene (Oslo vest og Våler i Østfold) noe ulikt. Blant annet er de sikre på hvilken av talerne som er urban, og hvilken som er landlig – og bedømmelsen de gjør her er korrekt. Når det gjelder Våler i Østfold-taleren, blir hun vurdert høyest av alle på attraktivitetsdimensjonen. Flere av informantene mente at Østfold-jenta hørt «litt svensk» ut, og dette kan nok ha med bruken av «døm» for «de» og «dem» å gjøre, samt at hun bruker «tjukk l», som også finnes i mange

svenske dialekter. Kanskje er det slik at denne taleren vurderes høyere på attraktivitet fordi hun høres noe mindre fremmed ut for informantgruppen.

6.2.3 Forståelse og språkholdninger

Det var også et mål å forsøke å finne ut av om informantenes grad av forståelse korrelerte med deres registrerte språkholdninger. Det var en del samsvar å finne når det gjaldt opplevd (selvrapportert) forståelse og selvrapporterte holdninger av ulike norske dialekter, men langt færre samsvar når målt lytteforståelse ble kryssset med vurderingene som ble gjort i masketesten.

6.3 Konklusjon

Informantgruppen, som består av Oslo-svensker, forstår altså norsk talespråk godt, og bedre enn svensker i Sverige. Men kan disse resultatene generaliseres på grunnlag av utvalget? Vi vet generelt lite om de unge svenske arbeidsinnvandrerne i Oslo. Det finnes omtrent ikke statistikk på hva de jobber med, hvordan de bor, og hvor lenge de blir her når de kommer hit. Dermed blir det vanskelig å si noe helt klart om generaliserbarhet på grunnlag av utvalg. Men det vi jo vet, er at språkforståelse forbedres i takt med økt eksponering. Dette har flere undersøkelser vist, blant annet Rubin (1992), Søgård (2008), Panevska-Ilik (2013) og Strzyz (2013), for å nevne noen. Også INS-rapporten til Delsing & Åkesson (2005) forteller om slike funn. Ser vi slik på det, må vi anta at resultatene i lytteforståelsestesten er generaliserbare; svensker som oppholder seg i Norge over lenger tid vil helt klart oppleve en forbedret forståelse av det norske språket.

Eksponeringsfaktoren ser vi tydelig når vi finner korrelasjoner mellom større grad av forståelse og lenger botid i Norge, og møte med norsk språk på arbeidsplassen. At god forståelse korrelerer med planer om å slå seg ned i Norge, er svært interessant. Dette resultatet kan kanskje forklares med motivasjon. Har man bestemt seg for å bli i Norge, vil det nok oppleves som mye viktigere enn før å forstå det norske språket. Ens fremtid i landet vil preges av hvor godt eller dårlig man forstår nasjonalspråket, og språklæringen vil dermed bli essensiell for å kunne oppnå en positiv situasjon i fremtiden.

Informantenes mange nøytrale vurderinger på status og kompetanse-dimensjonen, forteller oss at denne holdningsdimensjonen er lite brukbar når en svenske skal vurdere norske dialekter. Dette har sannsynligvis å gjøre med at Oslo-svenskene ikke kjenner til det stathierarkiet som ulike norske dialekter er en del av. Som de «nykommerne» de er, vil de

ikke kunne kjenne til den symbolske verdien til ulike varieteter her i landet, og dette vil kunne gjøre det vanskelig å navigere i språksamfunnet generelt – og gjøre det vanskelig å gjøre vurderinger langs status og kompetanse-dimensjonen. Ettersom det faktisk finnes et standardspråk i Sverige, *rikssvenskan*, og dette sannsynligvis er forbundet med status og prestisje (slik standardspråk ofte er), kunne man tenke seg at svenskene som kommer til Norge tar med seg denne oppfatningen over grensen, og overfører eventuelle holdninger til de norske motpartene til svenske varieteter. Men dette ser altså ikke ut til å være tilfellet. Språkholdninger som er knyttet til prestisje, status og kompetanse kan, som andre slags holdninger, også læres, men det tar tid å komme inn i et språksamfunns system av distinksjoner.

Vi ser også at det svensk-norske «broderforholdet» til dels kommer frem i informantenes svar på hva de synes om nordmenn. Svarene er preget av et slags elsk-hat-forhold til broderfolket; det nevnes hyppig at nordmenn oppleves som hyggelige, snille og åpne mennesker, men mange svarer også at vi er late, kresne og rike. Om disse svarene er informantenes egne opplevelser, eller om det er oppfatninger og holdninger som er preget av rådende stereotyper blant svensker generelt og svensker i Norge og Oslo generelt, vites ikke. Uansett illustrerer slike svar ambivalensen ved det svensk-norske forholdet; vi er venner, men har ikke bare godt å si om hverandre – ekte søskenkjærlighet.

6.4 Videre forskning

Man vil alltid kunne finne ting man kunne gjort annerledes i et masterprosjekt som dette. For eksempel kunne det vært inkludert flere talere i masketesten, eller det kunne vært gjort et forsøk på å samle inn lydklipp til en *matched guise-test* istedenfor til en *verbal guise-test*. Man kunne valgt andre skalaer og andre adjektiver. Det kunne blitt stilt andre eller flere spørsmål i spørreskjemaet, og det kunne blitt brukt andre lydklipp i lytteforståelsestesten, som man kunne stilt andre spørsmål til. Ikke minst, kunne hele undersøkelsen blitt gjennomført med en norsk kontrollgruppe, slik at man fikk noe å sammenlikne resultater med. Det vil alltid dukke opp utfordringer og problemer i et slikt prosjekt, og ikke alt lar seg løse på en god måte, eller på forholdsvis kort tid. Heldigvis kommer det noe positivt ut av alle utfordringene og åpenbaringene man opplever gjennom arbeidet med prosjektet; det gir viktig lærdom, og det genererer et utall nye idéer til hvordan man bedre kan undersøke et tema, en gruppe eller et fenomen.

I tilfellet med nettopp masketesten, som ble nevnt ovenfor, hadde det vært interessant å se om vurderingene svenskene gjorde ble tydeligere om man endret skalaene og adjektivene. Kanskje hadde man fått tydeligere resultater om det ikke fantes et nøytralt punkt på skalaene, slik at man *måtte* velge side. Kanskje hadde vi funnet frem til hvilke holdningsdimensjoner som fungerte aller best – eller sett konturene av noen andre holdningsdimensjoner enn Zahn & Hoppers – dersom andre adjektiver ble inkludert.

Det kunne også vært interessant å la unge nordmenn gjennomføre den samme undersøkelsen som de unge svenskene har gjennomført, slik at man kan gjøre en sammenliknende analyse. Et alternativ er å utforme en litt annerledes undersøkelse (som kanskje har noen færre begrensninger når det gjelder masketesten), og la både svensker i Norge og nordmenn gjennomføre denne. Har man resultater fra en slik undersøkelse, kan det være mulig å si noe sikrere om dialektshierarkiet i Norge, og om svenskene plukker opp dette eller ikke.

Sist, men ikke minst, kunne det vært spennende å undersøke Oslo-svenskene sin forståelse av flere ulike norske varieteter enn de seks som ble inkludert i dette prosjektet. Man kunne også undersøke hvordan denne gruppen forstår og vurderer flere østlandske dialekter, eller ulike former for oslomål.

6.5 Helt til sist...

I INS-rapporten kom det frem at svenskenes forståelse av nabospråkene var blitt dårligere siden 1970-tallet, da Maurud gjennomførte sin nabospråksundersøkelse (Delsing & Åkesson 2005:148). I rapporten kommer det også frem at forståelsen av et nabospråk ofte korrelerer med kontaktmønstre, altså at mer eksponering for et nabospråk henger sammen med bedre forståelse av språket. Delsing & Åkesson (2005:145) kan ikke si noe om hvilken vei påvirkningen eventuelt går; «[d]en som har mycket kontakt med ett grannland lär sig mera grannspråk, och den som kan mycket grannspråk tar mera kontakt». En slik dialektikk finner vi også i forholdet mellom forståelse og språkholdninger; positive holdninger vil kunne bidra til bedre forståelse, da man gjerne er mer åpen for å «ta i mot» den språklige stimulusen, og sannsynligvis vil man være mer interessert i å forsøke å forstå. Samtidig kan god forståelse bidra til positive holdninger til språket (og språkbrukerne), da man nok har lettere for å like noe man forstår godt, enn noe man forstår dårlig.

Resultatene i mitt masterprosjekt viser at svenskene i Oslo forstår norsk talespråk svært mye bedre enn svenskene i Sverige som deltok i INS-undersøkelsen – i alle fall gjelder dette

den frie og naturlige formen for norsk talespråk. Dette underbygger Delsing & Åkessons poeng, ovenfor; eksponering for et nabospråk er det som skal til for å øke graden av forståelse. Vi kan nok også regne med at Oslo-svenskenes forståelse av norsk faktisk er bedre i autentiske kommunikasjonsituasjoner, da testsituasjonen sjelden tilbyr de samme mulighetene som ansikt-til-ansikt-samtale gjør (jf. Uhlmann 1994:199). I en ansikt-til-ansikt-samtale kan man blant annet ta i bruk klargjøring, bruk av para-lingvistiske hjelpemidler (eksempelvis gestikulasjon og kroppsspråk), og generell språklig tilpasning. Ser man slik på det, kan jo svenskene i Oslo være svært så gode til å forstå talt norsk!

Som en avsluttende betraktning, vil jeg trekke frem det gledelige i lytteforståelsesresultatene. Det at Oslo-svenskene gjør det så godt i lytteforståelsestesten, viser at det ikke er så mye som skal til før nabospråksforståelsen øker svært mye. Med nærmest åpen grense mellom Norge og Sverige, ulike trekkplastre – som for eksempel flere jobber og høyere lønninger i Norge – og positive holdninger, trenger ikke svenskens INS-resultatene være så nedslående for en ihuga nordist. Det skal ikke så mye til før de forstår mye, mye bedre.

Litteraturliste

- Aiken, L. R. (2002). *Attitudes and Related Psychosocial Constructs. Theories, Assessment and Research*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Akselberg, G. & B. Mæhlum. (2008). «Sosiolingvistisk metode». I B. Mæhlum, G. Akselberg, U. Røyneland & H. Sandøy. (2008). *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistik*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Allport, G. (1935). «Attitudes». I C. Murchison (red.). (u.å.). *Handbook of social psychology*. Worcester, Mass: Clark University Press
- Arbeids- og sosialdepartementet. (2008). *Arbeidsinnvandring*. St.meld. nr. 18 (2007-2008). Oslo: Departementet.
- Baker, C. (1992). *Attitudes and Language*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Berggreen, H. & K. Tenfjord. (2003). *Andrespråklæring*. 2. utg. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Bourdieu, P. [1979] (2002). *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo: Pax Forlag.
- Bourdieu, P. (1991). *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity Press.
- Braunmüller, K. (1998). *De nordiske språk*. 2. bearbejdede utgave. Oslo: Novus forlag.
- Caron, J. [1989] (1992). *An introduction to psycholinguistics*. Hertfordshire: Harvester Wheatsheaf.
- Chambers, J.K. & P. Trudgill. (1998). *Dialectology*. 2.utg. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dascal, M. (2003). *Interpretation and understanding*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.
- Delsing, L.-O. & K. L. Åkesson. (2005). *Håller språket ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, svenska och norska*. København: Nordiska ministerrådet.
- Eriksen, T. H. (2010). «Svorge». I A. Ruth & B. Lindahl (red.). (2010). *I takt og utakt. Nye historier og Norge og Sverige*. Oslo: Schibsted forlag.
- Eriksen, T. H. & T. A. Sajjad. (2012). *Kulturforskjeller i praksis. Perspektiver på det flerkulturelle Norge*. 5.utg. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

- Folkeregistrering i Norge. (2014). Hentet 26.april 2014 fra <http://www.norden.org/no/norden-for-deg/flytte-til-norden/flytte-til-norge/folkeregistrering-i-norge>
- Garrett, P. (2010). *Attitudes to language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Giles, H. (1970). «Evaluative reactions to accents». *Educational review* 22. 211-27.
- Grimsrud, B. (2010). «Både norsk och svensk». I A. Ruth & B. Lindahl (red.). (2010). *I takt og utakt. Nye historier og Norge og Sverige*. Oslo: Schibsted forlag.
- Grønmo, S. (1996). «Forholdet mellom kvalitative og kvantitative tilnærminger i samfunnsforskningen». I H. Holter & R. Kalleberg (red.). *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gursli-Berg, G. & J. E. Myhre. (2013). Innvandring til Norge. I *Store norske leksikon*. Hentet 25. april 2014 fra http://snl.no/innvandring_til_Norge.
- Haugen, E. (1953). «Nordiske språkproblemer – en opinionsundersøkelse». *Nordisk tidsskrift*, årg. 29, s. 225-249.
- Haugen, E. (1966). «Semicommunication: The Language Gap in Scandinavia». *Sociological inquiry*, 36(2), 280-297.
- Hellevik, O. (1999). *Forskningsmetode i sosiologi og statvitenskap*. 6.utg. Oslo: Universitetsforlaget.
- Holter, H. (1996). «Fra kvalitative metoder til kvalitativ samfunnsforskning». I H. Holter & R. Kalleberg (red.). *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Irvine, J. (2001). «‘Style’ as distinctiveness: The culture and ideology of linguistic differentiation.» I P. Eckert & J. R. Rickford (red.). *Style and Sociolinguistic variation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jahr, E. H. & B. Mæhlum. (2009). «Har vi et standardtalemål i Norge?». I *Norsk lingvistisk tidsskrift 1/2009*. Oslo: Novus Forlag.
- Jakobsen, Kjetil. (2002). «Innledende essay». I P. Bourdieu. [1979]. (2002). *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo: Pax forlag.
- Johnstone, B. (2000). *Qualitative Methods in Sociolinguistics*. New York: Oxford University press.
- Julsrud, O. (2013, 14. mai). Sveriges Samtidshistorie. I *Store norske leksikon*. Hentet 25. april 2014 fra http://snl.no/Sveriges_samtidshistorie.
- Jørgensen, N. & E. Kärrlander. (2001). *Grannspråksforståelse i Öresundsregionen år 2000. Gymnasisters hörförståelse*. Nordlund. Småskrifter från Institutionen för nordiska språk i Lund. Lunds Universitet.

- Kalleberg, R. (1996). «Forskningsopplegget og samfunnsforskningens dobbeltdialog». I H. Holter & R. Kalleberg (red.). *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Klingberg, M. (2010). «Morokul igen». I A. Ruth & B. Lindahl (red.). (2010). *I takt og utakt. Nye historier og Norge og Sverige*. Oslo: Schibsted forlag.
- Kloss, H. (1967). «‘Abstand Languages’ and ‘Ausbau Languages’». *Anthropological Linguistics*, Vol. 9, No. 7, 29-41.
- Kristiansen, T. (1997). «Language Attitudes in a Danish Cinema». I N. Coupland & A. Jaworski (red.). (1997). *Sociolinguistics. A Reader and Coursebook*. Hampshire, UK: Palgrave MacMillan.
- Kristiansen, T. (2011). «Attitudes, ideology and awareness». I R. Wodak, B. Johnstone & P. Kerswill (red.). (2011). *The SAGE handbook of sociolinguistics*. Los Angeles, California: Sage Publications.
- Kulbrandstad, L. A. (2007). «Dialekt og aksentpreget norsk. En språkholdningsstudie». I G. Akselberg & J. Myking. (2007). *Å sjå samfunnet gjennom språket. Heidersskrift til Helge Sandøy på 60-årsdagen*. Oslo: Novus Forlag.
- Lambert, W. E., M. Anisfeld & G. Yeni-Komshian. (1965). «Evaluational reactions of jewish and arab adolescents to dialect and language variations». I *Journal of Personality and Social Psychology*, 2(1), 84-90.
- Likert, R. (1932). «A technique for the measurement of attitudes». *Archives of Psychology*. No. 140.
- Linell, P. (1978). *Människans språk. En orientering om språk, tänkande och kommunikation*. Lund: LiberLäromedel.
- Lindahl, B. (2010). «Svenska ungdomar i Norge». I A. Ruth & B. Lindahl (red.). (2010). *I takt og utakt. Nye historier og Norge og Sverige*. Oslo: Schibsted forlag.
- Maegaard, M. (2009). «Den kvalitative sprogmaskemetode. Mellem ideologi og praksis». I A. Gudiksen (red.). *Dialektsforskning i 100 år. Afdeling for Dialektsforskning, Nordisk forskningsinstitut, Københavns Universitet*.
- Manger, T., S. Lillejord, T. Nordahl & T. Helland. (2009). *Livet i skolen 1. Grunnbok i pedagogikk og elevkunnskap*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Maurud, Ø. (1976). *Nabospråksforståelse i Skandinavia. En undersøkelse om gjensidig forståelse av tale- og skriftspråk i Danmark, Norge og Sverige*. Stockholm: Nordiska rådet.

- Melby, G. (2008). «Språk og symbolsk makt i «Team Antonsen»». I G. Akselberg (red.). (2008). *Målbryting. Skrifter frå prosjektet Talemålsending i Noreg, 9*. Bergen: Nordisk institutt, Universitetet i Bergen.
- Myhre, J. E. (2005). «Kajsa, Sven og hundre tusen svensker - innvandring fra Sverige til Norge på 1800-tallet». I Ø. Sørensen & T. Nilsson (red.). (2005). *Norsk-svenske relasjonar i 200 år*. Oslo: Aschehoug & Co.
- Mæhlum, B. (2009). «Standardtalemål? Naturligvis! En argumentasjon for eksistensen av et norsk standardtalemål». I *Norsk lingvistisk tidsskrift 1/2009*. Oslo: Novus Forlag.
- Mæhlum, B. & U. Røyneland. (2009). «Dialektparadiset Norge - en sannhet med modifikasjoner». I H. Hovmark, I. S. Sletten & A. Gudiksen (red.). *I mund og bog. 25 artikler om sprog tilegnet Inger Lise Pedersen på 70-årsdagen d. 5. juni 2009*. København: Afdeling for Dialektforskning, Nordisk Forskningsinstitut, Københavns Universitet.
- Mæhlum, B. & U. Røyneland. (2012). *Det norske dialektlandskapet. Innføring i studiet av dialekter*. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Mårtenson, P. & A. Fjeldstad. (1999). *Svenska för norrmän*. 3.utg. Oslo: Gyldendal Akademisk Forlag AS.
- Nikolaisen, C. A. (2013). *Den snille, den slemme og den dumme. En sosiolingvistisk analyse av språkholdninger som formidles gjennom dialektbruk i NRK Super*. (Masteroppgave, Universitetet i Oslo). Oslo: Christine Alexandra Nikolaisen.
- Nordenstam, K. (1979). *Svenskan i Norge. Språklig variation hos svenska invandrare i Bergen*. (Doktoravhandling, Göteborgs universitet) Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- NRK Dokumentar og samfunn. (2013, 15. oktober). *Brennpunkt: Svensk, søt og villig*. [TV-program]. Hentet 25.april 2014 fra <http://tv.nrk.no/serie/brennpunkt/mdup11001713/15-10-2013>.
- Panevska-Ilik, G. (2013). *Utlendinger og nordisk språkforståelse. Et forskningsprosjekt om utlendingers nabospråksforståelse*. (Masteroppgave, Universitetet i Oslo). Oslo: Gabriela Panevska-Ilik.
- Parkvall, M. (2012). «Här går gränsen». *Språktidningens* nettsider. Hentet 7. mai 2014 fra <http://spraktidningen.se/artiklar/2012/09/har-gar-gransen>

- Personvernombudet for forskning. (2014). «Må prosjektet meldes?». Norsk samfunnsvitenskaplig datatjenestes nettsider. Hentet 29.april 2014 fra <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/>.
- Preston, D. R. (1989a). *Perceptual Dialectology. Nonlinguists' Views of Areal Linguistics*. Dordrecht, Holland: Foris Publications.
- Preston, D. R. (1989b). *Sociolinguistics and Second Language Acquisition*. Oxford: Blackwell.
- Preston, D. R. (2004). «Language with an Attitude». I J. K. Chambers, P. Trudgill & N. Schilling-Estes (red.). (2004). *The Handbook of Language Variation and Change*. Malden, Mass.: Blackwell Publishing.
- Preston, D. R. (2009). «Are you really smart (or stupid, or cute, or ugly, or cool)? Or do you just talk that way?». I M. Maegaard, F. Gregersen, P. Quist & J. N. Jørgensen (red.). (2009). *Language attitudes, standardization and language change - perspectives on themes raised by Tore Kristiansen on the occasion of his 60th birthday*. Oslo: Novus Forlag.
- Rasinger, S. M. (2010). «Quantitative Methods: Concepts, Frameworks and Issues». I L. Litosseliti (red.). (2010). *Research Methods in Linguistics*. London: Continuum International Publishing Group.
- Riksgrenser. (2013). Hentet 29.april 2014 fra <http://www.statkart.no/Kunnskap/Norges-grenser/Riksgrenser/>.
- Rindal, U. (2013). *Meaning in English. L2 attitudes, choices and pronunciation in Norway*. (Doktoravhandling, Universitetet i Oslo). Oslo: Akademika publishing.
- Rubin, D. L. (1992). «Nonlanguage factors affecting undergraduates' judgments of nonnative English-speaking teaching assistants». I *Research in Higher Education*, Vol. 33, No. 4. p. 511-531.
- Rønning, H. (2010). «Norske og svenske medie- og kulturparadokser». I A. Ruth & B. Lindahl (red.). (2010). *I takt og utakt. Nye historier og Norge og Sverige*. Oslo: Schibsted forlag.
- Røyneland, U. (2005). *Dialektnivellering, ungdom og identitet: ein komparativ studie av språkleg variasjon og endring i to tilgrensande dialektområde, Røros og Tynset*. (Doktoravhandling, Universitetet i Oslo). Oslo: Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo.

- Røynealand, U. (2008). «3: Språk- og dialektkontakt». I B. Mæhlum, G. Akselberg, U. Røynealand & H. Sandøy. *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistik*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Salvesen, H. & Norseng, P. G. (2012). Kalmarunionen. I *Store norske leksikon*. Hentet 24. april 2014 fra <http://snl.no/Kalmarunionen>.
- Sandbakk, Liv. (2009). *Språk på flyttefot: en studie av språket til fem svensker bosatt i Norge med drøfting av kodeveksling og akkomodasjon*. (Masteroppgave, Universitetet i Tromsø). Tromsø: Universitetet i Tromsø.
- Sandøy, H. (1997). *Lånte fjører eller bunad? Om norsk skrivemåte av importord*. Utgreiing for Kulturdepartementet og Språkrådet, august 1997.
- Sandøy, H. (2013). «Driving forces in language change - in the Norwegian perspective». I T. Kristiansen & S. Grondelaers (red.). (2013). *Language (De)standardisation in Late Modern Europe: Experimental Studies*. Oslo: Novus.
- Sandøy, H. (2014). *Språkholdningar på Vestlandet. Ikkje beint fram, nei. Refleksjonar etter et stort innsamlingsprosjekt*. Foredrag på SONE-konferansen, 7. mars 2014.
- Sarnoff, I. (1970). «Social attitudes and the resolution of motivational conflict». I M. Jahoda & N. Warren (red.). *Attitudes*. Harmondsworth: Penguin.
- Sejersted, F. (2013). Unionsoppløsningen I 1905. I *Store norske leksikon*, nettutgaven. Hentet 24. april 2014 fra http://snl.no/Unionsoppl%C3%B8sningen_i_1905.
- Sejersted, F. (2014). «1814: Det selvstendige Norges fødsel». I *Store norske leksikon*. Hentet 24. april 2014 fra http://snl.no/1814%2FDet_selvstendige_Norges_f%C3%B8dsel.
- Svennevig, J. (2009). *Språklig samhandling. Innføring i kommunikasjonsteori og diskursanalyse*. 2.utg. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Stambøl, L. S. (2013). *Bosettings- og flyttemønster blant innvandrere og deres norskfødte barn* (rapport). Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Statistisk sentralbyrå (SSB). (2014a). Folkemengden, 1. januar 2014. Hentet 26.april 2014 fra <http://www.ssb.no/folkemengde/>
- Statistisk sentralbyrå (SSB). (2014b). Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, 1. januar 2014. Hentet 24. april 2014 fra <http://www.ssb.no/befolkning/statistikker/innvbef/aar/2014-04-24>
- Store norske leksikon. (2013a). Sveriges historie . I *Store norske leksikon*. Hentet 29. april 2014 fra http://snl.no/Sveriges_historie

- Store norske leksikon. (2013b). Økonomi og næringsliv i Sverige. I *Store norske leksikon*. Hentet 25. april 2014 fra http://snl.no/%C3%98konomi_og_n%C3%A6ringsliv_i_Sverige.
- Strzyz, M. (2013). *Jeg forstår (ikke) norsken din! En sosiolingvistisk studie i forståelse av norske dialekter blant polske studenter i Oslo*. (Masteroppgave, Universitetet i Oslo). Oslo: Michalina Strzyz.
- Søgård, B. H. (2008). *Interskandinavisk språkforståelse. En eksempelstudie fra yrkesopplæring i et skandinavisk reiseselskap*. (Masteroppgave, Universitetet i Oslo). Oslo: Beate Hogsnes Søgård.
- Teleman, U. (2003). «Swedish». I A. Deumert & W. Vandenbussche (red.). (2003). *Germanic Standardizations: Past to Present*. Amsterdam: John Benjamins.
- Teleman, U. (2007). «Svensk talspråkhistoria: tempo och riktning». I U. Teleman. (2014). *Tankens makt över språket. Utvalda artiklar med anledning av författarens 80-årsdag*. Lund: Språk- och litteraturcentrum, Lunds universitet.
- Thelander, M. (2009). «Svenskt standardspråk som begrepp och fenomen». I *Norsk lingvistisk tidsskrift 1/2009*. Oslo: Novus Forlag.
- Tolgensbakk, Ida. (under arbeid). *Vi, partysvensker? En narratologisk studie av unge svenske arbeidsmigranter til Oslo*. (Doktoravhandling, Universitetet i Oslo).
- Torp, A. (1998). *Nordiske språk i nordisk og germansk perspektiv*. Oslo: Novus forlag.
- Torp, A. (2013). «Nokre synspunkt på den skandinaviske språksituasjonen frå norsk synstad». I Nettverket for språknemndene i Norden. (2013). *Språk i Norden 2013*. København: Nordisk sprogkoordinasjon.
- Uhlmann, U. B. (1994). *Skandinaver samtalar. Språklige och interaktionella strategier i samtal mellom danskar, norrmän och svenskar*. (Doktoravhandling, Uppsala Universitet). Uppsala: Institutionen för nordiska språk vid Uppsala Univesitet.
- Ungdomsledigheten - en krise i demring. (2010). Hentet 25.april 2014 fra <http://www.norden.org/sv/aktuellt/nyheter/ungdomsarbeidsledigheten-2013-en-krise-i-demring>.
- Veka, Camilla. (2013, 27. oktober). –Østfold er bunnen og Vinje er toppen. *NRK Kultur og underholdning*. Hentet fra http://www.nrk.no/kultur/_-ostfold-dialekten-er-verst-1.11319147
- Vikør, L. S. (2007). *Språkplanlegging. Prinsipp og praksis*. 3.utg. Oslo: Novus forlag.
- Vold, J. E.. (2010). «Søta bror». I A. Ruth & B. Lindahl (red.). (2010). *I takt og utakt. Nye historier og Norge og Sverige*. Oslo: Schibsted forlag.

- Von Brömssen, T. (2010). «Min kärlek till den norska galskapen». I A. Ruth & B. Lindahl (red.). (2010). *I takt og utakt. Nye historier og Norge og Sverige*. Oslo: Schibsted forlag.
- Witoszek, N. (2010). «Kalmarunionen da capo?». I A. Ruth & B. Lindahl (red.). (2010). *I takt og utakt. Nye historier og Norge og Sverige*. Oslo: Schibsted forlag.
- Wray, A. & A. Bloomer. (2006). *Projects in linguistics. A practical guide to researching language*. 2. utg. London: Hodder Education.
- Wyller, T. C. (2013). Personalunion. I *Store norske leksikon*. Hentet 24. april 2014 fra <http://snl.no/Personalunion>.
- Zahn, C. J. & R. Hopper. (1985). «Measuring Language Attitudes: The Speech Evaluation Instrument». I *Journal of Language and Social Psychology* 4(2), 113-123.
- Østby, L., E. Høydahl & Ø. Rustad. (2013). *Innvandrerne fordeling og sammensetning på kommunenivå*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Personlig kommunikasjon

Piotr Garbacz, førsteamanuensis (nordisk språk) ved Institutt for lingvistiske og nordiske studier, Universitetet i Oslo (e-post 30. mai 2014).

Vedlegg 1

Hele undersøkelsen

Til informasjon:

Masketestskjemaet er kun vist én gang i dette vedlegget, men det var altså seks slike skjemaer i testmaterialet da undersøkelsen ble gjennomført. Alle masketestskjemaene var like, med unntak av nummereringen i overskriften.

Information om projektet

Detta forskningsprosjekt tar for sig unga svenskar som bor i Oslo sin oppfatning av det norske spraket med dets mange dialekter. Dataen fra dette feltarbeide ska brukas i min masteroppgift i nordisk sprakvetenskap som ska levereras varen 2014 vid instituttet for lingvistiske og nordiske studier vid Universitetet i Oslo.

Svarene du gir vil ikke kunne sporas tilbake til dig, og alle personopplysninger behandles konfidensielt. Studien er kungjort til Norsk samhallsvetenskaplig datortjens (NSD). Det er bare mastersstudenten og hennes handledere som vill ha tilgang til datamaterialet. Det er planert at materialet bare ska forvaras ut varen 2014, men vi onskar att forbeholle oss retten til att forvare datamaterialet noget langer (opptill fem ar) om det skulle bli aktuelt med et oppfoljningsstudie.

Du kan selv velje om du onskar att oppge navn og kontaktinformasjon, men det er onskat att du gor det, for att dette kan vara nyttig for eventuell senere kommunikasjon.

Genomforingen av denna undersokning vill ta ungefær 30 minutter. Svarene ska vara skriftlig, og vi ber om att du uttrykker dig sa klart og tydelig som mojlige, bada nar det galler ordval og handskrift. Besvare sa mange fragor som du klarer. Vi onskar ogsa att du er sa arlig som overhuvudet mojlige i dina svar, for att dette vill pavirke resultatene pa ett positivt satt. Vi er interesserte i arlighet og sanning, og du vill ikke alle bli doemt fra svarene du avger.

Du vil bli bitt om att velgere en berattelsesrost, samt att svare pa innholdsfragor i samband med noige lydklipp. Dette er ikke en test du blir vurdert pa, og dina svar blir en del av en store enhet, sa att vi kan forsoke att se tendenser og monstre i materialet.

Det er frivillig deltagelse, og du kan nar som helst ge dig utan att oppge grund. Vi onskar att du signerer en tystnadplikt, samt dette skrevet, som en formalitet.

Vid att signere under, samtycker du til att du har faatt informasjon om studien, og att du onskar att delta. Vidare godtar du att datamaterialet som svarene du gir i denna undersokningen genererer, kan brukas i vetenskaplige publikasjoner. Det vill i liten grad henvisas til enkeltbesvarelser, nar dette er en kvantitativ undersokning, og vi vil ha helheten, framfor detaljer i enkeltbesvarelser.

Tack for din medverkan!

Ort og datum: _____

Din kod: _____

Namn: _____

*Masterstudent:
Mari W. Andersen
Tlf. 92490975
E-mail: mjanders@student.uv.uio.no*

Signatur: _____

*Veileder:
Unn Røyneland
E-mail: unn.royneland@iln.uio.no*

Tystnadplikt

Det er viktig at informasjon om denne studien ikke spres i den svenske miljøen i Oslo. Grunden til dette er at om potensielle informanter vet hvordan undersøkelsen er lagt opp før gjennomføringen, vil dette kunne påvirke resultatene og gjøre dem upålitelige. Dette ønsker vi selvfølgelig å undvika, og vi vil derfor be deg signere denne tystnadsplikten.

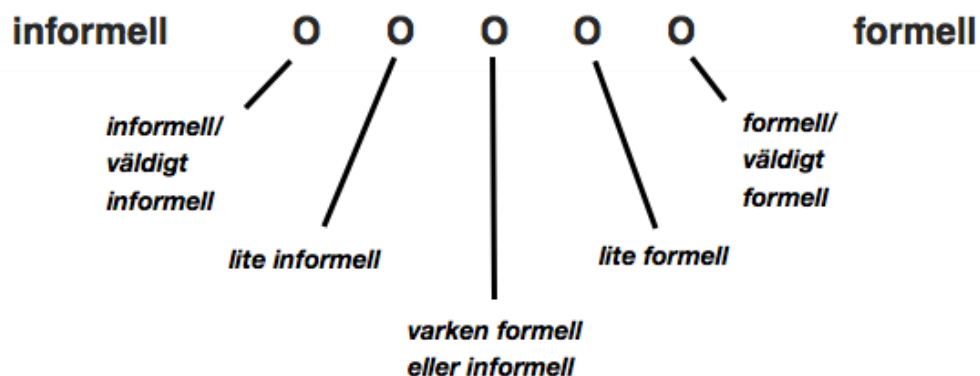
Ved å signere nedenfor, lovar jeg å ikke videreføre informasjon til utenforstående om forskningsprosjektet jeg nå bidrar til. Det vil si at jeg ikke vil uttale meg om undersøkelsen, dens oppbygging og mål, eller de resultatene vi kommer fram til i dag, til andre enn de allerede involverte parter.

Ort og datum: _____

Namn: _____

Signatur: _____

I denna del av undersökningen får du höra sex olika berättelseröster som du ska valvera på en skala för egenskaper. Alla skalorna har den samma uppbyggnaden, och de olika punkterna på skalorna kan förklaras på detta sätt:

Varje inspelning varar i ungefär 30 sekunder, och var och en vill bli spelat två gånger på rad. Eftersom det är relativt knappt med tid, är det viktigt att svara fort och på impuls.

Svara på så många frågor och skalor som möjligt.

Kom ihåg att svara på den första (översta) frågan på varje sida. Försök gärna också att svara på den sista frågan på sidan, om du har en mening om detta.

Det är viktigt att komma ihåg att vi är ute efter dina ärliga och uppriktiga meningar, och du vill på inget sätt bli dömt efter hur du svarar. Svaren du avger vill bli anonymiserat i behandlingen av datamaterialet.

Min kod: _____

INSPELNING 1

Det første jag tänker på när jag hörar denna personen är...

(måste besvaras)

Denna tjejen är...

inte snygg	☐	☐	☐	☐	☐	snygg
informell	☐	☐	☐	☐	☐	formell
tråkig	☐	☐	☐	☐	☐	spännande
lantlig	☐	☐	☐	☐	☐	urban
inte trevlig	☐	☐	☐	☐	☐	trevlig
lågutbildad	☐	☐	☐	☐	☐	högutbildad
opålitelig	☐	☐	☐	☐	☐	pålitelig
osocial	☐	☐	☐	☐	☐	social
ointelligent	☐	☐	☐	☐	☐	intelligent
konservativ	☐	☐	☐	☐	☐	modern
osäker	☐	☐	☐	☐	☐	själsäker
tjating	☐	☐	☐	☐	☐	cool
svår att forstå	☐	☐	☐	☐	☐	lett att forstå
har en ful dialekt	☐	☐	☐	☐	☐	har en fin dialekt

Vart i Norge tror du hon kommer ifrån? _____

1) Kod: _____
(måste fyllas i till trots för att du oppger namn eller inte)

2) Namn: _____

3) Telefonnummer: _____

3a) Är ditt telefonnummer norsk eller svensk?

- Norsk
 Svensk

4) E-mailadress: _____ @ _____

5) Ålder:

- 19 år eller yngre
 20-25 år
 26-30 år
 Over 30 år

6) Jag är...

- Man
 Kvinna

7) Vad har du för utbildning?

- Grunnskola
 Gymnasium
 Yrkesutbildning i gymnasium
 Oferdig utbildning vid högskola/universitet
 Kandidatexamen eller liknande (3-årig)
 Masterexamen eller liknande (5-årig)
 Mer än mastergrad (5 år +)

7) Jag kommer från _____ län

8) Det språket jeg talar med mina foreldrar er _____

9) Mina foreldrars yrken er _____ och _____
(mor) (far)

10) Är du i släkt med några norrmän*?

- Ja
- Nej

(* med *norrmän* menas det här personer som har norsk som modersmål, antingen det är deras endaste modersmål, eller ett av flera modersmål.)

Om ja, hur är deras släktskapsförhållande?

11) Har du läst norska i skolan?

- Ja
- Bara lite
- Nej

12) Hur länge har du varit/bott i Norge?

- Under et halvt år
- Mellan sex månader och ett år
- 1-2 år
- 2-4 år
- Mer än fyra år

13) Vad gör du i Norge på denna aktuella tiden?

- Jobbar i dagis/skola eller i annan pedagogisk praktik
- Jobbar i sjukvården
- Jobbar som hantverkare (t.ex. snäckare, elektriker, rörläggare)
- Jobbar i butik eller i annan kundservice
- Jobbar med mat och servering (t.ex. café, restaurant, kök, osv.)
- Jobbar med lagerarbete/transport
- Arbetsledig/letar efter arbete
- Studerar på högskola eller universitet
- Universitets-/högskolaanställd
- Annat: _____

14) Vilket språk brukas mest på din arbetsplats?

- Mest norska
- Mest svenska
- Ungefär lika mycket norska och svenska
- Flera och/eller andra språk än norska och svenska
(Vilka andra språk? _____)

15) Jag bor...

- Ensam
- Med bara norrmän*
- Med bara andra svenskar
- Med både svenskar og norrmän*
- Annat: _____

16) Planerar du en framtid i Norge (t.ex. med jobb, familj, etc.)?

- Ja
- Nej
- Vet inte

17) Tycker du at dialekten som talas i Osloområdet är lätt eller svår att forstå?

Lätt Svår

18) Tycker du att norska dialekter som avviker från den som talas i Osloområdet är lätta eller svåra att forstå?

Lätta Svåra

18a) Vilka tycker du är svåra? _____

18b) Vilka tycker du är lätta? _____

19) Tycker du att dialekten som talas i Osloområdet är fin eller ful att höra på?

Fin Ful

20) Tycker du att norska dialekter som avviker från den som talas i Osloområdet är fina eller fula att höra på?

Fina Fula

20b) Vilka tycker du är fina? _____

20b) Vilke tycker du är fula? _____

21) Vad tycker du om norrmän*?

22) Upplever du ofta att norrmän inte forstår dig när du pratar svenska i Norge?

- Ja
- Nej
- Vet inte

22) Upplever du att du måste anpassa ditt språk for att norrmän ska forstå dig bättre?

- Ja
- Nej
- Vet inte

23) Vad gör du for att anpassa ditt språk?

**24) Känner du några som kunde tänka sig att delta i det här projektet?
(skriv gärna ned namn och kontaktinformation)**

I den här delen av undersökningen vill vi se hur mycket du förstår av grannspråket norska. Det är en vetenskaplig undersökning och inte ett test som du blir bedömd efter. Du ska fylla i formuläret på egen hand och inte samarbeta med någon.

Undersökningen innehåller åtta moment på norska. Du får först höra sex inspelningar av olika norska dialekter. Sedan får du höra ett utdrag ur en nyhetssändning, och därefter får du se en sekvens ur «Vem vill bli miljonär». I samband med detta får du besvara några korta frågor.

Ingen av frågorna är det obligatorisk att svara på, men vi hoppas ändå att du svarar på så många som möjligt.

Din insats är mycket värdefull för oss och för forskningen om hur vi förstår varandra i Norden.

Tack så mycket för din medverkan!

Min kod: _____

INSPELNING 1-A

A-1) Vad studerade den här tjejen i Kristiansand?

A-2) Vad tyckte hon om den senaste terminen där?

A-3) Vad tycker hon mest om med sina studier?

A-4) Vem flyttade hon tillsammans med till Stavanger?

A-5) Hur länge studerade hon där?

INSPELNING 2-B

B-1) Vad har den här tjejen för hobby?

B-2) Hur länge har hon hållit på med den hobbyn?

B-3) Vad gjorde att hon startade med just den?

B-4) När drog hon på turné med Nordic Dance-föreställningen?

B-5) Vad tyckte hon om projektet?

INSPELNING 3-C

C-1) Når var den här tjejen på festival?

C-2) Vad för slags festival var det?

C-3) Vad hände när hon kom till festivalen?

C-4) Vart var hon tvungen att uppehålla sig under festivalen?

C-5) Vad kom det fram att var fel på henne?

INSPELNING 4-D

D-1) Vad är den här tjejens yrke?

D-2) Hur länge studerade hon i Trondheim?

D-3) Vad menar hon är utmanande med att leva av sitt yrke?

D-4) Vad jobbar hon som om sommaren?

D-5) Vad är det som gör sommarjobbet extra kul för henne?

INSPELNING 5-E

E-1) Var reste den här tjejen 2010?

E-2) Vem reste hon tillsammans med?

E-3) Vad var huvudorsaken till att de reste dit de reste?

E-4) Vad hände på utflykten hon berättar om?

E-5) Vad gjorde de när de inte följde ett bestämt schema/upplägg eller var på utflykter?

INSPELNING 6-F

F-1) Vem var den här tjejen tillsammans med i Venezia?

F-2) Vad skulle de göra mer på semestern?

F-3) Vart var passet som fattades när de skulle checka in?

F-4) Hur länge var det till avresa når problemet inträffade?

F-5) Vart var tjejen tvungen att vänta medan besättningen försökte fixa problemet?

NYHETSUPPLÄSNING (7G)

G-1) Hur länge var kängurun på fri fot?

G-2) Hur fikk man stopp på kängurun?

G-3) Hur fort kunde Jerry springa?

G-4) Hur mätte politen farten?

G-5) Vad var veterinärarna mest forvånade over?

«VEM VILL BLI MILJONÄR» (8-H)

H-1) Vad har han för yrke?

H-2) Vilka är det som köper hans tjänster?

H-3) Han skriver en bridgespalt och dessutom sätter han ihop något annat. Vaddå?

H-4) Han har folk sittande hemma som hjälper honom. Vilka då?

H-5) Hur länge har han levt av sitt yrke?

Vedlegg 2

Transkripsjoner, masketest

Disse transkripsjonene er skrevet på en måte som likner svært ortofon norsk, men enkelte konsonantlyder er markert med IPA-tegn. Disse er skarre-r (ɾ), ustemt sj-lyd (ʃ), palatalisert n-lyd (ɲ), «tjukk l» (ɭ), rn-retrofleks (ŋ), og ng-lyd (ŋ̃). Vokallydene er ikke oppført med IPA-tegn. Apostrof markerer sterkt redusert eller utelatt vokal, som når ordet *mannen* uttales *mann 'n*, med to stavelser, men uten vokalen mellom. Lengdetegn (:) brukes ikke, transkripsjonen følger norsk ortografi, der dobbeltkonsonant følger kort vokallyd og enkeltkonsonant følger lang vokallyd. Ordtrykk er ikke markert.

Originalteksten: «Nordavinden og sola»

Nordavinden og sola kjekla/kjeklet om kven/hvem av dei/dem som var den sterkaste/sterkeste. Da kom det en mann gåande/gående med en varm frakk på seg. Dei vart samde/De blei enige om at han/den som først kunne få mannen til å ta av seg frakken skulle gjelde for sterkare/sterkere enn den andre. Så blåste nordavinden av all si makt, men dess meir/mer han blåste, dess tettare/tettere trakk mannen frakken rundt seg, og til sist gav nordavinden opp. Da skein/skinte sola fram så godt og varmt, og straks tok mannen av seg frakken. Og så måtte nordavinden innrømme at sola var den sterkaste/sterkeste av dei/dem.

Innspilling 1

Kristiansand

noðavin' n å sola kvaŋla åm vem a di såm va den stævkeste. da kåm de n mann gåane me n varm frakk på sæ. di ble enie om at den som føvst kunne få mann' n til å ta a sæ frakken va stævkere enn den andve. så blåste noðavin' n a all si makt, men jo mek han blåste, jo tetteve tvaakk mann' n frakken vunt sæ, å te slutt ga noðavin' n opp. da finte sola så gått å varmt, å straks tok mann' n a sæ frakken. å så måtte noðavin' n innkømme at sola va den stævkeste a di.

Innspilling 2

Tromsø

noravin å sola kvaŋla åm kæm a dæm så va deŋ stævkaste. då kåm de en mann gåanes me en varm frakk på sæ. dæm ble enie om at deŋ som føft kunne få maan' n te å kle a sæ frakken, han va den stævkaste. så blåsste noravin' n alht han haddæ, men jo meir han blåsste, jo tettar trakk maan' n frakken ruŋt sæ, å te flutt ga noravin' n opp. då finte sola fram så gått å varmt, å straks tok maan' n a sæ frakken. å så måtte noravin' n innrømme at sola va deŋ stævkaste a dæm.

Innspilling 3

Bergen

noðavin' n å sol' n kvaŋlet om kæm a di såm va den stævkeste. då kåm de en mann gåene me en varm frakk på seg. di ble enie om at den såm føvst kunne få ma' an til å ta a seg frakken, skulle jelle såm stævkere enn den andve. så blåste noðavin' n av all sin makt, men jo mek han blåste, jo tetteve tvaakk ma' n frakken vunt seg, å til sist ga noðavin' n opp. då finte solen frem så gått å varmt, å straks tok ma' an a seg frakken. å så måtte noðavin' n innkømme at solen va den stævkeste a di.

Innspilling 4

Våler i Østfold

Noravin'n å soṛa kranṛa åm vem a døm så var den stærkeste. da kåm de en mann gå'åne me en varm frakk på sæ. døm bṛe enie åm at han som føft kunne få mann'n til å ta a sæ frakk'n skulle jelle fårr stærkere n'den andre. så bṛåste noravin'n a all sin makt, men jo mer han bṛåste, jo tettere trakk mann'n frakk'n runt sæ, å til flutt ga noravin'n åpp. da finte soṛa fram så gått å vaṇt, å straks tok mann'n a sæ frakken. å så måtte noravin'n innrømme at soṛa va den stærkeste a døm.

Innspilling 5

Trondheim

Noravin'n å soṛa kranṛa åm kæm a dæm så var stærkest. da kåm de en maṇ gåanes me en varm frakk på sæ. dæm vart enie åm at deṇ sām føft kunna få maṇ'n, skulla jell fårr stærkar enṇ enanṇer'n. så bṛæs noravin' av all si makt, men jo meir han bṛæst, jo tettar trakk maṇ'n frakken ruṇt sæ, å til sist så ga noravin' åpp. da fein soṛa fram så gått å vaṇt, å straks tok maṇ'n a sæ frakk'n. så måtta noravin' innrøm at soṛa va dæṇ stærkaste a dæm.

Innspilling 6

Oslo vest

Noravin'n å sol'n kranṛlet åm vem a dem sām var den stærkeste. da kåm en mann gå'åne me en varm frakk på sæi. di ble enie åm at den sām føft kunne få mann'n til å ta a sæi frakk'n, skulle anses fårr å være den stærkeste a dem. så blåste noravin'n av all sin makt, men jo mer han blåste, jo tettere trakk mann'n frakken runt sæi, å til sist ga noravin'n åpp. da finte sol'n frem så gått å vaṇt, å mann'n tok a sæ frakken me én gang. å så måtte noravin'n innrømme at sol'n var den stærkeste a dem.

Vedlegg 3

Innhold i lydklippene, lytteforståelsestesten

Innspilling 1A: Kristiansand

Etter videregående så hadde jeg ikke så veldig lyst til å flytte hjemmefra ennå, så da bodde jeg et år i Kristiansand og studerte **fysikk**. Ehm, det siste semesteret der var, ja, **litt kjedelig**, kanskje, for da var det mye - måtte gjøre mye labarbeid, ehm, og det - det v- syns ikke jeg var så veldig gøy, jeg liker mer **det teoretiske, det å regne oppgaver**. Ehm, men etter det så flytta jeg til Stavanger, og studerte i **tre år** der. Da flytta jeg med **søstera mi**, da, sånn at jeg ikke var alt for langt vekke fra mamma og pappa, eh, og familien min, og Stavanger er jo ikke så langt vekke, så, ehm. Det var - det var mye bedre, mye mer teori, egentlig, ja.

Innspilling 2B: Tromsø

Ja, jeg har drevet med dans **siden jeg var lita**, da spesielt **norsk folkedans**. **Foreldrene mine var lærere på barneleikaringen når jeg var liten**, og det var egentlig grunnen til at jeg starta med det. Og så var jeg med på et prosjekt for en to-tre år siden, Nordic Dance 2012. Det var et prosjekt som gikk ut på at vi var fire dansere fra Norge, fire fra Finland, fire fra Sverige og fire fra, eh, Danmark, som møttes ti helger i Oslo og lagde danseforestilling. Den her danseforestillinga hadd- reiste vi på turné med **sommeren 2012**, også litt utover høsten. Vi har også fått en del andre oppdrag etter det, da. Ehm, det var et prosjekt som var veldig **spennende å være med på**, og jeg kunne tenkt meg å gjort noe sånt igjen.

Innspilling 3C: Bergen

I juli i sommer så var jeg på festival i Belgia, en **musikkfestival** som heter Rock Werchter. Vi hadde gledet oss - gledet oss i ett år til den festivalen, og den var ganske dyr også. Og det første som skjedde da vi kom dit, det var at jeg **ble skikkelig syk**. Og jeg lå **i teltet** hele festivalen gjennom, mens det var strålende varmt solskinn utenfor, så teltet ble oppvarmet, og jeg kunne - jeg fant ikke skygge noe sted. Men heldigvis, da, så lå vi rett ved siden av hovedscenen, så jeg kunne høre på all musikken som jeg hadde kommet dit for å høre på, da. Så viste det seg etterpå at jeg hadde **halsbetennelse**, og at jeg faktisk var ganske alvorlig syk, og at jeg lå i teltet med **feber**, og burde vel egentlig strengt tatt vært hos en lege. Men det er jo ikke så lett å finne en lege i Belgia, så ja, jeg kom meg gjennom det, jeg kom meg hjem til slutt, men det var kanskje ikke den beste festivalen jeg har vært på.

Innspilling 4D

Våler i Østfold

Jeg er **fotograf**. Jeg tok fotografutdannelse i Trondheim, gikk **to år** på skole der. Eh, men det å være fotograf og leve av det, det er veldig, veldig vanskelig, **veldig uforutsigbart fra måned til måned**. Så nå er jeg **bryllupsfotograf** på sommeren, for å fange den viktigste dagen i veldig mange folks liv. Og det å kunne klare å formidle de følelsene som har vært den dagen, det er veldig, veldig stort. Også møter man dem para som er kjempesprø og sporty, og **som er med på alt du foreslår**, eh, og da blir det veldig veldig gøy. Eh, så ikke bare blir det mye følelser, men plutselig treffer du dem som klatrer i fjellet og hopper og spretter, og, nei, det å være bryllupsfotograf, det er veldig stas.

Innspilling 5E

Trondheim

I 2009 så bestemte jeg og **kjæresten** min oss for at vi hadde lyst å reise og **lære spansk**. I februar 2010 så tok vi reisen fatt og reiste til **den Dominikanske Republikk**. Vi gikk på **språkskole** i to måneder, det var undervisning to gang- nei, to timer per dag, og resten av dagen kunne vi legge opp sånn som vi ville. Vi tilbrakte store deler av dagen på **strand**, men i deltok også på en del ekskursjoner, og det var med varierende hell. Blant annet så husker jeg at vi var på en tur hvor nesten alle sammen ble **matforgifta**. Og det kan være litt av en utfordring når man sitter åtte personer i en bil som er beregna på fem. Men alt i alt så hadde vi en veldig fin tur, og jeg kunne gjerne tenkt meg å reise tilbake igjen en gang.

Innspilling 6F

Oslo vest

I sommer så var **kjæresten min, Erlend**, og jeg i Venezia, og vi skulle dra på **cruisetur** sammen med våres familier. Og vi skulle sjekke inn på båten, som går ut fra Venezia, og når vi skulle sjekke inn så måtte vi jo selvfølgelig ha pass. Jeg gir passet mitt, Erlend står der, og han har ikke passet sitt, for det har han sjekket - eller lagt **i kofferten sin som han allerede har sjekket inn og som da er på båten**. Og han kommer jo ikke ombord på båten uten pass, så det blir til at jeg må dra ombord i båten, og det er **to timer** til båten går, og jeg må sitte **på rommet** og vente på koffertene våres; mobilisere hele mannskapet for å prøve å få tak i hans koffert. Klokken blir halv seks, og det banker på døra, og der kommer min koffert, men det var jo ikke den vi skulle ha. Så jeg blir veldig nervøs, og det nærmer seg, og heldigvis så banker det på døra på ny, og der står hans koffert. Jeg tar ut passet og løper i land, og får akkurat tidsnok gitt han passet sånn at han får sjekka inn og blir med på båten.

Vedlegg 4

Rettingsprinsipper for lytteforståelsestesten

Både svenske og norske svar godtas. I veiledningen under er svarene for enkelhets skyld kun presentert på norsk. Varianter av svarene vurderes underveis. Helgardering fører til trekk i poengsum. Rettingsprinsippene er utformet slik at de likner rettingsprinsippene presentert i bilaga 5 og 6 i INS-rapporten (Delsing & Åkesson 2005)

Innspilling 1A: Kristiansand

A-1) Vad studerade den här tjejen i Kristiansand?

2 poeng: Fysikk

1 poeng: -

A-2) Vad tyckte hon om den senaste terminen där?

2 poeng: litt kjedelig

1 poeng: kjedelig / ikke så gøy, spennende, etc.

A-3) Vad tycker hon mest om med sina studier?

2 poeng: det teoretiske / det å regne oppgaver

1 poeng: -

A-4) Vem flyttade hon tillsammans med till Stavanger?

2 poeng: søsteren (sin)

1 poeng: -

A-5) Hur länge studerade hon där?

2 poeng: 3 år/tre år

1 poeng: 3 / tre (uten «år»)

Innspilling 2B: Tromsø

B-1) Vad har den här tjejen för hobby?

2 poeng: norsk folkedans

1 poeng: folkedans / dans

B-2) Hur länge har hon hållit på med den hobbyn?

2 poeng: siden hun var liten/fra hun var barn

1 poeng: hele livet / alltid, etc.

B-3) Vad gjorde att hon startade med just den?

2 poeng: foreldrene var lærere i barneleikaringen / foreldrene var danselærere

1 poeng: leikaring / foreldre / foreldre holdt på med dans

B-4) När drog hon på turné med Nordic Dance-föreställningen?

2 poeng: sommer 2012 (evt. + «høst»)

1 poeng: 2012 / sommer / sommer og høst

B-5) Vad tyckte hon om projektet?

2 poeng: spennende å være med på (evt. + «kunne tenke seg å gjøre det igjen»)

1 poeng: kunne tenke seg å gjøre det igjen (mangler «spennende»)

Innspilling 3C: Bergen

C-1) Når var den här tjejen på festival?

2 poeng: juli i sommer

1 poeng: juli / sommer

C-2) Vad för slags festival var det?

2 poeng: musikkfestival / musikk

1 poeng: -

C-3) Vad hände när hon kom till festivalen?

2 poeng: ble veldig syk / ble syk

1 poeng: bare «syk»

C-4) Vart var hon tvungen att uppehålle sig under festivalen?

2 poeng: i teltet

1 poeng: -

C-5) Vad kom det fram att var fel på henne?

2 poeng: halsbetennelse

1 poeng: feber / noe alvorlig

Innspilling 4D: Våler i Østfold

D-1) Vad är den här tjejens yrke?

2 poeng: fotograf

1 poeng: -

D-2) Hur länge studerade hon i Trondheim?

2 poeng: 2 år / to år

1 poeng: 2 / to (uten «år»)

D-3) Vad menar hon är utmanende med att leva av sitt yrke?

2 poeng: uforutsigbart økonomisk / uforutsigbart fra måned til måned

1 poeng: vanskelig økonomisk / ikke fast arbeid / varierer fra måned til måned /
risikabelt

D-4) Vad jobbar hon som om sommaren?

2 poeng: bryllupsfotograf

1 poeng: fotograf / brylluper

D-5) Vad är det som gjør sommarjobbet extra kul för henne?

2 poeng: par som gjør som hun foreslår

1 poeng: formidle følelsene den dagen / stor dag / mye følelser

Innspilling 5E: Trondheim

E-1) Var reste den här tjejen i 2010?

2 poeng: Dominikanske republikk / Dom. rep.

1 poeng: DR

E-2) Vem reste hon tillsammans med?

2 poeng: kjæresten / partner

1 poeng: gutt / mann

E-3) Vad var huvudorsaken till att de reste dit de reste?

2 poeng: for å lære spansk

1 poeng: språkskole / språkreise / det spanske språket / for å lære språk

E-4) Vad hände på utflykten hon berättar om?

2 poeng: nesten alle fikk matforgiftning

1 poeng: alle ble syke / hun ble matforgiftet / bare «matforgiftning» / magesyk

E-5) Vad gjorde de när de inte följde ett bestämt schema/upplägg eller var på utflykter?

2 poeng: var på stranda

1 poeng: fritid / gjorde som de ville / solte seg / badet

Innspilling 6F: Oslo vest

F-1) Vem var den här tjejen tillsammans med i Venezia?

2 poeng: kjæresten / kjæresten Erlend

1 poeng: Erlend

F-2) Vad skulle de göra mer på semestern?

2 poeng: cruise / cruisetur (med familien) / kryssning

1 poeng: båttur

F-3) Vart var passet som fattades när de skulle checka in?

2 poeng: i den innsjekkede kofferten / i kofferten på båten / i bagen på båten

1 poeng: i kofferten / på båten

F-4) Hur länge var det till avresa när problemet inträffade?

2 poeng: 2 timer / to timer

1 poeng: -

F-5) Vart var tjejen tvungen att vänta medan besättningen försökte fixa problemet?

2 poeng: i lugaren / i rommet (på båten) / i hytten

1 poeng: på båten